MODERN KLASİKLER DİZİSİ -24

ANTHONY BURGESS

MOZART VE DEYYUSLAR

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
ASLI BİÇEN



TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

ANTHONY BURGESS
MOZART VE DEYYUSLAR

ÖZGÜN ADI
MOZART & THE WOLF GANG

COPYRIGHT © THE ESTATE OF ANTHONY BURGESS

ÇEVIREN
ASLI BİÇEN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
RÜKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
PELİN ÖZER

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM EKİM 2003, ISTANBUL
II. BASIM MART 2013, İSTANBUL

ISBN 978-975-458-488-2 (KARTON KAPAKLI)
ISBN 978-605-360-809-7 (CİLTLİ)

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
(0212) 482 99 10
Davutpaşa Caddesi No: 123 Kat: 1
Topkapı İstanbul
Sertifika No: 16053

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi -24

Anthony Burgess

Mozart ve Deyyuslar

İngilizce aslından
çeviren: Aslı Biçen

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



BEETHOVEN

Aşağıdan silah sesi mi geliyor?

MENDELSSOHN

Sen kimsin? Ha, tamam. Ağırbaşlı, saçı başı taranmış, iki dirhem bir çekirdek. Ben şu tarumar görünümü tercih ediyorum, sağırlığın o delici çaresizliğini. Rica ederim ikonlarından tanıdığımız Beethoven gibi görün.

BEETHOVEN

Çok zaman var. Sonsuzluk çok uzun. Aşağıdan silah sesi mi geliyor?

MENDELSSOHN

Evet, daha beteri. Savaş çıkmış anlaşılan.

BEETHOVEN

Dona nobis pacem. Missa Solemnis'i biliyor musun?

MENDELSSOHN

En sevdiğim eserlerden değil. Sopranolar çok ciyaklıyor.

BEETHOVEN

Benim kafamda öyle değildi, zaten başka yerde dinlemem de imkânsızdı. Yanlış hesap. Kadınların yeteneklerine gereğinden fazla önem vermişimdir hep. *Dona nobis pacem*'de tehditkâr bir trompet ve davul kullanmıştım. Sadece burada, yukarıda hakiki *pacem*'e kavuşacağımızı ima etmek için. Bu sefer kim?

MENDELSSOHN

Habire kutsal savaş ilan eden şu deli Müslümanlardan biri yine. İslam benim zamanımdan da, senin zamanından da farklı. Eskiden sadece dekoratif kavramlar sunardı. Arabeskler. Tabii bir de yeniçerilerin mehter takımı.

BEETHOVEN

Demek yine Türkler. Viyana'dan kaçarken arkalarında bir tek iyi şey bıraktılar – bir çuval kahve. Burada kahve cehennemlik.

MENDELSSOHN

Cennetlik diyecektin herhalde. Burada uyarıcılara ihtiyacımız yok. Bu arada savaşı çıkaran Türkler değil.

BEETHOVEN

Arada bir Haydn'ın şu aptal kanonu aklıma geliyor. KAFFEE. Üç dörtlük iki ölçü. Bir de *Sei keiner Mussulman.* Haydn bu aralar nerede?

MENDELSSOHN

Yaratılış oratoryosunu düzeltiyor. O sürece dair içeriden bilgi edinmiş. Dediğim gibi Türkler değil. İşin kaynağı Bağdat. Yahudileri tümüyle ortadan kaldırmak niyetindeler galiba.

BEETHOVEN

O badireleri atlattık sanıyordum. Tabii ben değil, sen. Senin, o şapşal takkeyi takıp İbranice öğrenmeye başlamanın üzerinden elli dünya yılı filan geçti herhalde. Yahudileri öldürmeye başladıklarında birden Yahudi olmaya karar verdin. Neymiş efendim atalara karşı sorumluluk. Saçmalık.

MENDELSSOHN

Ben sadece yüce Tanrımız ve yol göstericimizin izinden gidiyorum. Kendisini çoğul *Elohim*'den soyutlayıp Yehova oldu. Cennette bile ırkçılığın izleri var. Sadece *élan vital* olmaktan usandı. Evren her şeyi Yahudilere borçlu.

BEETHOVEN

Türklere ayrılan yeri ziyaret ettin mi?

MENDELSSOHN

Sadece Türkler yok orada. Dediğim gibi İslam bizim zamanımızdakinden daha kapsamlı bir kavrama dönüştü. Evet, baktım. Huriler, şerbet, akan bir nehir. Allah dedikleri ilahın kabilevi uzantısı sakalının ardından gülümsüyor. Ona Dağların İhtiyarı da diyorlar. Herkese haşhaş dağıtıyor. Benim seveceğim türden bir şey değil. Soğanlı İskoç yahnisini tercih ederim. Ne de olsa İskoçlar da Yahudi sayılır.

BEETHOVEN

Türkler midir, değil midir, neyse bunların dayanılmaz bir müziği var. Ne armoni ne kontrpuan. Her şey tek sesten feryat ediyor. Semitik müzik de böyledir herhalde. Gerçi hiç duymadım ama. Tanrı şu ilahi konserlerden birinin yapılmasını buyurduğunda hemen kulaklarımı sağırlaştırıyorum. Sen ciddi ciddi Semitik bir müzisyen olduğunu söyleyebilir misin?

MENDELSSOHN

O çılgın Alman partisi öyle olduğumu düşünüyordu. Heykellerimi parçaladılar, notalarımı yaktılar, o salak konserlerinde İskoç eserlerimin çalınmasını bile yasakladılar. Hayır, Batı mirasım olmaksızın bir hiç olduğumu

kabul ediyorum. Bu miras da elbette Hıristiyanlığa, hatta kiliseye dayanıyor. Ama enerji, hayal gücü, ailenin kutsallığına olan inanç, topluma adanmışlık Yahudiliğimden geliyor. Ben toplumun zevkine uygun müzik besteledim.

BEETHOVEN

Kendim duyamadığım halde ben de öyle. Herkes toplum için besteler.

MENDELSSOHN

Herkes değil. Bazıları halkın kulağını tırmalamak için beste yaptı, halen de yapıyor. Maalesef bunların çoğu Yahudi.

BEETHOVEN

Sen hep fazla yumuşaktın. Asla cüretkâr olamadın.

MENDELSSOHN

Bu içimde ukdedir.

BEETHOVEN

Burada ukde filan kalmadı artık. Burada olduğumuza göre hidayete ermişiz demektir. Çağın hastalıklarını geride bıraktık. Fakat nedir sonsuzluk? Uzatılmış kısacık bir an. Azizlerle mistikler için çok güzel ama müzisyenlere göre değil. Yukarıdaki sağ olsun burada saat zamanı olmasa da müzik zamanı var. İlle de kafaya bir şey takacaksan tak bakalım. Kafaya takmak demişken benim de şu kendine seçtiğin dekordan içim sıkıldı – Balmoral Şatosu mudur nedir, pencerenin önünde Fingal'in mağarası. Şu manzarayı Viyana ormanlarına çevirsem itirazın olur mu?

MENDELSSOHN

Burası benim kendime ait sonsuzluk alanım. Beğenmiyorsan –

BEETHOVEN

Buraya gelme sebebim, senin yüzüncü yıl kutlamaları organizasyonunda bazı vazifeler üstlendiğini haber almam. Bunlar da kim?

PROKOFIYEV

Sergei Prokofiyev, 1891'de doğdum.

BLISS

Sir Arthur Bliss. Aynı yıl doğdum. Kraliçe'nin Müzik Ustası.

BEETHOVEN

Maalesef ikinizi de tanımıyorum. Şimdiye kadar hep mesafeli davrandınız. Siz Rus musunuz?

PROKOFIYEV

Rusya'da doğdum. Sonra dünya vatandaşı oldum. Ama memleketimden beni geri çağırdılar. Sovyetler Birliği'ne hizmet ettim. Şu anda hızlı bir çözülme sürecinde. Elimden gelenin en iyisini yaptım. İçimde hiç ukde yoktur. Beethoven olamamak dışında.

BEETHOVEN

Hepsinin içinde de bu ukdedir zaten. Bu Mendelssohn'un bile. Siz, beyefendi, müzisyenden ziyade askere benziyorsunuz.

BLISS

Dünya savaşlarından birinde subaydım. Burada da üniforma giyiyorum, madalyası filan tam tekmil. Anladığım kadarıyla doğumum resmen kutlanacakmış.

PROKOFIYEV

Sanırım burada küçük bir hata yaptın, yoldaş, *cher maitre*, hangisini tercih edersen.

MENDELSSOHN

Sen olmadığım için içimde ukde kaldığını söylemene çok gücendim. Kusura bakmayın, beyler. Besteci dostumuz Ludwig van Beethoven'ın müzikte gelinebilecek en üst nokta olduğu gibi bir zannı var. Bazı erdemleri olduğunu teslim ediyorum –özellikle de büyük İskoç Sir Walter'ın müthiş seri yay tarzı dediği şey– ama kusurlarından hiç hoşlanmıyorum –orkestrayı kullanışındaki beceriksizlik, egosunu işe dahil edişi, kadınlık zarafetinden tümüyle yoksun oluşu–

BEETHOVEN

Benim gibi birinden kadınsılık mı bekliyorsun sen, kulaklarımı kaybetmiş olabilirim ama başka yerlerim hâlâ –

MENDELSSOHN

Rica ederim söyleme. Flaman kabalığından nefret ediyorum. Bir besteci, hatta her sanatçı bir nevi hermafrodit olmalıdır.

BLISS

Kraliyet Donanması gibi. Ermofrodit. Kipling'in de ödünç aldığı popüler bir bozuşturma.

MENDELSSOHN

İncelik. Zarafet. Tahdit. Shakespeare'in perilerine layık müzik. Sanat, fırtınadan, vurgudan, gök gürültüsünü andıran gürlemelerden fazla bir şeydir.

PROKOFIYEV

Sizce de bu biraz nahoş değil mi? Her şeyin bir yeri, zamanı vardır, zaman ve yer kavramları anlamını yitirse bile. Yine de itiraf etmeliyim ki beni bu sekreterliğe

dünya zamanıyla ilgili bazı şeyler getirdi. Anladığım kadarıyla benim için bir kutlama yapılacakmış.

BLISS

Zaten pek kutlu bir şahsiyetsin, belki hak ettiğinden de fazla. Kendini kana susamış Stalin'in önünde küçük düşürdün. Estetikten anlamayan Devleti kendi kişisel yeteneğinin önüne koydun.

PROKOFIYEV

Bu içimde ukdedir.

BEETHOVEN

Bu ilahi günde de alınganlıktan geçilmiyor. Siz beyefendi, yüzbaşı mısınız, binbaşı mı bilemiyorum, ne tür bir müzisyen olduğunuzu sanıyorsunuz?

BLISS

Britanyalı. İngiliz de denebilir. Benim içimde ukde olan bir şey varsa o da bu ülkede doğmaktır, daha doğrusu milletimin maruz kaldığı müzik kültürüdür. Handel'den beri müzikte siz Almanlar baskın çıktınız. Siz Herr Mendelssohn, Victoria çağını, mülayim ve sulandırılmış bir Ortodoksluğa esir ettiniz, neyse ki Edward Elgar'ın güçlü kişiliği, sonra da folklor geleneğinin yeniden canlanması sayesinde bundan kurtulduk. Bizi Avrupa'daki müziksel gelişim akımlarının çok gerisinde bıraktınız.

BEETHOVEN

Ne saçma. Müzik gelişmez. Handel ne yarım ton artırılmış altılıyı, ne de Napoliten olanını bilirdi ama müziğinin üstüne yoktur. Şahsen benim içime ukde olan Handel olamamaktır. Kimsenin kendisini ziyaret etmesini istemezdi ama ben o devi iki üç kere ziyaret ettim. Öbür

dünyada bile körlüğünü muhafaza etti ve muazzam hayali yemekler tüketiyor. Müzik konuşmuyor. Sadece para kazanmak için beste yaptığını söylüyor. Cennette mutlu değil. Tiyatro salonlarının mum kokusunu ve kastratilerle yaptığı kavgaları özlüyor. Kendi büyüklüğünü de kabul etmiyor.

BLISS

Müthiş ezgiler besteledi. Belki de müzik aslında sadece budur. Müthiş ezgiler. Siz iki Alman'da pek öyle müthiş ezgiler bulamıyoruz, beyler. Siz, güzel bir düğün marşı yazdınız beyefendi, siz de Schiller'in ağıtına uygun, mırıldanılabilir bir ezgi yazdınız ama müthiş ezgiler sadece İngiliz topraklarından fışkırmıştır. İşte bu nedenle Batıcı *avant-garde* yerine Elgar'cı asaleti tercih ettim. Madem ukdeden laf açtık, hepiniz Elgar olmadığınız için içinizde ukde kaldığını kabul edin.

BEETHOVEN

Onu tanımıyoruz. Durun, bakın bir şarkı söyleniyor şu İngiliz *Bierstube*'de –

BLISS

Biz ona *pub* deriz. *Public house*, yani halk salonunun kısaltılmışı. İçkileri pek havaidir, yani var mı yok mu anlamazsın. Ama şarkılar adamı doyurur. Havai ücret ödeyip, üzerine havai bozukluk almakta ısrar eden müşteriler bazen "Umut ve Şeref Ülkesi"ni söylerler. Sözleri beş para etmez ama melodisi gayet asildir. Elgar'ın yazdığı bir marşın trio bölümüdür. Belki de bu ezgi başka hiçbir yere ihraç edilemez, cennet hariç. İtalya'da tatil yaparken kulağıma çalınmıştı, doğru, ama televizyonda Twinning çaylarının reklam müziği olarak. Laf aramızda, şu kendiliğinden olma İrlanda gettosu dışında burada

adam gibi çay bulmak imkânsız. Ama orada da fazla arbede var. İrlandalı Cenneti daimi bir mücadele sanırım.

BEETHOVEN

Televizyon da ne?

BLISS

Bedenin yeniden dirilişi. Ölüler onda yaşıyor.

MENDELSSOHN

İhraç edilemez dedin. Ama müziğin en büyük meziyeti Babil Kulesi'ni yıkmasıdır. Yegâne evrensel insan dilidir o. Bir bestecinin ulusal sınırları aşmaktaki başarısızlığının, yetiştiği toprakla alakası yoktur. Dünya bir besteciyi reddediyorsa bunun nedeni sesinin dikkat çekemeyecek kadar cılız olmasıdır.

PROKOFIYEV

Rusya'nın müziği Rusya'nın ta kendisidir.

BEETHOVEN

Ben Rusya'yı bilmek istemiyorum. Sürgündeki bir iki kont ya da prense itirazım olmaz. Esmer ekmek üzerinde biraz havyar. Şimdi ilginç bir konu ortaya atacağım. O da şu. Burada kendi ana dillerimizi konuşuyoruz ama göksel bir aygıt sayesinde konuştuklarımız anında dinleyenlerin diline tercüme ediliyor. Düşünün –

PROKOFIYEV

Buna simultane çeviri denir. Sovyet icadıdır.

BEETHOVEN

Müzik de bir lisandır ama tercüme edilemez bir lisan. Haham Mendelssohn ne derse desin, evrensel yayılımını

ketleyen ulusal unsurlar içerir. Burada, bu mutlak gerçeklik mekânında insan sınırların yıkılacağını umuyor ama yıkılmıyorlar. Siz, İngiliz müziğinden bahsediyorsunuz, beyefendi. Ben bir aralar sizin "Tanrı Kralı Korusun"a çeşitlemeler yazmıştım –

BLISS

O şimdi "Tanrı Kraliçeyi Korusun" oldu. Ama aynı ezgi.

BEETHOVEN

İngiliz bir ezgi ama neden İngiliz? Sadece notalardan ibaret.

BLISS

Notaların ardında Tanrı'nın bile –her ne kadar çok yakınımızda da olsa– açıklayamayacağı bir şey var. Elgar'ın kendisi bile, onca büyüklüğüne rağmen, *Falstaff* senfonik şiirinin neden Worcestershire elma bahçelerini çağrıştırdığını açıklayamamıştır.

BEETHOVEN

Anlaşılan Elgar'ı Tanrı'dan üstün tutuyorsun.

BLISS

Müzik söz konusu olduğunda öyle. Tanrı müzikten anlamıyor. Hatta Tanrı müzikten nefret ediyor sanki. Elgar hep böyle düşünmüştür. *Gerontius'un Rüyası*'nın ilk sahnelenişi korkunç bir fiyaskoyla sonuçlandığında Tanrı'yı suçlamıştı. Bu yüzden ilahi kabullere katılmayı reddediyor. Tanrı'yla karşılaşmak istemiyor. Göksel Koşuda göksel parasını göksel atlara yatırmak ona yetiyor. Tanrı'nın at olmasını tercih ederdi.

MENDELSSOHN

İrlandalıların daha aklı başında olanlarının taptığı şu deli papaz gibi.

PROKOFIYEV

Tanrı'dan bahsettiğinize göre buraya ilk geldiğimde onu uzaktan gördüğümü söyleyeyim. Ama yine de ateistliğimden vazgeçmedim. Bence her şeye kadir bir varlık mefhumu fos çıktı, zira Tanrı beste yapmak şöyle dursun bir müzik aleti bile çalamıyor. Tanrı'nın elleri yok.

BEETHOVEN

Bu da ellerin pek matah bir şey olmadığının kanıtı. Ama Tanrı'nın sonsuz bilgeliği ve alçakgönüllülüğü ile geçici olarak el sahibi olduğunu duydum. Mozart ona klavsen öğretmeyi teklif etmiş.

BLISS

Buraya geldiğimden beri Mozart'ı hiç görmedim.

MENDELSSOHN

Mozart'ın Tanrı'ya en yakın varlık olduğu söyleniyor. Bu yıl dünyada ölümünün iki yüzüncü yılı anılıyor. Gerçi ilahi huzurdan ayrılmaya ikna edilip edilemeyeceği henüz belli değil. Yine de onun dehası onuruna bazı büyük kutlamalar düzenleme sorumluluğu bana verildi. Siz beyler, şanssızsınız maalesef. Mozart'ın ölümü, sizin ortak doğum yılınızı gölgeleyen bir parıltıya sahip. Biz önemsiz müzisyenler bu durumu sineye çekmeliyiz.

PROKOFIYEV

Ne yapılacak?

MENDELSSOHN

Bütün eserleri.

PROKOFIYEV

Biraz fazlaya kaçmışlar. Bazı eserleri çok kıymetsizdir.

MENDELSSOHN

Bir de Mozart'ın yazmadığı ama baş karakteri olduğu opera. İşte operayı tahammül edilmez bir Cermen epiğine dönüştüren adam geliyor. Fransız parfümünün kokusu, hep bir ağızdan bağıran bayağı borazanlar gibi gelişini ilan ediyor.

WAGNER

Seni duydum Yahudi.

MENDELSSOHN

Yahudi Tanrımız sağ olsun ben *seni* duymak zorunda değilim. Göksel *Schausspielhaus*'una dinleyici çekmeyi başaramadın mı daha?

WAGNER

Ludwig'in ruhunu mest etmeye yetecek kadar.

BEETHOVEN

Bu samimiyete itiraz ediyorum. Bu yalandan samimiyete.

WAGNER

Ben başka bir Ludwig'den bahsetmiştim. Bavyera Kralı, benim hayranım.

BLISS

Demek hâlâ deli?

WAGNER

Bu münasebetsiz asker de kim?

BLISS

Bendeniz cennete kavuşmuş Bliss. Sör Arthur. Besteci.

WAGNER

İngiliz. Sizin ülkenizde bir stretto kıvırmış her ukalaya şövalyelik unvanı veriyorlar. Şu Mozart kutlaması meselesi de nedir? Kusurlarına rağmen o tatlı akıcılığını çok takdir ederim etmesine de onun için lüzumundan fazla kutlama yapılmıyor mu sizce? Divertimentoları akşam yemeklerimize hükmediyor, kuartetleri bilardo salonlarımızda yankılanıyor. Tanrı onu haddinden fazla pohpohluyor. Tanrı'ya ara sıra, Mozart'ın aslında Wotan olduğunu, barok Avusturya şapellerinin peruklu ilahı olmadığını, hatırlatmak lazım.

MENDELSSOHN

Tanrı nasıl sadece Tanrı olarak tanımlanabiliyorsa, Mozart'ın müziği de sadece müzik olarak tanımlanabilir. Bazıları müziğin saf özünü damıtabilen son bestecinin o olduğunu söylüyor. Bu gerçek yüzünden kusurlarını hoş görüyoruz. Herr Beethoven kusura bakmasın ama çürüme onun *Beşinci Senfoni*'siyle başladı. Müziksel olmayan kirleticiler girdi araya. Birinci bölümdeki o dizginsiz obua solosu ne manaya geliyor? Şu manaya; ben Beethoven'ın acı çeken ruhu, sizinle konuşuyorum. Mozart asla böyle barbarca bir kendini bilmezliğe kalkışmamıştı. Ben saflığı geri getirmeye çalıştım ama başaramadım. Müziğim elle tutulur ölçüde bir şeylere *dair*. Sana gelince, Yahudi-olmayan Wagner, yıkımı sen tamamına erdirdin. Hep bayağı bir ruhun vardı.

WAGNER

Bu kadarı da fazla.

MENDELSSOHN

Şu aptal Gotik kılığı bir kenara bırak. İki metrelik Siegfried değilsin, boynu olmayan ufak tefek bir adamsın.

Müziği politik arenaya çektin. Onu pornografikleştirdin. Cermen üstünlüğüne dair tam pişmemiş mefhumlara hizmet edecek şekilde saptırdın.

WAGNER

Sen de Cermen pozlarına girip Yahudiliğini gizlememiş miydin? Deden Moses Mendelssohn, Cermen kültürünü kucaklamamış mıydı? Doğru, ben müziği gerçek yerine oturttum, onu insan duygularının ve ilerici fikirlerin hizmetine verdim. Sen sadece İskoç dağlarından kartpostallar sundun bize, bir de İtalya'ya gitmiş bir turistin rahatça görebileceği sokak manzaralarını. Perilerle oynaştın. Ben en azından duygusal bir Yahudi değildim.

PROKOFIYEV

Tek bir akorun vardı. Tonik üzerindeki suni yedili akorunu öldürene kadar başımıza kaktın. Çeken akorun tonik sesini.

WAGNER

Bir ukala daha.

PROKOFIYEV

Hayır. Ben halkın cumhuriyetine onların anladığı müzikle hizmet etmiş biriyim. Kokuşmuş bireyselliği bir kenara bırakıp halkın dilini kucaklamış biri. Acı çekmiş biri.

WAGNER

Her kimsen, bana acıdan bahsetme. Ben acının ta kendisiydim.

PROKOFIYEV

O acıyı dinleyicilerine de bulaştırdın. Büyük Ulusal Savaşımızda biz sana karşı savaştık, başkasına değil. Kendini Cermen küstahlığının ete kemiğe bürünmüş sesi haline getirmiştin.

WAGNER

İşe yarayacağını bilsem topunuzun aleyhine risaleler yazardım. Cennette Savaş. İnsanın bedeninden kurtulmasının onu daha büyük budalalıklarından arındıramayacağı kimin aklına gelirdi? Elbette bu söylediklerim sizin için geçerli değil Herr Beethoven.

BEETHOVEN

Biliyorum. Ben zaten arındım. Bir katarsis döneminden geçecek kadar Katoliktim.

BLISS

Ben Araf'ın sadece Dante Alighieri'nin bir icadı olduğunu düşünüyordum.

BEETHOVEN

İnananlar için pekâlâ gerçek. Nahoş değildi. Ben o mutedil ateş bölgesine indiğimde Mozart da oradaydı. İkimiz de masonluğumuzdan pişmanlık duymak durumunda kaldık. Şehvetimizden. Kıskançlık, hovardalık ve diğer küçük kabahatlerimizden. Fazla uzun sürmedi.

BLISS

Masonluğun nesi günah? Bazı büyük İngilizler ustalıklarını mason localarında kazanmışlardır.

BEETHOVEN

Esasen masonlar için bestelediğimiz müziklerden pişmanlık duymamız bekleniyordu. Kötü müzikti çünkü. Mi bemol tonuna mason tonu deniyordu. Müzik aletleri klarnetti. Üçlü ve altılı aralıklar masonik aralıklardı. Bizim haham, müziğin kendinden başka hiçbir şeye hizmet etmemesi gerektiğini söylerken haklıydı. Mozart saflık bakımından orada çuvallamıştı.

PROKOFIYEV

Yani *Sihirli Flüt* mason müziği mi şimdi?

BEETHOVEN

Gizli toplulukları ve büyülü parolaları ima ediyor. Ama her türlü mezhep felsefesinden üstündür. Gerçi buna gerek olmadığım söylediler ama *Dokuzuncu Senfoni*'yi bestelemenin kefaretini ödemekte de ısrar ettim.

HEPSİ

Ne?

BEETHOVEN

Evet, o kahrolası kırma. Mozart'ın saflık idealini ebediyen yerle bir etti. Schiller'in özgün anahtar kelimesini kullansaydım müziği politize etmiş olacaktım. Esası *Freude*, yani neşe değil *Freiheit*, yani özgürlüktü. En azından özgürlüğü ilahiye dönüştürseydim şu Nasyonal Sosyalistler bir durup düşünürdü. Ama neşe her şeyden duyulabilir – Yahudileri fırınlara atmaktan, siz saygıdeğer hahamın eserlerini yakmaktan, Slavları, Çingeneleri, dönmeleri katletmekten, bir Linz badanacısını tanrıya dönüştürmekten... Olası her türlü edimden kaynaklanabilecek bir coşkuyu övmekten daha aptalca ne olabilirdi? Bu aptallıktan âlâ günah mı olur? Öteki günahım insan sesinden aşağıymış gibi davranan çalgılar kullanmamdı. Onlar sonsuzluğun şarkısını söylerken, fazlaca semirmiş bir bariton Yahudilere işkence etmenin keyfini söylemeye zorluyordu onları.

MENDELSSOHN

Fazla abarttın, üstat.

WAGNER

Sizin muhteşem *Dokuzuncu Senfoni*'niz olmasa Wagner'ci müziksel dramayı asla ortaya çıkaramazdım.

BEETHOVEN

Müziği insani kavramlarla ilintilendirdiğinde basit nesneleri taklit etmekten öte geçemiyor. Senin takipçin olan

şu kahrolası Richard Strauss akla hayale gelmeyecek saçmalıklar dile getirmişti. Cehennem böyle gülünesi bir kurmaca, uyuşuk cennetimizin tuzu biberi olmak yerine gerçekten var olsaydı, cehennemde yanmayı hak ediyordu. Bu Strauss bana saygılarını sunma arzusunu bildirdiğinde onu şu güzel ezgili valslerin bestecisi Johann Strauss sanmıştım. Ama başka bir aileden geliyormuş, adını senin şerefine Wagner koymuşlar, bana müziğin gerçek-hayat göndermeleri olabileceğini söyledi. Müziğin bıçakları, çatalları, kaşıkları temsil edebileceğini ve bunların demir mi yoksa teneke mi olduğunun söylenebileceğini savundu.

WAGNER

Siz buna budalalık mı diyorsunuz? Ama benim müziksel dramalarımın *leitmotifi* bu düşünceden doğmuştu. Notalar bir nehir, bir kılıç, bir cenaze ateşi, bir at olabilir.

BLISS

Ama açık bir biçimde değil. Öncelikle onları yaftalamanız gerekir. Bu budur, şu şudur demeniz gerekir. Bir meslektaşım, Lancasterli Sör William Walton –

WAGNER

Sonradan şövalye yapılmış bir İngiliz şövalyesi daha.

BLISS

Belshazzar'ın Ziyafeti adında İncil'e dayalı bir oratoryo yazmıştı. Eserde pek çok pagan tanrısı övülüyordu – tahta, pirinç, gümüş, demir tanrıları. Demir için örs, tahta için ksilofon, gümüş için tiz tahta nefesli sazlar ve tınlak. Bu olabilir, zira tanrıların isimlerini söyleyen bir koro var. Ama o kelimeler olmasa hiçbir şeyi tahmin edemeyiz.

BEETHOVEN

Gördünüz mü? Sözel zındıklık.

BLISS

Zındıklık sayılmaz. Müzik sözel seslem olarak başlamıştı. Esas zındıklık kelimelerle müziğin ayrılmasıdır. Opera pekâlâ en yüce sanat sayılabilir. İçinde her şey var. Her şey her şeyin hizmetkârı, böylece her şey efendi oluyor. *Don Giovanni*'den sonra Mozart'ın saflığından bahsetmeyelim lütfen.

MENDELSSOHN

A proposito. Bizim göksel zamanımız esnek, ama eşzamanlılık sağlamak için saat zamanına uymak zorundayım. Demek istediğim şimdi bir opera başlayacak. Bakın şimdi sahneyi değiştirip, bütün dünya başkentlerinin en iyi özelliklerinin karışımı olan bir opera binası yapıyorum. İzleyiciler toplanıyor. Mozart kendisine ayrılan özel locada yok. Yaratıcısıyla baş başa. Ama gerekli her şey mevcut.

WAGNER

Peki besteci kim? Librettoyu kim yazdı?

MENDELSSOHN

Gövdeleriyle birlikte isimlerini de bırakan kutsanmış ruhlar.

PROKOFIYEV

Ya ismi ne?

MENDELSSOHN

Daha bir isim düşünmediler.





BİRİNCİ PERDE

Salzburg Prensi Başpiskopos Hieronymus COLLEREDO'*nun Viyana'daki sarayının herhangi bir salonu. Kadın erkek* HİZMETKÂRLAR *silip süpürüyor, toz alıyor, şömineye odun getiriyor. Saray müzisyeni* MOZART *sıkıntılı sıkıntılı, ateşin önünde ısınıyor.*

HİZMETKÂRLAR

Aciz aciz aciz aciz
Prens hazretlerinin hizmetçileriyiz
Çalışır didinir, ağlar sızlarız,
İnsan ırkından dışlanmışız.
Aciz aciz aciz aciz
Hayvandan farkımız yok, yerimizi biliriz.
Bak nasıl karışır elimiz ayağımıza
Yediğimiz kuru ekmeğin tadını hiç sorma
Bak şu gevelediğimiz lapaya.
Yüzümüze bak bir hele
Hepimiz hazretlerinin gözünde köle.
Nasıl da guruldar boş karınlarımız
Soprano
Alto
Tenor
Bas

MOZART *(tenor)*
Köle olarak doğdunuz
Kölelik hakkınız.
Taşırsınız odunları
Köpekten de aşağı.
En azından alır köpek
Ekmeğin yanında kemik.
Doğuştan kölesiniz
Hor görülmeye layıksınız.

HİZMETKÂRLAR
Aciz aciz âcizane
Sorabilir miyiz suç mudur
Naçiz naçiz naçizane
(Belki kafiye biraz uyduruktur)
Doğmak altında kötücül bir ateşle
Yanan bir yıldızın?
Sorarız âcizane naçizane
Sen kendini ne sanırsın?

MOZART
Ben yıldız altında doğmadım.
Ta kendisiyim yıldızın.
Cennetin korkuluklarından sarkarken,
Birden aşağı yuvarlandım.
Başımdaki müzik tacı
Çarpıldı düşünce.
Zaman geçtikçe
Ekmeğimi kazanmak için tuşlara basmak
Dönüştü hayat tarzıma
Ve değişmedi hâlâ.
Ölene dek de böyle sürecek,
Sürecek ölene dek.

HİZMETKÂRLAR



Aciz aciz âcizane
Soralım ne demek istediniz?
Kırık kırık, alçak sesle;
Kesmeli, şaklamalı sözleriniz
Nemrut, ceberrut kâhyanın
Almak için hıncını
Sırtımıza indirdiği kamçı gibi.

MOZART

Dört yaşında klavsen çalardım
Beş yaşında senfoniler karaladım.
Bir uçtan bir uca gezdim kıtayı.
Çalıştım didindim
–Benim kadar vızlamamıştır kovanında tek bir arı–
Aileme bakmak için.
Zira babam Leopold ant içmişti
Gıy gıy, vıy vıy, kan ter içinde debelenmeme
Şeref kazanana kadar ailenin ismi
Ve baki kalana dek iki asır öteye.
Ama çocuk dâhiler de ererler ergenliğe.
Esef mi etmeliyiz sakallarımızla taşaklarımıza,
Herkes bumunu soksa da
Patronlar uzak dursa veya horlasa da?
Şimdi hazretlerine hizmet ediyorum
Soyunarak fahişe rolüne.
Şuhluk da karılık da edemeyecek kadar az ücretle,
Eskiden gezinirdim yükseklerde,
Şimdi battıkça batıyorum.
Acımanızı esirgemeyin benden dostlar
Zira duydum o her daim açık kapının kapandığını,
Şu yerleri öpmeye zorlandım,
Bir zamanlar kraliçeler öpen ben –

HİZMETKÂRLAR
Kraliçe mi öptün?

MOZART
Öptüm ya.
Artık nerede, artık nerede.

Ey sefil dostlarım, umudum kalmadı. Kafiyem de. Çalışmama yetecek. Çelik ökçeler ve kırbaç şaklaması duyuyorum.

KÂHYA *ve Prens Başpiskoposun özel* SEKRETERİ *girer.*

HİZMETKÂRLAR
Aciz aciz aciz aciz
Prens hazretlerinin hizmetçileriyiz,
Dinleyin nasıl gurulduyor karınlarımız
Soprano
Alto
Tenor
Bas.

KÂHYA
Baş belaları. Hadi çalışın. Daha hızlı.

SEKRETER
Mozart.

MOZART
İsmim budur.

SEKRETER
Bir sonraki saray balosu için elli yeni dans müziği sipariş edilmişti. Sadece on beşi tamamlandı. Haşmetmeapları-

nın Salzburg'a dönüşüne yetiştirilmesi gereken *Te Deum* hâlâ bestelenmedi. Haşmetmeaplarının yeğeninin flüt etütleri de sabırsızlıkla bekleniyor.

MOZART

Herhalde Haşmetmeaplarının en büyük piçi diyecektiniz.

SEKRETER

Küstahlık, küstahlık.

MOZART

Belki, ama bildiğim kadarıyla Haşmetmeapları tek çocuk. Annesinin rahmi sadece bir çocuk taşımış. Esas küstahlık Hazretlerinin Kutsal Eşsizliğiyle rekabet edecek kardeşler yetiştirmek olurdu.

SEKRETER

Bütün bunlar hiç söylenmemiş gibi davranacağım. Benim aracılığımla kovulmak istiyorsanız, bunu başaramayacaksınız. Yapmadığınız işlerin parasını önceden aldınız. Şimdi yapın.

MOZART

Müzik öyle bir kilo işkembe gibi sipariş edilemez. Ama yapılacak. Şu anda yapılmakta. Kafamın içinde. Ama *Te Deum*'un birkaç aylığına ertelenmesini rica ediyorum. Neden Viyana'da kalmıyor?

SEKRETER

Salzburg'a karşı sorumlulukları var.

MOZART

Viyana gibisi yoktur.
Viyana'nın tozu

Viyana'nın arzusu
Beynimde dolanıyor.
Erotik fantazmalar
Kekre miyazmalar
Her rögarından yükseliyor.
Pisliği yaratıcı,
Bütün o yerli ıtırlı şarkıların
Kokusu.
Burada kalmak istiyorum
Burada çalmak istiyorum.
Ait olduğum yerde.

SEKRETER
Ama Salzburg pek hoştur
Yapacak bir şey olmamasına
Üzülmeye gerek yoktur.
Güzel bir elma
Şapelde bir dua
Tatmin eder insanı.
Erotik meyletme
Serbestçe çiftleşme
Herkese uzaktır,
Ama buna şaşmamalı
Çünkü her şeyi görür
Haşmetmeapları.



MOZART
Cennetlik bir heyet
Bu cehennemlik şehri
Donatmış neşeyle,
Sakatı bile
Katılır dansa
Öğrenir adımları
Çocuk gibi.

Tempo pek ateşli,
Cehennemi
Ama coşkuyla çıkarırız
Keyfini
Bu şehirde.
Şairleri bir kaside düzmeli
Çünkü Viyana'dır takan tacı
Viyana Viyana Viyana
Takar tacı.

SEKRETER

Ne bilgedir ne zeki
Yine de sağduyuludur
Salzburg sakinleri
Düşünmekle geçer zamanları
Nasıl selamete kavuşacaklarını
Rahat vermezler
İblisin göçmenlerine
Cümbüşlerini sokmasınlar diye
Bu şehre.
Ey erdeme gömülmüş şehir
Şundan kesin eminim ki:
Sensin takan tacı
Salzburg Salzburg Salzburg
Takar tacı.

MOZART

Dahası fortepiyanonun şehri Viyana'dır. O gümbürtülü klavye, güçlendirici pedal. Kendimi ancak burada gösterebilirim.

SEKRETER

Klavsen Salzburg'a yeter de artar bile. Siz tımbırtınıza bakın bayım. Benim ilgilenmem gereken işlerim var. Kâğıdınızı kaleminizi alın beste yapın.

Saat çalar.

Doktor gecikti. Geldiğinde onu hemen Haşmetmeapları-na gönderin.

Çıkar. KÂHYA *biri hariç bütün hizmetkârları kırbaçlayarak dışarı çıkarır, ufak tefek, kara kuru, asi* LORENZO *kalır. Fazlaca bir güzelliği ya da kıymeti olmayan klasik bir heykelin tozunu almaktadır.*

MOZART

Kafamda çalan flütü dinlemeyi bırakıp dediğinizi yapacağım bayım. *(Kendi kendine şarkı söylemeye başlar.)*
Piyano, piyano
Sınırsız soprano,
Gökgürültülü bas –
Klavyesine oturduğumda
Sıkılmış görünsem de sıkılmam asla.
Küçümseyici, buyurgan
Bir esneme deler yüzümü
Gezerken kromatik olanaksızlıklarını,
Atılırken yeni bir konçertoya
Bağırır Viyanalılar,
"Ah, ne büyük deha. . ."

DR. TRAPASSI *büyük bir telaşla gelir.*

DR. TRAPASSI

Saygılar maestro. Biliyorum geciktim. Boğazına oyuncak kaçan bir çocuk azıcık sorun yarattı. Biz tıp adamları buna bir nesnenin soluk borusunu tıkaması diyoruz.

MOZART

Haşmetmeapları nasıllar?

DR. TRAPASSI

Gayet iyi. Yarın Salzburg'a dönebilir. Ama birinden daha

fikir almak istiyor. Tabip Hekim de şimdi şimdi gelir. Maalesef Türk. Ama Haşmetmeaplarının Konstantinapolis tıbbına karşı batıl bir inancı var. Rica ederim, geldiğinde ona yolu tarif edin. Benim acelem var.

Şapkasıyla pelerinini LORENZO'*nun tembel tembel tozunu aldığı heykelin üzerine bırakarak hızla çıkar.*

MOZART

Lorenzo, sen bir aralar Türklere esir düşmüştün. Dillerini bilir misin?

LORENZO

Çat pat, effendi.

MOZART

Al sana üç beş kuruş. Cebimdeki bütün para. Şu şapkayla pelerini giy. Haşmetmeaplarının yatak odasına git. Sen şimdi Türk doktorsun. Onu sağa sola çevir, gerekirse baş aşağı çevir, iyice bir hırpala. Başını salla ve Viyana'da kalıp Türk ilaçları içmesi gerektiğini söyle. Ben gerçek Tabip Hekim geldiğinde, – ona artık ihtiyaç olmadığını söyleyip savuştururum. *Capito?*

LORENZO

Si, effendi.

LORENZO *şapkayla pelerini giyip neşeyle uzaklaşır.*

MOZART *şarkısına devam eder.*

MOZART

Piyano, piyano
Planladığım yeni kariyer, oh,
Ne servet getirecek.

Pedalda sol ayağım
Üçlü telleri sustururken
Ne nüanslar yaratacağım.
Ya pedalı bırakırken kopacak gümbürtü
Yükselttikçe yükselteceğim sesi
Ve yüksek armoniyle söylenen şarkı
Hoş tutacak saray ahalisinin havasını
Öyle bir ziyafet ki
Mutlu edecek İmparatoru krallar gibi.

Türk doktor sahnenin ortasına kadar gelir. MOZART *ona gitmesini işaret eder.*

MOZART
Haşmetmeapları fikrini değiştirdi. Perhizini de. Sizi artık istemiyorlar, effendi.

Türk omzunu silkip çıkar. Öteki kapıdan LORENZO'*yu feci şekilde döven* KÂHYA *girer.*

KÂHYA *(bas)*
Her yerini morartacağım
Kemiklerini kıracağım
Kafatasını ezip
Beynini patlatacağım.

LORENZO *(bas)*
Kasıt yoktu, efendim.
Kolum koptu, efendim.
Şakaydı niyetim, efendim.
Aman diyeyim, efendim.

KÂHYA
Laf yetiştirme, konuşma.
Ekmekle lapaya talim bir hafta.

Pis su konacak bardağına
İçmek için kalkacaksın ayağa.

LORENZO
Ay aman of, efendim.
Konuşmuyorum, efendim.
Ah. Dilimi yuttum, efendim.
Sadece bir davulum, efendim.

KÂHYA
Davullar alt tarafı deri.
Boştur içleri.
Bol gıda az işle
Göbek şişmiş etle ekmekle –

KÂHYA
Başpiskoposun yemekleriyle semirmişsin
Bu mu senin minnetin?
Kapa o iğrenç çeneni
Al bu bir bu da iki.

LORENZO
Ah efendim, vah efendim.
Yeter artık şah, efendim.
Düştüm düşüyorum, efendim.
Yalvarırım durun, efendim.

MOZART
Evet, yeter.

LORENZO
Tek kelime etmedim. Haşmetmeaplarının yanına gidemedim.

MOZART
Sadakat ödülsüz kalmaz.

KÂHYA

Sen bu işe karışma, gıygıcı. Yoksa senin başının altından mı çıktı?

MOZART

Hayvanın, zorbanın tekisin. Leş gibi de kokuyorsun. Koltukaltlarından yayılan koku midemi bulandırıyor. Ağzın lağım gibi. Sarımsak kokan nefesin koca bir orduyu püskürtmeye yeter.

KÂHYA

Seni kendini bilmez, ben sana sorarım. Sen kimsin, ben kimim unutma. O güve yeniği peruğunu kafandan alıp, yıkanmamış kellende senden iyi müzik yaparım.

İtişip kakışmaya başladıklarında iki hanımefendi girer. ALOYSIA *ve* CONSTANZE *Weber kardeşler.*

ALOYSIA

Bu ne hal.

İki adam ayrılırlar.

MOZART

Gözlerime inanamıyorum. Aloysia – burada ne işiniz var? Önünüzde eğiliyorum, hanımefendi.

KÂHYA

Sizi nasıl takdim edeyim?

ALOYSIA

Aloysia Weber, seçkin şarkıcı ve kız kardeşi Constanze, seçkin eşlikçi.

CONSTANZE

Eşlikçiler seçkin olmaz. Daha doğrusu seçkin olmayışlarıyla seçilirler.

ALOYSIA

Mizah duygunu daha seçkin bir muhite sakla, Constanze. Git de bizi takdim et bayım.

KÂHYA *usul usul homurdanarak çıkar.* LORENZO *da inleyerek onu takip eder.*

MOZART

Dört yıl kadar oldu. En son Mannheim'da karşılaşmıştık değil mi?

ALOYSIA

Bilemiyorum. Çok fazla yerde bulundum. Salzburg Prensi Başpiskopos, hazır ikimiz de Viyana'dayken beni dinlemek istediğini söyledi. Büyük Salieri'nin yeni bestelediği bir arya onu mest etmiş.

MOZART *bu adı duyunca usulca homurdanır.*

MOZART

Ben size eşlik ederim. Buradaki vazifelerimden biri de eşlikçilik.

ALOYSIA

Ya. Demek hâlâ hizmetkârsınız. Hizmetkâr gibi görünüyorsunuz. Daha iyi bir kıyafet alamadınız mı?

MOZART

İlham perimin hizmetkârıyım, Aloysia. Ve sizin de gördüğünüz gibi hak ettiği ücreti alamayan bir hizmet-

kârım. Ama yazdığım *Idomeneo* operasını Münih'te dinlemişsinizdir herhalde?

ALOYSIA

Ben Frankfurt'ta söylüyordum, büyük sükse yaptım. Ama sizin *Idomeneo*'dan bahsedildiğini duydum. Aryalar çok uzunmuş diyorlar.

MOZART

Hep o domuz Metastasio'nun suçu. Tek bir kelime çıkarılmasına bile izin vermedi. Tiyatro salonunda başıboş bırakıldı mı tam bir ahmak kesiliyor. Kusura bakmayın.

ALOYSIA

Her zamanki gibi kabasınız.

MOZART

Ama hâlâ pek incelikli bir müzisyenim. Haşmetmeapları şarkı söylemenizi istiyorsa, sizin için Salieri'den daha iyi şeylerim var.

CONSTANZE

Anlaşılan bana burada ihtiyaç yok. Ablama söyleyecek bazı –ıı– özel şeyleriniz olduğunu biliyorum, Herr Mozart. Ben kaldığımız yere dönüp babamla ilgilensem daha iyi. Viyana'nın tozu astımını iyice azdırdı.

ALOYSIA

Sana refakatçi olarak ihtiyacım var Constanze.

CONSTANZE

Refakatçi mi? Buradaki kutsal resimlerin her biri bir refakatçi. Hatta görünmeyen başpiskopos bile refakatçi. Görüşürüz, abla. Cariyeniz, beyefendi.

Dizlerini kırarak selam verir ve çıkar. MOZART *yerlere kadar eğilerek selam verir.*

MOZART
Bilmukabele, hanımefendi. Güzel bir kardeşiniz var
Aloysia, sizin kadar olmasa da.
Güzellik, güzellik, güzelliğin,
Esir ediyor hâlâ beni.
Beynimdeki o resmin
Kırıyor irademi.
Titriyorum yanında,
Şimdi de o zamanki gibi
Titriyorum gördükçe
Özündeki asaleti.

ALOYSIA *(soprano)*
Kendini aldatma.
Yer yok sana
Benim ait olduğum
Şarkı sarayında
Kaba ve görgüsüz kimseler
Alınmaz oraya.

MOZART *(diz çökerek)*
Güzellik, güzellik, güzelliğin –
Fethediyor beni.
Yaşartıyor ağrıyan gözlerimi.
Tek gördüğüm
Titrek bir hale
Işık ve ateşten.
Teslim ol hayranına,
Yol ver arzuna.

ALOYSIA
Bırak yakamı.
Git de oyna
Öfkeli âşığı
Operada.
Kabalık yapma.
Kalk ayağa.



MOZART
Besteleseydim
Sırf senin için
Hava, toprak ve ışıktan
Işıl ışıl bir karışım,
O zaman alır mıydım izin
Kur yapmaya, kur yapmaya?

ALOYSIA
Seni baykuş, seni tilki,
Sırf susturmak için seni,
Durdurmak için bu saçma
Bu deli takibi,
Sırf bunun için ama
Cevabım olabilirdi
Evet, belki.

MOZART
Kur yapmama mı evet?

ALOYSIA
Yapacağını söylediğin şeyi
Yapmana evet.

MOZART
Senin için müzik.



ALOYSIA
Hafiflik olmasın hiç,
Tümüyle iffetli bir opera.

MOZART
Tecavüz edilmemiş Lucretia,
Öyle servet getirecek ki sana
İsteyeceksin daha da.
Anlaştık mı?

ALOYSIA
Anlaştık.

BİRLİKTE
Anlaştık. Anlaştık. Anlaştık.

Coşkuyla kadının ellerini tutar ve onu etrafında döndürmeye yeltenir. Tiz bir akorla Prens Başpiskopos Hieronymus COLLEREDO *ortadan azametle girer, iki yanında* SEKRETER *ve* KÂHYA *vardır,* KÂHYA *küçük bir borazan çalar ve marş ezgisiyle* HİZMETKÂRLAR *içeri girer.*

COLLEREDO *(tenor)*
Yakışıksız. Uygunsuz. Yerinizi bilin.

HİZMETKÂRLAR (KÂHYA'*nın zoruyla)*
Yerinizi. Yerinizi bilin.
Âciz âciz âcizane
Yerinizi bilin.



MOZART
Bağışlayın, haşmetmeapları, asilzadeleri.
Tanırız birbirimizi. Bir kucaklaşma değildi,
Sadece bir anlaşmanın kutlaması.
Ben opera yazacağım. O oynayacak, söyleyecek.
Bana yazmam için zaman bahşedin.
Dizimin üzerinde çökerek
Rica ediyorum.

COLLEREDO
Benimle sözleşmeniz var, beyefendi.

HİZMETKÂRLAR
Onunla, onunla. O bizim efendimiz,
Hayatımız, yatağımız, yemeğimiz,
Adil cezamız, adil ödülümüz.

COLLEREDO
Angelus duası saati.

Süslü saatine bakar. O anda bir çan çalar.

Hanımefendi, teşekkür ederim.
Ama tasvip edemem bu ahlaki gevşekliği.
Refakatçiniz hani?

CONSTANZE *koşarak içeri girer.*

CONSTANZE
Yanılıyorsunuz,
Haşmetmeapları ve asilzadeleri. Bensiz hiçbir yere gitmez o.

COLLEREDO
Teveccüh ettiniz bizim için söylemeye
Salieri'nin Angelus sahnesini.
Beyefendi, piyanoya. Saray müzisyenleri
Siz de alın aletlerinizi. Geçin yerlerinize.
Söyleyin. Çalın.

HİZMETKÂRLAR
Söyle, çal,
Çal, söyle.
Bizi eğlendir

Küçücük bir şeyle.
Borazanı üfle,
Vur tellere.
Bir set çek
Çektiklerimize.

MOZART *kendisine şefkat ve tutkunlukla gülümseyen* CONSTANZE'*den notaları alır. Sahneye bir piyano getirilir.* MOZART *notalar karşısındaki tereddütüyle, alete duyduğu sevgi arasında kalmıştır. Bir konçertodan bir bölüm çalar. Orkestra onu takip eder.*

COLLEREDO
Günahkâr! Günahkâr!
Saygısızlık ediyorsun bu kutsal saate.
Kem, şeytani bir hilekâr
Almış seni emrine,
Ya da fazla budalasın –
Bence doğrusu bu –
Kutsal sesi ayıramazsın
Dünyevi sesten.

HİZMETKÂRLAR
Dünyevi ve kutsal –
Ne demek olurlar?
Bilmez farkı aradaki
Tıpkı bizim ve sizin gibi.

MOZART *ve orkestra Angelus'un açılışını çalar.*

MOZART *artan bir dehşetle dinler.*

ALOYSIA
Angelus domini nuntiavit Mariae. . .

MOZART
Meleklerin canı cehenneme! Kutsal Meryem'in de!
Salieri'nin değil bu beste.

COLLEREDO
Götürün onu. Atın zindana, vurun zincire.
Günah da değil bu, beyni çürüdü.

MOZART
Onun değil
Bu melodi.
Alçak rezil
Benden çaldı.
Benim, benim –
Hırsız tilki.
Bir elime geçirirsem
Durmam artık öldürmeden.

COLLEREDO
Götürün dedim, size. Sen delirmişsin.
Çok üzgünüz hanımefendi, siz lütfen devam edin.

MOZART
Men ediyorum, men.
Bu yaptığı alçaklık
Hak ediyor daha derin bir cehennem,
Kilise Ana'nın uygun gördüğünden.
Bulaştırmış esinime
Türlü türlü bayağılık.
Bu büyük hakaretin kefaretini
Ödeyemez istese de.

COLLEREDO
Esas büyük hakaret
Berbat küstahlığındır senin.

HİZMETKÂRLAR
Bu küstah hıyarağası
Sanır kendini bizden yukarı.
Açılıp kapanmıştır dava.
İyi bir kötek istiyor kıçına.
Kusura bakmayın hanımlar –
Bunu ancak Hades paklar.

CONSTANZE
Affedin efendim.
Hiç de haksız değildi.
İhtihal öyle ki
İhanetten daha vahim.
Şöyle bir dikkat edin
Gözlerindeki bakışa.
Şimdilik yetinin
Küçük bir paylamayla.
Burada olanları
Olmamış varsayın
Lütfen efendim,
Onu bağışlayın.

ALOYSIA
İzin vermeyin sakın
Uydurup durmasına
Bu bariz yalanları
İçi boş palavraları.
Şöyle bir dikkat edin
Gözlerindeki bakışa.
Sakın yetinmeyin
Küçük bir paylamayla.
Dersini verin.
Bu nankör haytaya.
Acımayın
Fırlatın sokağa.

MOZART *(sadece* CONSTANZE*'nin ricasını duymuştur)*
İyi yürekli kardeşler, ihtiyacım yok
Merhamet ricanıza
Vakti geldi artık
Atılmanın maceraya
Yok artık güvenmek
Şüpheli fırsatlara.
Sizin bayım, tükürürüm suratınıza.
Birbirine pek yaramış ahlakınızla zekânız,
İkisinden de beter kulağınız.
Polymnia'nın laneti
Üzerinize olsun, hatta daha beteri.
Benim burada işim bitti.

COLLEREDO
Bitmesine bitti, görgüsüz, dinsiz köpek.
Kâhya! Bu alçağı hemen buradan atmak gerek!

KÂHYA *kendisine verilen emri yerine getirmek için harekete geçer ama* MOZART *önce davranıp ona bir yumruk atar,* LORENZO*'ya kendisiyle gelmesini işaret eder; o da* KÂHYA*'ya bir yumruk atar.* CONSTANZE *hariç bütün* HERKES *şarkı söylerken dışarı çıkarlar.*

HERKES
Ey Mozart, öldün artık işin bitti
Nereden çıkaracaksın ekmeğini?
Bu emniyeti bırakıyorsun
Yalnız bir yola atılıyorsun.
Nankör, terbiyesiz, kaba,
Gözü kapalı uhrevi mutluluğa,
Bundan böyle çekeceksin acı.
Kulaklarımız sana kapalı.



ROSSINI

Kısa ve özlü bence. İnsana özet hissi veriyor. Bestecinin kim olduğunu öğrenene kadar müziği eleştirmemeyi tercih ederim. Barmen, bu şampanya yeterince soğutulmamış.

BARMEN

İmkânsız, efendim. Daha doğrusu, yoldaş. Hürmet ifadesi için kusura bakmayın. Daha yeni geldim. Gönüllü kölelik alışkanlığımdan henüz kurtulamadım. Neyse, yeterince soğuk olması gerekirdi. Bana insanın bütün arzularının doyurulduğu bir yerde olduğumuz söylenmişti.

STENDHAL

Doygunlukta gerçek bir doyum yoktur. "Doyuma ulaşmış aşkın büyük işkencesi". Hiç fena bir cümle değil. Aşka gelince, başlangıcıyla bitimi arasında hiçbir şey yok gibi. Yani burada. Belki aslında cehennemdeyizdir.

ROSSINI

Şu Rus prensesinin kraliçelere yaraşır omuzlarına baksana, Henri Beyle. Mermer kollarına, muhteşem göğsünün kabartısına bak. Ona estetik açıdan bakabildiğim için yüce yaratana teşekkür ediyorum. Önceki hayatta bu konuda hep zorlanmışımdır. İhtiras hep güzellik takdirinin önüne geçerdi. Bence kadın güzelliğinden daha büyük bir güzellik yoktur.

BERLIOZ

Şöyle büyükçe bir kadeh Armagnac. Çok teşekkür ederim. Beyefendiler. Çok küçük, önemsiz bir opera. Fakat büyük ihtiraslar artık çok geride kaldı sanırım.

STENDHAL

Benim yakındığım da aşağı yukarı buydu.

BERLIOZ

Anladığım kadarıyla cennette evlilik yokmuş. Ama şu bizim zavallı tombul Harriet beni sıkıştırıp duruyor. Beni bulmak için İrlanda cennetini bırakıp gelmiş. Ona ebedi aşk sözü verdiğime yemin ediyor. Sonsuzluğa intikal etmiş olduğumuza göre sözümün geçerli olduğunu söylüyor, ben de bu mantığı çürütemiyorum. Sanat delisi Paris'i Ophelia olarak ağlattığı zamanlara dönebilse keşke. Ama cennette geri dönüş yok. Bütün tecrübemizi yanımızda getiriyoruz. Belki aslında cehennemdeyiz.



STENDHAL

Ne tuhaf. Kelimesi kelimesine benim hissiyatım.

BERLIOZ

Ee ne de olsa ortak bir Galli gerçekçiliğimiz var, şu bizim Rossini bunu pek paylaşmıyor gibi. Alt tarafı Paris sürgünündeki bir İtalyandı.

ROSSINI

Paris batakhanelerini ancak İtalyan duyarlılığı değerlendirebilir. Batakhane demişken –

BERLIOZ

Saklayın beni. Cüssenizle kapatın. Bu gelen Harriet.

STENDHAL

La Smithson mu?

BERLIOZ

Ben onu evliliğe, kötü kahveye, ödenmeyen faturalara, gözü yaşlı ayyaşlığa sürüklemeden önce öyleydi. Neyse,

Rimbaud ve Delacroix'nın yanına gitti. Onlar sadece bütün kederlerimizin ikonu *la belle Ophélie*'yi görüyorlar karşılarında. Ben görmüyorum. Anladığım kadarıyla Mozart'ın bedenini terk etmesinin iki yüzüncü yılını kutlamak için burada toplanmışız. Ama kendisi ortalıklarda görünmüyor.

ROSSINI

Şuradaki şişko Goethe'nin deyimiyle *der Alte*'nin yanında. Bu kutlamadan haberi yok. Zaten biraz muğlak, hatta kötüleyici bir havası var. Küçük Wolferl'in ortalığı birbirine katmasını istemeyiz. Ağzı az bozuk değildir hani.

BERLIOZ

Adlarını açıklamayan bestekârlar, Mozart'ın kendilerini Yüce Cennet Mahkemesi önüne çıkaracağından mı korkuyorlar? O bücür, perukalı canavara gıcık oluyorum. Biraz daha Armagnac lütfen.

ROSSINI

Senden daha iyi müzik bestelediği için mi?

BERLIOZ

Bence daha iyi değil. Sadece daha fazla. Çok erken başlamış. Müzik –pamukçuk ya da suçiçeği gibi– agucuk bebeklere bulaşan tek sanat dalı mı acaba?

ROSSINI

Erken de bıraktı. Gelmesiyle gitmesi bir oldu. Benim yaşıma kadar yaşasa ne üretecekti? Perdeli kornolarla yüz ellinci senfoni mi? Yok canım, öldüğünde işi bitmişti. Boş ve beyhude bir bunaklığa düşmediği için şanslıydı.

STENDHAL

Siz düştünüz mü?

ROSSINI

Ben müziği asla fazla ciddiye almadım. *Guillaume Tell* hariç. 1791'de ölmüştü. Bir nevi gazetecilik. O zamanki *opera buffa* bugüne kadar yetti.

BERLIOZ

Sen de erken başlamıştın. Ben erken başlamadım. Çocuksu bir tay tay dönemi geçirmedim hiç. Sanata geç ve ümitsiz bir öz bilinçle girdim. Herhalde müzisyen olacak adam değildim.

STENDHAL

Romancı olmalıymışsın. *Fantastik Senfoni*'n elimizdeki en iyi romantik roman – yani Stendhal öncesi. Romancı imgelemine sahip ama kelimelere hükmü olmayan birinin eseri gibi. Bu yüzden hızlandırılmış bir kompozisyon kursuna gidip hikâyesini orkestral seslerle anlatıyor.

BERLIOZ

Edebiyat yegâne gerçek sanattır. Müzik sadece ona yapılmış fuzuli bir süslemedir. Vergilius, Shakespeare, Byron – onlar olamadığım için onların tercümanı olmak zorunda kaldım.

ROSSINI

Yani mücellitleri oldun. Onları sesle ciltledin.

STENDHAL

Rossini biyolojik dürtülerin estetik deneyimden ayrılmasıyla ilgili bir şeyler söylüyordu demin. Göksel durumu kastediyor, olumsuzluğa, yokluğa dayalı bir şey. Bir melekle bir aziz arasındaki fark nedir? Çocukluğumuzda gördüğümüz o kanatlı resimlere rağmen meleklerin bedeni yoktur. Azizlerin bedenleri olmuştur ve beden-

sel duyumların izlerini taşırlar. Bizim durumumuz da bu. İstersen –kıyamet kopana kadar diyecektim– iç o Armagnac'ı ne baş ağrısı çekersin ne *gueule de bois**. Çiftleşme zalim bir parodi, çünkü orgazmın hayaletiyle son buluyor. Sanatın keyfine bütün saflığıyla varılması için çok uygun bir durum olmalı bu, ama artık edebiyatın keyfine varamıyoruz. Gayet baştan çıkarıcı bir kadın kahramanla karşılaşıyoruz ama baştan çıkmıyoruz. Kadın, kitabın kahramanıyla çiftleşiyor ama penisimiz sertleşmiyor, hatta karıncalanmıyor bile. Pornografiyi amaçlamasa bile fiziksel aşk edebiyatının burada hiçbir anlamı olamaz. Bu nedenle büyük yazarlarımız cennetin daha aşağı bir muhitine gönderiliyor. Asla itiraf edilmese de bu doğru. Müzik kurtulmuşların Armagnac'ı. Sadece müzisyenler Tanrı'yla yüz yüze gelebiliyor.

ROSSINI

Tanrı hep hoş bir entelektüel kavram olmuştur, ama en üst düzey müziğe fazlasıyla fiziksel oğlu ilham vermiştir. Mesela benim *Stabat Mater*.

BERLIOZ

İnsanı kelimeler duygulandırıyor. Müzik sadece his denen etin terbiyesi. Bu arada Henri Beyle, senin bir edebiyat adamı olarak, özellikle kutsanmışlar arasında ne işin var merak ediyorum.

STENDHAL

Ben de üstada duyduğum hayranlık sayesinde fahri müzisyen sayılırım.

ROSSINI

Duygulandım. Çok duygulandım.

---

* Akşamdan kalma.

BERLIOZ

Ya edebiyat hisleri bertaraf ederse? Publius Vergilius Maro'nun, senin yüksek muhit tabir ettiğin çevreye kabul edildiğini fark ettim.

STENDHAL

Büyücü olarak kabul ediliyor, müzisyenliğe yakın bir şey ne de olsa.

BERLIOZ

Bence de onda müziksel bir yan var. Cinsel deneyim için kullandığı *flamma nota* tabirini düşünüyordum. Bu hiç de fiziksel olmayan özet, senin sözünü ettiğin edebiyatın duyumsal gücünden kurtarmıyor mu onu?

STENDHAL

Bu tabir, bence cinsel bilgi sanılarıyla ilintili olduğundan çok daha erotik. Malum, ateş o kadar iyi biliniyor ki betimlemeye gerek yok. Hayır, müzik cennete aktarılabilecek yegâne sanat. Belki de, var olanı kaydetme görevini fotoğraflar devraldığında gerekli görülen şu korkunç soyut resmi de katmak lazım işin içine. Ya mimari? Gereksiz ve çok fiziksel. Sadece konserler ve opera için ihtiyaç duyuyoruz. Şu yukarıdaki kornişin gerçekte var olmadığı için nasıl da utançla titrediğine bakın. Ama müzik var olmadığı için vardır. Bakın Beethoven homurdana homurdana gidiyor. O bu paradoksu herkesten iyi bilir.

BERLIOZ

Kulaklık kullanıyor. Ama zilin çaldığını duymuyor. İçeri girmeliyiz. Barmen, çabuk tarafından bir Armagnac.

ROSSINI

İyi soğutulmuş bir Brut.

STENDHAL

Hector Berlioz, edebi bir müzisyen olarak belki de şu yazdığımı beğenirsin. Burada, yayıncılar, telif hakları, okur sayısının azlığı gibi kaygılar olmadığından edebiyat sanatını bir nevi müziksel saflıkla icra etmek mümkün. Bir şeyler çiziktirdim. Burada – matbu. Gördüğün gibi kısa. Mozart'ın *Sol minör 40. Senfonisi* biçiminde kurmaca bir şey yazmaya çalıştım. İnsan tutkusu müziksel biçimle bastırılabilir mi? Bu şekilde duygular arındırılabilir mi? Oku bunu. Boş zamanında. Ya da canın sıkılıyorsa bu operanın bir sonraki sahnesi ya da perdesi oynanırken. Fikirlerin benim için önemli.

BERLIOZ

Kolay okunacak bir şeye benzemiyor.

STENDHAL

Yani Stendhal'ci üslupla yazılmamış. Oku.





İKİNCİ PERDE

BİRİNCİ SAHNE

Weber'lerin Viyana'daki ikametgâhlarının oturma odası.

CONSTANZE

Alkışlar! Hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Seni sevdiler. Onun müziğini de sevdiler.

ALOYSIA

Pek de iffetliydi. Ama bazı eleştirmenler Roma tarihini değiştirdiğim için beni suçladı. Aslında Tarquinius, Lucretia'nın ırzına geçmişti.

CONSTANZE

Böyle bir teşebbüste bulunup tam zamanında engellenmesi de yeterli bence.

ALOYSIA

Ama intihar aryamın gücünü azaltıyor. Belki de tecavüz, olduğundan biraz daha ileriye götürülebilirdi. Bir giysinin yırtılması, ateşli bir öpücük. Bu yeterli kirlenme sayılırdı.

CONSTANZE
Müzik yeterince ayartıcıydı bence.

Ne deha, ne beceri.
Hâlâ kulağımda nağmeleri.
Obuanın inleyen çağrısı,
Viyolanın yükselip alçalışı,
Hırçın keman,
O ne tını davulla, borulardan
Aydınlatmıştı capcanlı bir dram
Orkestra çukurunu
Gözlerimi alamadım.

ALOYSIA *(kıskançlıkla)*
Kardeşim, gözlerini biraz daha yukarı kaldır.
Orkestralar ateş değil yakıttır.
Nedimeleridir kraliçenin.
Ses Tanrı vergisidir, oysa kemanlar
Tahta, zamk, boya ve burgulardan ibaret
Hem duyulsa bile pek görülmez trompet.

CONSTANZE
Doğru, eskiden
Ses üstündü her şeyden
Ahşap çalgılar
Sadece teçhizattılar.
Ama artık bütünü canlandıran
Bir ruhları var.
Sanatını renklendirmekte
Büyük rol oynuyorlar
İnsanı yüreğinden vuruyorlar.

ALOYSIA
Doğru değil, doğru değil.
Ses kraliçedir,

Yücelerde tahtı,
Ve şarkı
Asla kaybetmez önemini.
Benim dediğim doğru
Yanlış seninki.

CONSTANZE
Doğru, doğru.
Sesin nicedir
Yücelerdeydi tahtı
Ama o dönem geride kaldı.
Artık çalgılar kaptı sahneyi.
Benim dediğim doğru
Yanlış seninki.

ALOYSIA
Onu takdir ediyorsun, öyle mi?

CONSTANZE
Evet. O tutku, o özgünlük.

ALOYSIA
Bozuk bir ağız, pis bir peruk, düşük çoraplar, yenmiş tırnaklar. İstiyorsan al senin olsun.

CONSTANZE
O seni beğeniyor.

ALOYSIA
Ama bir şey elde edemeyecek. Yine de pazarlığa sadığım. Bana bir opera yazdı. En az kendisi kadar küfürbaz ve sakil bir librettocuyla birlikte. Benim operam. Benim malım. Karşılığında kur yapabilir. Ama boşuna.

CONSTANZE
Zalimsin.

ALOYSIA

Fazla uzun sürmeyecek. Yakında Almanya turnesine çıkıyoruz. Beni takip edecek parası yok. Hem cebinde beş kuruşu olmadığı halde bana nasıl evlenme teklif edebilir?

CONSTANZE

Fortepiyanoyu çok güzel çalıyor. Onu dinlemeye gittim. Öğrencileri var.

ALOYSIA

Onu zengin edemezler ya.

CONSTANZE

Paradan başka bir şey düşünmüyorsun. Güzel giysiler. Yakışıklılık ve ikiyüzlü kibarlıklar.

ALOYSIA

İnsan parayı ne kadar düşünse az. Tabii başka şeyler de var.
Zarafet,
Servet,
Bankada para,
Cüzdanda para.
Saygı,
Hürmet,
Mültefit teşekkürler,
Zarif şiirler.
Gümüş çatallar,
Haftalık banyolar.
Yapraklı patikalar,
Bahçe yolları.
Biraz Latince,
İpek ve saten,
Orta karar sıhhat,

Bol bol servet –
İstediklerim
İşte bunlar.
Yoksulluk,
Sıkıntı,
Kirli eller,
Boş cepler.
Ağza konmaz
Yemekler,
Esnafın pençesi
Rehineci listesi.
Ekmek kırıntısı
Peynir parçaları,
Yatakta
Zıp zıp pireler.
Feci kavgalar,
Fukara ahlakı,
Sokaktan gelen
Fahişe adımları –
Yok
Almayayım.

CONSTANZE
Bu gayet açık.

Pencereden gelen bir sesle irkilirler, MOZART *mandolin çalmaktadır.*



MOZART *(dışarıdan)*
Ay yükseldi, aşkım.
Üzerime yağdı gümüşü.
Kalbim mahpusta. Aşkım
Ver ona özgürlüğü.
Sensin anahtarım.

ALOYSIA
Cevap bekliyor. Alamayacak.

CONSTANZE
Kimindir belli olmayan bu cesur ses
Bildiğim bir ses değil.
İşte size bir seçim:
Ya çıkın ortaya ya da gidin.
Budur isteğim.

ALOYSIA
Bu yaptığın hınzırlık. Tırman da içeri gir, deseydin bari. Çok yakışıksız. Uyandıracağım babamı.

CONSTANZE
İçinden geçeni yüzüne söyleme fırsatın var şimdi. Onu özgür bırak. Tek isteği bu.

ALOYSIA
Hanımefendi olmasam yüzünü gözünü tırmalardım. *(Pencereden uzanır)* Git. Git.

Pencereyi kapamaya çalışır ama LORENZO *pervaza tırmanmıştır bile.*

LORENZO
Kendisini göstermesini söylediniz. Gösterecek. Çıkmasına yardım edeyim.

ALOYSIA
Onu görmek istemiyorum. Şimdi sizi bir güzel sopalayacak birini getireceğim.

LORENZO
Sopa bana işlemez, hanımefendi. Derim meşin gibidir.

MOZART *görünür. Adamların ikisi de odadadır*, ALOYSIA *kaçar.*

MOZART
Cevap vermişti. Şimdi neden kaçıyor?

CONSTANZE
Cevap veren bendim.

MOZART
Siz mi?

CONSTANZE
Ben. Bu iş fazla uzadı.
Sen gafil balık, seni kandırdı,
Gittin ona inandın
Onu yıldız yapacak
Vasıtayı sağladın.
Artık kalmadı faydan.
O parlıyor gök kubbede,
Erdemli bir Venüs sanki
Ama tek derdi kendi şöhreti.

MOZART
Doğru değil. Doğru olamaz.

CONSTANZE
Pekâlâ doğru, senin de göreceğin gibi.

MOZART
Doğruysa eğer, alırım operamı elinden
Söyleyemez tek notasını.
Korktuğum olmuştu böyle bir şeyden,
Ama âşık budalalığı
Umuttan örülmüş bir ipte
Bıraktı beni asılı.
Şimdi dönüyorum boşlukta.
Yalan olduğunu söyle bana.

ALOYSIA *astımlı* BABASIYLA *birlikte girer, adamın elinde sopa vardır.*

ALOYSIA
İşte bu adam,
Bu adamlar.
Canımı bir daha
Sıkamayacaklar.
İtirazları
Bulandırıyor midemi
Pat pat
İndir değneği.

BABA
Defol.
Defol.
Hayır mı?
Öyleyse –
Al bakalım
Al,
Al,
Al bakalım.

Güçsüzce iki adamı dövmeye çalışır. Ama bu gayret onun için çok fazladır.

MOZART VE LORENZO
Biz çok gördük bunları
Türlü türlü saraylarda.
Lordların bağırışı, adi tokadı,
Bize vız gelir böylesi
Hem sıradan, hem bunak,
Senin gibisinin şiddeti.

İhtiyar adam LORENZO'*ya vurur, o da kendini tutamayıp karşılık verir,* BABA *astım krizine kapılıp yere düşer.*

ALOYSIA VE CONSTANZE
Düşünmem (mesi) gerekirdi
İstemeden önce
Yardımını.
Ah babacığım
Bak şu haline
Korkutma kızlarını.

BABA
Çekilin.
Çekilin.
Alamıyorum. Nefes.
Ben.
Ölmek üzereyim
Burada.

Zorlukla ayağa kalkar ve kızları onu dışarı çıkarır. MOZART *ve* LORENZO *birbirlerine bakarlar.*

MOZART
Kadın ne berbat mahluk
En iyisi olmamak âşık.
Biri hariç, belki, biri hariç.
Artık kurtuldum tutkunun pençesinden

Sadece dostluk geçiyor gönlümden
Biriyle, belki, biriyle.

LORENZO
Zamanında ben de az çapkınlık yapmadım
O tutku illetinden nasibimi aldım,
Onlarla oyna ama karılığa alma derim.

MOZART
Biri hariç, belki, biri hariç.

LORENZO
Kuralı bozacak hiç istisna görmedim.
Aşk okullarında şudur öğrenilen:
Aptalın tekidir yatmak için evlenen.

MOZART
Biri hariç, belki, biri hariç.

Geldikleri yoldan giderler. İçeriden iki kız kardeşin haykırdığı duyulur.





İKİNCİ SAHNE

İmparatorluk saraymda bir bilardo odası. MOZART *beyaz topu masada bir aşağı bir yukarı yuvarlıyor. Yanında çok hasta olan* GLUCK *var.*

GLUCK

Sana bir oyun teklif ederdim ama maalesef ıstakayı tutamayacak kadar halsizim.

MOZART

Bilardo, bilardo,
Topun yuvarlanışında milyonlarca melodi,
Ne huzur, ne huzur,
Hiç mi hiç yormuyor beyni.
Tek sesli melodik
Rapsodik imgelem gelir dışarıdan
Kaçınarak kurnazlıktan.
Esas topların yuvarlanışıdır müzik.

GLUCK

Seni anlamıyorum.

MOZART

Müziğin de fizik kanunları kadar doğal olduğunu söylemek istiyorum. Kendiliğinden geliyor. Elmalar yerçekiminin buyruğuna boyun eğiyor. Düşüyorlar. Müzik de düşüyor.

GLUCK

Benim için müzik hep beyin patlatmayı gerektiren bir şey olmuştur. Kompozisyon entelektüel bir süreçtir.

MOZART

Fazlasıyla entelektüel bir şehirde çalışmıştın. Çok iyi kemanlarla. *Paris* senfonimi duydunuz mu?

GLUCK

Bağlantıyı anlayamadım. Doğrusunu istersen Paris çok uçarı bir şehir. Opera dedin mi içinde illa bacak sallama olacak. Genç haytalar da ancak bale başladığında gelir.

MOZART

Viyana o kadar uçarı değil mi sizce?

GLUCK

Bana saraydaki bu işi bahşetti. Sanırım ben bugün vazifeyi bıraktıktan sonra yerine sen geçeceksin. Saray bestecisi – iyi bir *cachet*. Ücrete gelince iş değişiyor. Ödemeyi unutuyorlar.

GLUCK *acı acı öksürür.*

MOZART

İyi görünmüyorsunuz, Herr Gluck.

GLUCK

Yetmiş üç yaşındayım,
Yeter de artar bile.
Şaştım kaldım
Ulaşınca arzuladığım şeye
Hüsrana uğradım.
Kıt yeteneğimi
İtinayla kullandım,

Sadece en güzel parlayacağı
Yerlere sakladım.
Gerisini biliyorsun.
Calzabigi'nin yardımıyla
Getirdim
Opera sahnesine
Hiç bilmediği
Gerçeği.
Tek başına
Beyinsiz kuşlardı melodilerim
Sözlerdi
Esas derdim.
Onlar anlatır acımı.
Müzisyenlerin
Sanat dediği
O şuursuz topacı çeviren
Elidir şairin.
Benim yaşıma gelince
Anlarsın sen de.

MOZART

Orfeo hâlâ gözde. *Iphigène en Tauride* de. *Echo et Narcisse*'e gelince – onun için Paris seyircisini suçlamalısınız.

GLUCK

İnsanı öldüren de, insaf edip yaşamasına izin veren de seyircidir. Paris son operamı beğenmemişse, mutlaka Paris haklıdır. Ama opera alanındaki başarıdan söz ettiğimde neyin altını çizdiğime dikkat et. Senin *Figaro*, librettosu sayesinde kalıcı olacak. Zafer Lorenzo da Ponte'ye ait. Ve Beaumarchais'ye.

MOZART

Lorenzo, Salieri'ye de söz yazdı. Salieri kalıcı olacak mı?

GLUCK

A propos. Salieri'ye dikkat et. Senin kuyunu kazıyor. Bu vazifeye onun da talip olduğunun farkındasın değil mi? Hem onun arkasında *Figaro* skandalı da yok.

MOZART

Skandal müzikten kaynaklanmıyordu.

GLUCK

Emin misin? Karar vermeleri uzun sürdü. Keşke biraz ellerini çabuk tutsalar da bir an önce eve gidip yatsam.

MOZART

Seçimi İmparator'un kendisi mi yapıyor?

GLUCK

Elbette. Tam meleklerden bahsediyorduk ki birisi kanat çırparak bize doğru gelmeye başladı.

SALIERI *gümüş bir tepside bir sürahi ve üç kadeh taşıyan uşağıyla birlikte girer. Uşak tepsiyi küçük bir masaya bırakır ve selam vererek çıkar.*

SALIERI

Beyler. Karın nasıl Mozart?

MOZART

Constanze çok iyi.

SALIERI

Onu Berggasse'de gördüm. Vücudu su toplamış gibiydi.

MOZART

Buna hamilelik denir, Salieri.

SALIERI

Bu da adının çağrıştırdıklarına pek yaraşıyor.

MOZART

Bir şey mi ima ediyorsun?

SALIERI

Latife canım. *Cosi Fan Tutte* iyi bir opera adı olurdu. Beyler, bu şarabı kutlama yapmak için buraya getirtmedim elbette. Herhalde İmparator kutlama için kendi mayhoş şampanyasını ikram eder. Beklerken vakit geçiririz dedim. İzin verin bardakları ben doldurayım. İsterseniz bir şeylere içelim? Neye içelim sizce?

MOZART

İyi olanın kazanmasına.

GLUCK

Ben buna içmem. Kimin ya da neyin iyi veya kötü olduğunu kim tanımlayabilir? Bir imparatorluk seçiminde keyfiyetin büyük payı vardır. Şeye içelim – kontrpuana.

SALIERI

Bu terimi biraz buruk telaffuz ettiniz. Handel'in sözlerini hâlâ unutmadınız mı yoksa? Aşçısının bile zatıâlinizin teksesli şahsından daha iyi *contrapunto* bilgisi olduğunu söylemişti.

GLUCK

Ben asla barok bir dokuma makinesi olma iddiasında olmadım. Ama bu çok zalimdi Salieri.

SALIERI

Kontrpuan zalim bir disiplindir. Zulmüne içelim.

ÜÇÜ BİRLİKTE
Kontrpuanın zulmüne,
Füğün diş ağrısına,
Yaratıcı eklemlerdeki sancıya.
Seyirci sever sade keyfini
Tek bir borazanın
Ama biz kölesiyiz kontrpuanın.

Dört partili, beş partili kontrpuan,
Seslerin kurtağzı,
Geceyarısı iksiri, yağlayan
Bu inleyen makineyi
Seçeneklerin darlığıyla,
Kontrpuanın gıcırdayan tekerleri.

GLUCK
Füglerim pek beterdi.

MOZART
Benim için hiç mesele değildi.

SALIERI
(Bu piçin de meselesi bu.
Söndüreceğim piçin balonunu.)

GLUCK
Gerçek ya da tonal cevap –

MOZART
Dans gibidir dansçıya.

SALIERI
(Yüksekten uçan bu dansçıyı haklayacağım.
Lütfen sürüne sürüne ölsün, Tanrım.)

ÜÇÜ BİRLİKTE
Kontrpuanın ustalığı
Kontrpuanın sırrı,
Boyun eğmek kurallarına
Sınıf atlatır insana
Teferruat okullarında
Analitik kürek mahkûmları
Çözmeye çalışır katı kontrpuanı,
Katı kaskatı kontrpuanı,
Allahın aptalları.

MOZART
Kurallar yıkılmak içindir, derler.

SALIERI
Edep hatta sadakat kuralları da mı?

MOZART
Ne demek istiyorsun?

SALIERI
Le Nozze di Figaro'yu kastediyorum. İmparatorluk – hiyerarşisine zayıf bir darbe, yine de darbe işte.

MOZART
Ben olsam zayıf değil esprili demeyi tercih ederdim. Kimseyi gücendirecek bir şey değildi.

SALIERI
Neye gücenilip neye gücenilmeyeceğini bilecek kadar olgunlaşmamışsın anlaşılan. Saraydaki bu vazife için yeterince olgun musun sence?

MOZART
Senden sadece beş yaş küçüğüm.

SALIERI

Ben yaştan bahsetmiyordum. Edep meselesi önemli kuşkusuz. Karının davranışlarıyla ilgili dedikoduları duymuşsundur herhalde?

MOZART

Ben bezdirici kompozisyon yapma işleriyle meşgulken tek başına dışarı çıkmasını mı kastediyorsun? Bu onun hakkı. Avusturya, Türk sömürgesi değil.

SALIERI

Kendi evlilik anlayışının sadece seni bağlayacağının farkındasındır herhalde. Hatta kur yapma anlayışının da. Kendi kayınpederinin ölmesine neden olmak, anladığım kadarıyla, makbul bir başlangıç herhalde.

MOZART

Saçmalıyorsun, Salieri. Senin yaydığın iftiraları biliyorum. Neden mertçe ortaya çıkıp mesleki hislerinden bahsetmiyorsun?

SALIERI

Ne gibi? –

MOZART

Bir başkasının müziğini çalan birinin bunu yapmak için sebepleri olmalı.

SALIERI

Bana hırsız mı diyorsun?

GLUCK

Dostlarım, dostlarım, yapmayın. Majesteleri imparator birazdan ikinizden birini çağıracak. Sakin olun. Kendi-

nize hâkim olun. Göstermelik bir dostlukla da olsa birer kadeh daha şarap için.

SALIERI
Pekâlâ. Siz de içer misiniz Herr Gluck?

MOZART
Ben başlatmadım.

GLUCK
Teşekkür ederim, ben içmeyeceğim.

SALIERI *diğerlerine arkasını dönerek kadehlere şarap koyar,* MOZART'*a dolu kadehi uzatır.*

MOZART
Parmağındaki Lucrezia Borgia yüzüklerine çok benziyor.

SALIERI
Roma işi değil, Floransa işi.

MOZART
Herr Gluck'un teklif ettiği göstermelik dostluk adına kadehlerimizi değiştirelim hadi.

SALIERI
Başkasının bardağından içmem.

MOZART
Sürahisinden, maşrapasından, fincanından.
Korkun mu var hastalık kapmaktan?
Temin ederim seni,
Geçerim her türlü tıbbi testi.

SALIERI
Öyle delisin ki, aklına gelir
Zehir mehir, her türlü fikir.

MOZART
Sen söyledin söz konusu kelimeyi.
Kokluyorum da şu kadehi
Muzır bir şey geliyor burnuma.

SALIERI
Budala.

MOZART
Katil, hırsız.

GLUCK
Yapmayın beyler, etmeyin
Edep dairesinde hareket edin.
Hiç yakışmıyor size. Kendinize gelin.

MOZART
Bu sadece ifadesi
Karşılıklı dostluk ve güvenin
İç bir yudum, hadi Salieri.

SALIERI
Senin mahvına içiyorum.

Kendi kadehinden içer.

MOZART
Şimdi şu kadehi de değdir dudağına.
Evet bayım – izninizle.

İtiş kakış olur. Sonunda zehirli olduğu zannedilen şarap SALIERI'*nin suratına fırlatılır. Şarap ağzına gelince tükürür.* GLUCK *kalbini tutarak sandalyesine çöker. Kapı açılır.* İMPARATOR MAİYETİYLE *birlikle gelir.* TEŞRİFATÇI *onu takdim eder.*

TEŞRİFATÇI
Majesteleri İmparator II. Josef.

MAİYET
Lèse-majesté, Lèse-majesté –
Herr Gluck kalkmadı ayağa.
Salieri berbat halde.
İnanamıyoruz gözlerimize.

Islanmış, boğuk boğuk öksüren SALIERI *yalap şap selam vererek dışarı kaçar.*

İMPARATOR
Bizim eski Kammermusicus
Riayet etmiyor bize.
Reform meselesini
Biraz fazla mı abarttık ne?

Ya uygun gördüğümüz bu mevkiye
Mahzun, ıslak yüzünü eğip
Gidiyor çekip
Seçimimizi reddedercesine.

Gösteriyor ki bu tavırları
Liberal değişimi ağırdan almalı.
Ancak güçlü ayrıcalıklarla
Ayakta kalır imparatorluk.

Neyse şimdi. Herr Gluck çekiliyor.
Anlaşılan Salieri de reddediyor.

Başka seçenek kalmadığına göre,
Mozart gelecek vazifeye.

MOZART
Teşekkür ederim, Majesteleri İmparator.
Gluck işini bıraktığı gibi
Anlaşılan ruhunu da teslim etti.



MAİYET
Ölmüş! Gluck ölmüş.
Ah o Orpheus başı
Süzülüyor nehirden aşağı
Eurydice'e kavuşmaya.

İMPARATOR
Götürün onu. Ayarlayın
Şanına yaraşır bir cenaze.

MOZART *(üzüntüyle)*
Bütün besteciler ölüp gitmekte
Tek Orpheus şarabından yana zengin.
Dökün şarabı
Atın şişesini çöpe.

TEŞRİFATÇI, GLUCK'*un naaşının götürülmesine nezaret eder. Sonra* MOZART'*ın göreve kabul edildiğini duyurur.*

TEŞRİFATÇI
Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus Mozart bundan böyle sekiz yüz gulden yıllıkla Kammermusicus tayin edilmiştir.

MOZART
Sekiz yüz! Gluck iki bin gulden alıyordu!

MAİYET
Gluck başka Mozart başka.
Gluck üretti ebedi sanat.
Senin durumun başka.
Sen sadece dans müziği çalacaksın ahaliye,
Fon müziği yapacaksın gevezeliklerine.
Müzik kimin umurunda?

MOZART
Mannheim'da Cannabich sekiz yüz gulden alıyor. Dittersdorf iki bin yedi yüz alıyor. Onlar benim yanımda ne ki?

İMPARATOR
Halinize tavrınıza dikkat edin bayım,
Yoksa bu şerefi hemen geri alırım.
Hiç münasip değildir tartışmak
Basit bir Kammermusicus
İmparatorluk hazinesinden ne alacak.
Bunca özgürlük olmasa günümüzde
Basit bir tekdir yerine giderdi kelleniz
Oysa hazırım hoş görmeye
Sarayda usul erkân nasıldır
Cahilce bilmemenize.

MOZART
Bütün saygımla, efendim, önünüzde eğiliyorum
Hatta yerlerde sürünüyorum.
Ama şimdi değişmiyor mu Avrupa?
Tepeden tırnağa,
Alman *Schloss*'u ve Fransız *château*'sunda
Hassas burunlar
Bir koku alıyor havada
Ve biliyorlar ki gül değil.
Rousseau, Voltaire ve Beaumarchais
İkaz edeli çok oldu.

Otokratların günü doldu.
Duyuyorum
Sıradan insanların
Müziğini kararlı adımlarının
Hazırlar imparatorluk takını indirmeye
Çan kulesini devirmeye.
Müzisyenler de bu alaya katılmalı
Nihayet görecekler hak ettikleri saygıyı,
Hakikatli şarkının saygın membaı olarak,
Görülmeyecekler artık
Zevkten nasibini almamış
İmparatorlar, krallar ve kraliçelerin
Kulaklarını okşamak için
Kurulmuş değersiz makineler olarak.
Farkındayım söylediklerim
İsyana teşvik gibi geliyor kulağa,
Ama hazır meydanı ele geçirdim –
Kadeh kaldırayım onuruna
Özgür müzisyenin!

MAİYET
Korkunç! Korkunç! İhanet!
En süfli tabakadan yükselmiş
Bir Kammermusicus'un
Teşekkürü böyle mi?

İMPARATOR
Özgürlük görelidir.
İmparatorlar özgürdür vermekte.
Özgürsün reddetmekte
İstediğini seçmekte.

Özgürsün kuru ekmek yemekte,
Kötüleyip ölmekte,

Fa ya da Sol anahtarını
Sağırlar için kullanmakta.

Yap besteni, tut çeneni.
Gençsin ama o kadar da değil.
Söz gümüşse sükût altındır
Öğren tutmayı dilini.

Özgürlük görelidir.
Affetmekte özgürüm.
Seni affediyorum.
Şimdi gidiyorum.

MAİYET *imparatorluk marşıyla çıkar. En sona kalan* TEŞRİFATÇI, MOZART'*a kötü kötü bakar,* MOZART *yerlere kadar eğilerek selam verir. Oda ona kalmıştır. Bilardo masasına topu hızla atar. Top sıçrayıp ona çarpar.*



SCHONBERG

Martini ister misin, George?

GERSHWIN

Hani derler ya, şişenin dibi yok. Soğuk olsun ama. Buz gibi.

SCHONBERG

Bu *opera buffa* çok saçma. Çarpıtılmış. Biyografik hatalar var. Mozart'ın hayatı böyle değildi.

GERSHWIN

Böyle eğlencelik bir şeyden ne bekliyordun? Gerçeği mi? Gerçek müzikale uymaz.

SCHONBERG

Ne kadar mütevazı da olsa, her müzikal eser gerçeğin hizmetinde olmalıdır.

GERSHWIN

Musa ve Aron gibi mi?

SCHONBERG

Şu şişeyi uzatsana. Efsane gerçeği anlatabilir. İnsan ilişkileri hakkında. İktidar, Tanrı, erdem hakkında.

GERSHWIN

Doğru. Bu yüzden de tarihi gerçeklerin önemi yoktur. Ama müziğin gerçekle ne alakası var anlıyorsam Arap olayım. Gerçek sözlerde olmalı. Senin Musa gerçeği söylediği için şarkı söylemesine bile gerek yok –

SCHONBERG
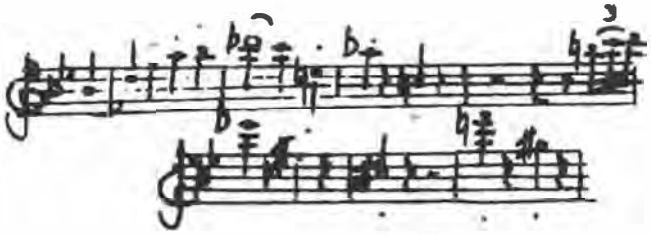
Hitabeti pek iyi değil. Kutsal Kitaba sadık kaldım.

GERSHWIN

Yalancı, zındık Aron da safi müzik. Olmaz, dostum. Müzik neyse odur. Gerçeği araya karıştırma.

SCHONBERG

Gerçek şu ki dizide on iki nota vardır. Ne bir eksik ne bir fazla. Mozart bu gerçeği en azından bir kere dile getirmişti. Dinle.



Bir iki süslemeyle saf bir ton dizisi. Doğada mevcut olanın gerçeği.

GERSHWIN

Kromatik dizi doğada mevcut değildir, sen de bunu gayet iyi biliyorsun. Öyle olsa bile, armonikler o kadar tizlendedir ki ancak bir yarasa için anlam taşıyabilir.

SCHONBERG

Senin yaptığın müzik caz gibi bir şey. Piyanoyu tıngırdatırken yakalanmış melodiler. Armonikleri senin bilmene gerek yok zaten.

GERSHWIN

Lennie Bernstein buraya gelir gelmez Harvard konferanslarını tekrarlamaktan kendini alamadı. Ama Ravel bana Paris'teyken hepsini anlatmıştı. Los Angeles'a gider gitmez şu on iki ton hikâyesini bırakman gerekirdi. Uymuyordu. Bütün stüdyolar düz eksenli ve çekenli müzik istiyordu, biraz da süsledin mi tamam. Doğa budur. Gerçek budur.

SCHONBERG

Mozart'ın gerçeği, gerçeği savuşturmak anlamına geliyordu, bir iki ölçülüğüne ışığı gördüğü zamanlar hariç. Eksen ve çeken neyi temsil ediyor biliyor musun?

GERSHWIN

Daha önce de söylemiştin, Arnold. İstikrar. İstikrarı benim yaptığım gibi bir iki fazladan notayla *blues*'laştırmaktan kimseye zarar gelmez. Ama cilanın altında Tevrat ya da İncil gerçekliğini bulursun. Doğa böyle buyurur. Do patrondur ama Sol de onun yardımcısıdır. İkisi de nişan takar. Kanuna uyan diğer bölgeler de. Do diyez, Sol diyez. Re, La. Mi bemol, Si bemol.

SCHONBERG

Bana nota sistemi üzerine anaokulu dersi vermene gerek yoktu. Bak. Ben demokrasi adına konuşuyorum. Bıyık altından gülme öyle. Hiyerarşiyi reddettim ben. Zaten sonu gelmekte olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yapısını reddettim. Mozart da imparatorluğun sonunun geleceğini fark etmiş olmalı. İlk büyük devrimden topu topu iki yıl sonra ölmemiş miydi? Kromatik dizinin her notasının diğer notalara eşit olduğunu söylemiştim. Demokrasi buydu.

GERSHWIN

Kulağa anarşi gibi geliyor. Bunu Ravel söylemişti. Sapına kadar eksen ve çeken bir adamdı.

SCHONBERG

Fransızdı. Kültürel yerçekimi merkezinin Paris olduğunu düşünürdü. Yanılıyordu. En önemli şeyler hep Viyana'da oldu. Mozart'la benim aramda bir mesafe var ama sadece zamandan kaynaklanan bir mesafe. Aslında aynı yeri işgal ediyorduk. Kızmaya değse, tek yaptığımın insan bilinçdışını vurgulamak olduğu olasılığına kızardım. Tamam kulağa kaos gibi gelebilir ama yapısı sağlamdır. Pekâlâ, Dr. Freud'la aynı çağda yaşamıştım.

GERSHWIN

Senin müziğin tam da psikanalist kanepesine yaraşır bir müzik. Stüdyo müziği ileri gelenlerinin bir kısmı böyle düşünüyordu. Ama Hollywood Freud'a hazır değildi. Bilmem. *Karanlıktaki Kadın*. Onun müziğini Kurt Weill yazmıştı.

SCHONBERG

Bir başka eksen ve çeken adamı da o. Bildiğim bir şey varsa o da müziğimin asla cenneti tasvir etmediğidir. Şu

dipsiz şişeyi uzat. Cennetin hiyerarşisi. Hiçbirimiz Tanrı olamayız. İnsan ancak dünyada bu hisse kapılabilir.

GERSHWIN

Hep böyle vesvese ettin durdun. Kendini kromatik gerçeğin şehidi olarak gördün. Ama kromatik renkli manasına gelir. Fazladan bir şeydir. Gerçek siyah beyazdır. Eksen ve çeken. Müziğin amacı eğlendirmekti. Tabii, dinleyiciyi gafil avladığında araya gerçek denen uyku ilacını da sıkıştırabiliyordu. Ama Mozart doğru düşünmüştü. Ama onun uyku ilaçları sadece kendi gerçekliğine dairdi. İşte senin sağlam Viyana yapın, onun karşısında da işte ben. Istırap çekiyorum. Sana gelince Arnold, *Pierrot Lunaire* yerine *Paris'te Bir Amerikalı*'yı yazmayı tercih ederdin.

SCHONBERG

Caza çalan, melodik bir eser seninki ama yapısı sağlam değil. Ben Mendelssohn olmayı tercih ederdim. Ama kaderimde atonal bir öncü olarak kendimi feda etmek varmış. Senin kaderinde de eksenli ve çekenli melodiler yazıp para kazanmak varmış.

GERSHWIN

Kaderimde otuz sekiz yaşında ölmek de vardı. Mozart'tan yaşlıydım ama daha yapacaklarım vardı. Onun yoktu. Her şeyi yapmıştı. O sivriltilmiş kalemlerin kokusu hâlâ burnumda. Aura tabir ediyorlardı. Beyin tümörü.

SCHONBERG

İnsan kontrolü ne kadar elinde tutabilir? Strauss'a 1905'te *Salome*'de tonaliteyi yıkmayı düşündüren ve bana onun başladığı işi 1912'de bitirten hangi *Zeitgeist*'tı? Neler olup bitiyordu?

GERSHWIN

Şeytan işbaşındaydı. Mozart-katili. Ama artık müzik hakkında sorular sormamamız gereken bir yerdeyiz. Müzik biziz. Hadi içeri girelim.

SCHONBERG

Bana bu kadarı yetti. Tükenmez martinileri bitireceğim.

GERSHWIN

Yarın tenis oynayalım mı?

SCHONBERG

Benim yenmeme göz yumarsan.



ÜÇÜNCÜ PERDE

MOZART'*ın Viyana varoşlarındaki evi. Ağır hastadır, şallara sarınmış, rahatsız bir koltukta çalışmaya uğraşmaktadır. Ama gördüğü tuhaf halüsinasyonlar ve çektiği ıstırap dikkatini dağıtır. İlk olarak bir maskeli balonun* DANSÇILAR'*ını görür ve duyar.*

DANSÇILAR

Karnaval, karnaval –
Demektir ete hoşçakal.
Tuna'nın kirli sularından balık
Bundan böyle tek yemek.
Yarın bizi bekleyen
Müslümanlarınkinden
Daha zorlu bir Ramazan.

Karnaval, karnaval –
Bu gece et bol bol,
Tanrıların sofrasına layık,
Hepsi de ısırmalık.
Madem öyle
Edelim acele
Nedamet getirip
İştahımızı kısmadan önce.

Karnaval, karnaval –
Bu gece yok kural.
Sonra kırk gün kırk gece
Zamanımız çok nedamet getirmeye.
Paskalya Gününde
Vereceğiz bir şölen
Keseceğiz o amansız alıcı kuşu
Perhizin kutsal ruhunu.

MOZART, LORENZO'*yu görür.*

MOZART

Bugün perhiz arifesi mi? Burnuma gözleme kokusu geliyor.

LORENZO

Dokuz ay şaştın. Mutfak buz gibi. Aşçı gitti. Ben de biraz maaş alsam fena olmaz.

MOZART

Karımda para olacak.

LORENZO

Hanımefendi de gitti. Baden'de.

MOZART

Ona kabızlık için karınca yumurtası gönderdim. Sağırlığa da iyi geliyormuş. Yanağında tüy biten çocuklara da. Pişmiş tavuk yüreği, ciğeri ve katısıyla yapılan banyoyu denedi mi?

LORENZO

O kadar tavuk almaya paranız yetmez.

MOZART

Sigmund Barisani nerede?

LORENZO

Dr. Barisani mi? Araf'tadır herhalde.

MOZART

Evet. Ölmüştü. Daha yirmi dokuzunda. Ben daha fazla dayandım. Cehennem yoktur değil mi? Cehennemi hak etmiyoruz.

LORENZO

Tanrı'nın buradaki çocuklarına nasıl davrandığını görünce, böyle bir şeyden imtina edeceğini pek sanmıyorum.

MOZART

Cehennem yok. Yok cehennem. Kesin.
Don Giovanni'nin son perdesi
İsterse öyle desin.
Hepsi fantezi.
Yılanlar. İblisler. Commendatore Heykeli.
Peri masalı.
İyisi mi yatırmalı
Pluto'yla Proserpine'nin arasına
Yansın dursun ihtirası
Zira Pluto hiç kırpmaz gözünü.
Masonla, tefsirci
Kanıtlamıştır cehennemin olmadığını.
Cennet bahçelerine gömeriz cehennemi.
Kıyamet kopsun yeter ki.

LORENZO

Sayıklıyorsunuz, *maestro*.

MOZART

Dr. Barisani'yi çağırdın mı?

LORENZO

Kemikleri bile çürümüştür. Öleli dört yıl oldu. Sizin de bildiğiniz gibi.

MOZART

Zavallı Constanze. Hamilelik sorunları. Küçük Anna Maria'yı doğurduktan sonra varis oldu. Gut. Romatizma. Beze. Hemoroid. Sidik torbası sarktı. Baden'e gitmesi gerekirdi.

LORENZO

Zaten orada.

MOZART

Benim neyim varmış, Lorenzo?

DOKTORLAR *melek kılığında iki yanında dururlar.*

DOKTORLAR

Streptokok gırtlak enfeksiyonu
Kronik iltihap.
Schönlein-Henoch sendromu
Üzerine bir komplikasyon.
Glomerul-nefrit,
Şiddetli zatürree öksürüğü.
Teşhisimize göre hepsinin nedeni
Böbrek yetmezliği.
Acaba sebep cıva mı?
Pek ihtimal vermiyoruz.
Ya Salieri'nin zehirlemesi?
Bunu pek saçma buluyoruz.

MOZART

Ave verum corpus. O bestemi bilir misin Lorenzo?

LORENZO

Yüksek müzikle hiç aram yoktur.

MOZART

Yüksek müzik. Cermen tarzı. Çok zor. Bize hafif eşlikle tatlı İtalyan havaları verin. Orkestrayı evine gönderin. Bizim tek isteğimiz şarkıcılar. Peki ya *verum corpus*'un mezardan çıkışına ne diyeceksin?

LORENZO

Mezar mı dediniz? Öyle çok ceset var ki İmparator cenaze masraflarını kısmak için ferman çıkardı. Artık herkes fakir. Basit mezarlar. İsim yok. Sahiplik yok. Tıp okulları için isteyen kazıp ceset çıkarabilir.

MOZART

Ave verum corpus. Kokuşmuş. Bok çuvalı, Lorenzo. *Saccus stercoris.* Onun dekorunu hatırlayamıyorum. Annemden mektup aldım. "*Addio, ben mio.* Sağlığına dikkat et. İyi geceler. Gözüne dizine dursun. Kıçın kafana vursun." Hiç gerçek bir şansım olmadı, Lorenzo. *Madamina, il catalogo.*

Kızıl ve nezle
Daha beşimde. Ateşli romatizma
Altı yaşımda. Tifo, suçiçeği
Yedimde. Gümüş bir satır
Diş apselerini patlatır.
Baksana piç kurusuna:
Bağırsak ihtihabıyla iki büklüm,
Sarılıktan sapsarı.
Kutsal bir iblis zaman zaman
Açar kapısını müziğin.
İşte Kartezyen bir kanıt
Ruhun ayrı olduğuna.

Tanrı bilir nereden geliyor ama gri maddeden yapılmadığı kesin.

CONSTANZE *görünür; pek de endişeli değildir.*
Aynı anda hem burada hem Baden'de olamaz, Lorenzo. Aramızda yalan söyleyen biri var galiba.

LORENZO
Ben onun Baden'de olduğunu söylemedim.

CONSTANZE
Keşke Baden'de olsam
İçsem tuzlu suları,
Bahçelerde yürüsem
Yanımda başpiskoposun kızları.

MOZART
Gözüne dizine dursun, Constanze.

CONSTANZE
Menüde zina var.
Yiyip sindiriyorsun.
Zamparanı seçip
Boyun eğiyorsun. Şarlatan tavsiyesi.

MOZART
Kıçın kafana vursun. Çocuklar nerede, nasıl ve kimler?

CONSTANZE
Cevap vermesi zor, Woferl. Bir annenin ne sorunları olduğunu bilirsin. Herhalde bir babanın da. Seyirciler içeri girerken sen hâlâ o uvertürü yazıyordun. Tavuk kemiğinden boğulmasıyla ilgilenemedin.

MOZART
Çocuklardan hangisiydi o?

CONSTANZE
Ölenlerden biri.
Ölüm pek sevimli
Şöyle bir düşününce.
Sevimli küçük bir çukura
Gömdüm yavru köpeciğimi.
Kapladım üstünü yaz çiçekleriyle
Bir şarkı söyleyip ağladım saatlerce.

Johann Nepomuk Hunczowsky
Baden'deki kaplıcalara bayılırdı.
Köpeciğime verdim Johann adını.
Gömdüm onu bahçeye.
On iki kükürt banyosu arka arkaya.
Artık gitme zamanın geldi oraya.

MOZART
Bu aralar biraz meşgulüm maalesef. Şu *Requiem*'i yazıp öleceğim. Öncelik sıralaması biraz ters oldu. Ama adam avans verdi. Kendisininmiş gibi satmak istiyor. Şöhret merakı. Franz Süssmayr kataloğu kopyalamayı bitirdi mi? Öngörü. Başka birisi kendisinin olduğunu iddia edene kadar benim olan benimdir.

SUSSMAYR
Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus
Mozart, bizim için bazen Amadeus,
Gerçi yanlış bilinse de, çokluk Amadée'ydi.
Ama Amadeus buldu kolay yolunu
Efsanevi Mozart'ı yâd etmenin,
Hayatına uygun yaratıcı bir sanat icat etti –

Yoksulun cenazecisi, kurbanı
Zehirli Salieri'nin. Nasıl da severiz,
Sanattan fazla, bu eflatun hicivleri –

MOZART
Elini çabuk tut, Franz.

SUSSMAYR
Opuslarını bir düşünelim şöyle,
Pek fazladırlar naçiz bir beden için.
Önce operaların hikâyesi –
Birincisi *Apollo Et Hyacinthus* (11 yaşında).
Ardından (12'sinde) *Bastien et Bastienne,*
La Finta Semplice (13'ünde)
Ondan sonra *Mitridate, Re di Ponto.*
Artık geldi ya ergenliğe, selam etsin erkekliğe
Ascanio in Alba ile.
Bir yıl içinde *Il Sogno di Scipione* seslendi kulaklara
Lucio Silla ile birlikte. Derken üç yıllık ara.
La Finta Giardiniera alkış topladı
Onun hemen peşinden *Il Re Pastore* çıktı.
Zaide kısacıktı.
Asıl başarıyı *Idomeneo, Re di Creta* ile yakaladı.
Sahne yaratıcısının gerçek yeteneği bundadır.
Die Entführung aus dem Serail ile
Mizah kabiliyeti başladı güldürmeye.

MOZART
Aloysia'ya yazdığım bir şey vardı.

CONSTANZE
Kanıt yok. Onu Puchberg çaldı.

SUSSMAYR
L'Oca del Cairo, Lo Sposo Deluso
(İkisi de 1783'te) – pek başarı kaydedemedi.

Der Schauspieldirektor da
Kıyaslanamaz *Figaro*'nun (1786) ateşi, barutuyla.
Don Giovanni ile (1787)
Başı göklere erdi.
Cosi Fan Tutte, sinikliği sebebiyle
Erişemedi operanın zirvesine –

MOZART
Yeter. Kes şunu. Da Ponte'nin yazdığı en doğru şey buydu.

CONSTANZE
Bana biraz ayıp olmuyor mu, Woferl?

SUSSMAYR
Ama *Die Zauberflöte* ile birlikte
Yükseltti onu tanrısal nefes zamansız ölüme,
Tito's Clemency'ydi yirmincisi de.

MOZART
Ne boşboğazlık. Signor Mozart'ın canı çıkmadığı müddetçe canlıdır. Zamansız demekle neyi kastediyorsun? Ben rafadan yumurta değilim ya.

SUSSMAYR
Şimdi senfonilere gelelim. Birden 24'e kadar
Mozart hayranı olmayanlar umursamazlar,
Ama şunlar başkadır – Re tonunda 31 ("Paris"), "Haffner" (35 – aynı ton),
"Linz" ya da Do majör 36.
Ama 37 numara
Michael Haydn'ın yavan bir parçasına
Yavaş bir prelüdden ibaretti. Ondan sonra
"Prag" (38) geldi. Bunu takip eden üç taneyi

Yepyeni bir ilham ateşledi.
39. (mi bemol),
Melankolik 40 ve
O eşsiz "Jüpiter". Krallara layıktı
O kral gezegen gibi tıpkı.
Sırada vokal müzikleri –

MOZART

Franz, yeter. Hatta artar bile. Para nereye gitti?

SUSSMAYR

Hiçbir zaman fazla para olmadı. Ama olacak. Ölüm bir adamın eserlerinin kıymetini hemen artırır. Sevgili dul eşine bırak.

MOZART

Daha yaz gelmedi mi? Aloysia, bana şarkı söyle.

SUSSMAYR

Frau Lange müsait değil. Küstü. Yabancı olmadığı için kariyeri mahvoldu. Seninki de o yüzden mahvoldu belki. Müzik tanımı gereği yabancı bir mamuldür. Yeni İmparatorumuz Toskana'da çok uzun kaldı. Salieri ve Righini'den başkasını gözü görmüyor.

MOZART

Frankfurt'taki taç giyme töreninden atılmıştım. Adı Leopold. Babam gibi. Babalık etmedi bana. Söyle, Aloysia.

ALOYSIA

Wienerwald'a geldi yaz,
Yapraklarda o ne haz.
Kapanmış her koca
Başkasının karısıyla.

Artık yaz geldi
Yakışık almaz ölmek
Unut bu niyetini
Noel yaklaşana dek.

MOZART

Demek sonbahar gelmiş. Ay büyüyor insafsızca. Delik deşik, köpük köpük. Kırlangıçlar gidiyor. *Requiem*'i bitir Franz. Ben bir iki karalama yaptım. Çok fazla eksen ve çeken var. *Sanctus*'un istikrarı. Parayı aldım ama para nerede? Bir gemi geliyor. Pruvası beynimi deşiyor. Demek bir ay kaldı. Noel yaklaşıyor.

LORENZO

Üç hafta var, *maestro*. Kazınızı soğuk yiyeceksiniz. Sırf sizin için besiye alındı.

MOZART

Yapılması gerekeni yaptım. Ama onlara istediklerinden fazlasını verdim. İmparatorluk kalıcıymış gibi davrandım. Ama bestelenmesi gereken şeyler var. İç büklümler. Beynin bir resmi. Fa diyez majörün yedeni üzerindeki suni yedilisini rüyamda gördüm. Üstteki notayı çıkarıp onu Fransız altılısına dönüştürdüm. Sonunda her şey kromatik komşusuna dönüştü. En yüksek nota kayboldu. Mi üzerinde çeken yedilisi; ama La akoruna çözülmüyor.

CONSTANZE

Sayıklıyor. Istırabın var mı Woferl?

MOZART

Sadece başım ağrıyor. Yani üç beyaz *touches* ondan sora üç siyah *touches*. Neden bir akor ya da dizi olamıyor?

Çünkü tonaliteyi inkâr ediyor ve tonalite İmparatorluktur. Tabii aynı anda iki tonalite. Aynı anda çalınan Do majör arpej ve Fa diyez majör arpej. Eza verici ama tatminkâr. Bir inkâr. Müzik zaman zaman inkâr etmeli. Sence de öyle değil mi Baba?

HAYDN

Prens Nicolaus öldü, evladım,
Esterhazy'ler dağıldı,
Bunun üzerine J. P. Salomon, evladım,
Dedi git bir gör Londra'yı.
Bir göreceksin nasıl çalışıyor bu ihtiyar;
Birbiri ardına senfoniler sıralayarak.

Londra havası ıslak ve soğuk
Ama kömür bol yakacak.
Yakında döneceğim hizmetkâr mevkiine
Aile geri geldiğinde.
Sanatın korunması
Esterhazy'lerin en büyük amacı.

MOZART

Olmaz, Baba. Özgür olmamız lazım. Kimsenin istemediği mamuller satan dürüst tacirler. Bak saçlarımı uzattım. Artık peruklu kölelik yok. Çok büyük adamların, kabarık buklelerini tınlayan klavyeler üzerinde savurduğunu gördüm. Ne görüntü ama. Mücevherli kadınların ayılıp bayılmaları. Üçlü tellerle birlikte titreşen cinsel beklentiler. Olacak. Neden sağ elim bu kadar soğuk?

COMMENDATORE

Kurtaramazsın elini
Taş eden bu temastan.
Şimdi kaptırdın kendini

Heykeller krallığına.
Müzik taklit etmeli
Devletin hareketlerini.

MOZART
Hayır! Hayır! Ben özgürüm, size söylüyorum.

COMMENDATORE
Liberal zihin yapısı
İster ki kaos çabucak gelsin.
Sen de göster saygını
Taş imparatorluğuna.
Giovanni bunu iyi bilirdi
Şimdi cehennemde yerinde keyfi.

MOZART
Cehennem yoktur. Mason toplantılarımızda bunu kanıtladık. Rachbone. Bu bile kalmayacak. Bir hayvan gibi nefes alabilmek için müzikten vazgeçerdim. Hava.

CONSTANZE
Pencere ardına kadar açık Woferl. Saygılarını sunmak için gelen şu insanlara bir bak.

BİR YAHUDİ
Terli çıplaklığın kokusu bulandırıyordu insanın midesini. Sonra bu lüks için de zaman kalmadı. Gaz yayıldı, sinsi ölüm meleği. Ama tam ruhumu teslim ettiğim anda yakaladım nağmeyi. Si bemol Kuartet'in bir iki ölçüsü. Cehennem başladığında müziğin bize cenneti vaat ettiği için teşekkür ederiz.

BİR SS KAMPI KUMANDANI
Her gün o berbat koku. İnsanın kahvaltısını mahvederdi. Küçük Anna Maria'ya haksızlık. Bahçeye çıkıp

kusardı. Öldürmek zor iş. Ama yoğun bir cinayet gününün sonunda bize şu küçük *Do majör Sonat'ı* çaldı da ruhumuzu havalandırdı. Müziğin, sofuca vazifemizin güçlüklerini hafiflettiği için teşekkür ederiz.

BİR ALMAN DEVLET ADAMI

Bütün dünyaya Cermen düzen yetisini kanıtladığın için teşekkür ederiz.

KORO

Kurtlar toplanıyor.
Vaftizci yudumluyor kadehinden,
Altın hatip de.
Tanrı sevgisinin
Timsaliydin, timsaliydin.
Asla yalan söylemedi müziğin.

MOZART

Ve siz. Ve biz. Bir ölçüde sümbüller. İmkânsız bir geçiş. Balo gayet iyi oturdu yerine. Yeterli hava var. Çok uygun bir libretto. Benim için bir kalem aç, Constanze.

HEPSİ

Adam ölmeli
Daha hayatı başlamadan.
Bu bizim başlıca temalarımızdan.

MOZART

Donne, vedete
Se l'ho nel cuor.

LORENZO

Bu kirli meydana
Akıyor kirli müzik.
Bir sırıtış *maestro*'nun suratında.

MOZART

Dahası... obualarla... kornoların kombinasyonunda... bir burukluk var. Nefesten yana bir mesele... Nefes.

COLLEREDO

Rafa yığılmış ilahlar,
Tanrı bir Mozart havasıdır
Kendi kendine konuşan.

MOZART

İnsan hayatını temsil eden... gelişme... bölümü müydü? Öyleyse... sesime dönüş bölümü... duyulamıyor.

SALIERI

Delf'te yapılmış
Porselen bir biblo değildi.
Beyin sahibiydi.

MOZART

Es ist genug. Tritone. Bir yerlerde, dağlarda.

Perde inmeye başlar.

KORO

Hiçbir şey kalmaz bâki
Müzik değildir kavi.
İlişkiler eder temin
Yere basacak bir zemin.
Soyutlamalar sarar çevremizi.

CONSTANZE

Şimdi başlamak lazım.



HENRY JAMES

Kesinlikle abes. Büyük bir sanatçının hayatı gülünçleştirilmiş. İcranın yetersizliği bir yana, sanatçının kişiliğinin sanatçının eserleriyle bir alakası olduğunu düşünmek kabul edilir şey değil. Modern dünyayı saran bir yoldan çıkmışlık bu. Robert Browning'le karşılaştım. Uzun süre sanatsal zevksizliğe gömülmüş, içi geçmiş bir simsara benziyordu. *Yüzük ve Kitap*'ın şairi nerede?

DA PONTE

Senin burada işin ne? Müzisyen değilsin.

JAMES

Eserlerimden yola çıkarak operalar yapıldı. Yalan yanlış librettolar. Sen de alt tarafı librettocusun.

DA PONTE

Hizmetkârın hizmetkârı. Nihayetinde hayatın hizmetkârı. Eser sadece hayatın üzerinden alınıp atılan köpüktür. Venedik'i bilir misin?

JAMES

Venedik'i bildiğimi bilmen gerekirdi. Zamanında muhteşem Şark'ı haraca kesmişti. O yarıya kadar suya gömülmüş saraylar. Gondolda içilen sigaralar. Gondolcuların nefis şarkıları.

DA PONTE

Venedik'i bilmezdin. *Gondolieri* şarkılarının tek kelimesini anlamazdın. Ceneda'yı bilir misin?

JAMES

Yanlış anlamadıysam, Vittorio Veneto diye tanınırmış.

DA PONTE

Benim doğduğum yer. Babam Katolik bir kadınla evlenmiş bir Yahudi. Manastır. Latince, Yunanca, İbranice. Ariosto, Tasso, Petrarcha. Beni mest etmişlerdi, ama neye yaradılar? Nasıl zekice parodiler yazılacağını öğrettiler bana. Hayat adına her şeye saldırdım. Beni manastırdan attılar. Yine de din adamı olmuştum bir kere. Carlo Gozzi'yi duydun mu?

JAMES

Maalesef.

DA PONTE

Gozzi'den ders aldım. Librettolarımda Gozzi etkisi hissedilir. *Accademia Granellesca. Granelli* nedir bilir misin?

JAMES

Maalesef.

DA PONTE

Coglioni. Testicoli.

JAMES

Doğrusu. Kabalıktan nefret ederim.

DA PONTE

Hayat demektir. Venedik hayattı. İnsanın tam bir sentezi. Siyaset hariç, ama siyaset insani değildir zaten. Bir taraftan üzerime düşen dini vazifeleri yerine getiriyor, bir taraftan bildiğimi okuyordum. Bir müddet bir kerhanede kemancı olarak çalıştım. Kerhane müşterilerin hizmet ettiği tek müessesedir. Cüppemle çalışırdım. İğrendin mi?

JAMES

Biraz. Bu ifşaatların sanatla hayat ayırımı ile ne alakası var anlamadım.

DA PONTE

Cosi Fan Tutte'yi anlamak istiyorsan –bunun sanat olduğunu kabul edersin artık– onu oluşturan hayatı da anlaman gerekir. Her şey kazalara bağlıdır. Sanat hayattan tesadüfen fışkırır. Beni, siyasi ayrılığı teşvik ediyorum diye Venedik'ten kovdular. Avusturya'ya kaçtım. Viyana'da İmparatorluk Tiyatrosu şairi oldum. Hem yeteneğim hem de cazibemle. Zavallı Mozart bebek dâhi safhasını geride bıraktıktan sonra cazibesini kaybetmişti.

JAMES

Cazibesini müziğine saklıyordu.

DA PONTE

Salieri ve Kont Orsini-Rosenberg yardımcı oldular. Onlara İtalyan ekibi denirdi. İmparator'un yanına çıktım. Vazifeyi kaptım. Yine cazibemle. Tabii her şey güllük gülistanlık değildi. Dişlerimi görüyor musun?

JAMES

Dişler burada süsten ibaret. Lüzumsuz. Isırmaktan âciz. Ama estetik normlara neden uymadığını anlayamadım. Shakespeare'in bile dişleri tam takım. Seninkiler berbat.

DA PONTE

Aşk mücadelesinden edinilmiş bir yara. Utanacak bir şey değil. Rekabet. Kız bana âşıktı, bayağı bir İtalyan da onu seviyordu. Diş ağrısı çekiyordum, bana bir ilaç verdi. Meğer nitrik asitmiş. Yine de hayatta her şey var. Dişli de olsam dişsiz de Adriana Ferrarese, Kazanova'yla yaşadığı uzun maceradan sonra bile gönlünü bana kaptırdı. Don Giovanni için Kazanova'yı örnek almıştım tabii.

JAMES

Pek istemeden de olsa onunla tanışmıştım. Sözünü ettiğin hanımı hiç duymadım.

DA PONTE

Demek hayata sırtını dönüyorsun. Kız Ferrara'da doğup Venedik'te büyümüştü, Viyana'ya Venedik ruhunu getirdi. Şarkı söylerdi, *Le Nozze di Figaro*'da Susanna karakterini canlandırdı. Mozart ona yeni aryalar verdi. O da benim kadar sarhoş olmuştu ama sanat uğruna hayattan vazgeçti. Belki para uğruna. Sanat da araya kaynadı işte. O kadar fazla sanata da kimsenin ihtiyacı yoktu. Hayatında La Ferrarese gibi kadın görmemişsindir. O duyumsal hazineler, kaprisler, inatçılık, teslimiyet... Onun için çok fazla şey feda ettim. Gerçi çok fazla demek bilmem doğru mu? *Yeterince*, diyeyim. Binlerce kibir ve ihtişam rüyası vardı. Tek isteği zenginlikti. Sonunda onu ihbar etmek zorunda kaldım. İşte Viyana'dan o zaman kovuldum. Polis şefi Kont Pergen hep İtalyan göçmenlerinin peşindeydi. Gerçekten de bir şey yapmamıştım. Kafelerde birkaç boşboğazlık, bir iki fitneci hiciv, İmparator Leopold'a biraz fazla cüretkâr, manzum bir mektup, Joseph'in tırnağı olamazdı. Beni sevmedi. Galiba bana o noktada Salieri ihanet etti. Yine Venedik'e dönmek zorunda kaldım. Adriana ve kahrolası kocasını, Devlete ihanet ettiklerini söyleyerek müzevirlemek, yetkililere yaranmak için yaptığım bir şeydi. İnsan neler yapıyor.

JAMES

Dehşete kapıldım.

DA PONTE

Kapılırsın ya, o cakalı sanata adanmışlığınla... Ama bir konuda seninle hemfikirim. Mozart'ın hayatı sahnelenmeye değmezdi çünkü sanat uğruna hayatı ihmal etmişti. Senin de sorunun bu, anlaşılan. Üç büyük opera besteleyen adamın hayatı benim hayatım gibi olmalıydı. Müziğindeki hayat, librettolara koyduğum hayatın soyut bir biçimde damıtılmış haliydi. Librettolardaki hayatsa

cüretkâr bir adamın hayatıydı. Sen hiç bu kadar cüretkâr oldun mu?

JAMES

Bunun önünde bazı engeller vardı. Sırtım ağrıyordu. Cinsel eğilimimi hiçbir zaman tam olarak netleştiremedim. Eserlerimde insanları hayatı yaşamaya teşvik edecek vakit buldum belki ama hayata ayıracak fazla zamanım yoktu. Hayatın gerçekleştirmeye çalıştığı, sanatçının ona yüklediği biçimdir bir bakıma. Ter, entrikalar, dökülen dişler, cinsel hastalıklar, gözyaşları ve yer yer coşkular – bunları bilmek istemeyiz. Mozart bunların üstündedir.

DA PONTE

Üstünde öyle mi? Dramayı benden öğrendi o, ben de hayattan öğrendim. Hayat bir *opera buffa*'dır. Trajediyi, hayat karşısındaki cehaletleri yüzünden onun var olduğuna inananlara bırak. Mozart'ı da hizmetkârları işlerini görürken güzellik yaratan hayali bir aristokratın kafasındaki arşa çekebileceğini zannetme. Mozart'ın karşılığında para almadığı tek bir bestesi bile yoktu. Tamam, o ayrımı kabul ediyorum. Hayata karşı sanat. Ama sanat sadece kemikler yaşadığı müddetçe yaşar. Organizmalar çürür ve hayat organiktir. Cennet bir tatmin sunmaz. Keşke tekrar ete kemiğe bürünüp Viyana'ya dönebilsem. Tabii Venedik'e de. O lanet Ferrarese'yi o kıvrak çıplaklığı içinde görebilsem. Cennetin cehenneme kadar yolu var.

JAMES

Ya.

K. 550 (1788)

Birinci Bölüm

Halının kare deseni. Karedir halının deseni. Desenle kare halıyı. Açık kapıdan pencerelere kadar uzanan. Yakında, pek muhtemel olduğu üzere, yakılmaz, parçalanmaz, çalınmazsa, başka ayaklar, başka ayaklar dolaşacak üzerinde. Adamın kendisi, kendisi, kendisi suratsız sabah vakti yürüdü. Kapalı pencereden açık kapıya, bir ileri bir geri, bir ileri bir geri. Peruk yeni pudralanmış, brokar lekesiz, yanaktaki bir benek yeni bir sivilceyi adabınca saklamakta, çoraplar ipek parıl parıl, elleri bir kavuşup bir çözülmekte kare desenin yumuşaklığı üzerinde yürüdükçe. Rengi koyu kırmızı, koyu kırmızı rengi. Platon'un büstü yanından, Aristoteles, Thucydides, Ksenophon büstleri yanından. Yeni silinmiş cam ardında, yazıya, deriye basılmış yazıya hapsedilmiş yabancı sesler (bizzat kendinin, bizzat kendinin okuduğu) çınladı çınladı çınladı, sessiz ordu bazı gerçeklerin sessizliğinde konuştu, özellikle de sonsuz durgunluk gerçeğinin. Değişmezlik, değişmezlik, değişmezlik. Halının kare deseni. Yürüdü.

Pencereye doğru, pervaza, geri dönünce süzdü (kendisi kendisi kendisi süzdü) düzgün bahçeleri, değişmezliği, kavaklı yolu, dünyevi karaağaçları, kapalı göğün altında. Ama birden güneş çıktı, bir iki damla sıkılmış limon suyu, değişmezliği doğruladı, geçmiş değişmezlik üzerine kurulu bir gelecek, Ksenophon'un gördüğü çirişotları, Thucydides'in orman gülleri. Ayaktakımı gelmeyecek, kapılar kalabalıkların öfkesine boyun eğmeyip direnecek. Kendisi, kendisi, kendisi güldü.

Yıkılmaz düzenin zaferi. Yıkılmaz Versailles. Her şey kendi yerinde, herkes kendi yerinde. Yer. Yer. Yerinde güneş-

te parlayan tabak. Madem öyle mümkün mü diğer zafer? Ama nesine zafer demeli, hakkını talep etmenin? Kilise ayini, yatak ayini. Fazlaca ertelendi. Kendisi, kendisi, kendisi erteledi. Talep etmedi. Talep etmedi. Talep etmedi. Yine de tam güneş çıktığı anda talebi selamladı. İncinme yok. Talep var. Hafif bir incinme kaç kaç kaçınılmazdır talepte, evet, talepte. Talep.

Kapıdan çıkıyor. Geniş hol. İki pudralı baş eğiliyor. Geniş merdivenler. Yüksek merdivenler. Yine de (hakkın, ayinin, meşru talebin büyüsü?) başka kimse yok, kendisi, kendisi, kendisi kadının kapısında kapısında kapısında duruyor. Talep talep takıyor anahtarı. Kem büyü yanlış anahtar. Kendi anahtarı değil. Evet, kendi anahtarı. Ama kilit tıkalı. Aşk mektubu, ezilmiş güven (güven değil şehvet, hakkıyla, ayiniyle) saçıyor kilide, kilide? Öfke mi yağıyor gökyüzünden? Yok hayır. Titrek güneş hâlâ gülümsemekte.

Kadın kakao içiyor odada. Hâlâ yatakta. Parlak güneş vuruyor zarif vücuduna. Çıplak saten çarşaf ve yün battaniye altında. Yatıyor dört direkli kare yatakta. Dört, değişmezlik, çağlar, kutsal kitaplar, mevsimler için. Hanımın rehavetine saçılmış dört uzuv. Gümüş el aynasında birbirine bakan ikişer göz. Duvar aynasında iki meme karşı karşıya gelmekte kalkarken. Kalkarken. Kadın kalkarken. Güneş yükselmiş, kalkma zamanı ve gün uzanıyor. Uzun. Kadın uzanıyor. Uzun. El aynasında, duvar aynasında iki sıra diş karşılıyor birbirini. Kendi saçları, kahverengi, ipeksi, gür. Çıplak ayaklar ayı postunda gezmekte. Yakılmayacak, paralanmayacak, çalınmayacak, başka hiçbir ayak hiçbir ayak üzerinde dolaşmayacak.

Masanın oymalı ayaklarının (dört, dikkat dört) birine çarpıyor parmağını. Acı, kısa öfke, kimi suçlamalı? Diner, diner, acı. Acı diner. Güneş yükselir. Çok tepeye değil. Gün uzanır. O uzanır. Kuşandığı sabahlığı ipek, saçlarını açtığı

fırça gümüş. Kadın kendi içinde, memnun. Adam kendi içinde, değil. Ayin ertelenmiş, hak verilmemiş. Kadın taranır.

Aşağıda sağdaki kütüphanede adam yürümekte. Halının kare deseni. Hakkını bastırmış. Onun hakkına yol vermiş. Ama ne hakkı? Gelinime ben hükmederim, hükmetmek hakkım. Toprağa, hasada, hasatçılara. Hakkım. Pencerelenmiş güneşte uzanıyor. Ama suratsız sabaha geri dönüldüğünde (halının kare deseni, karedir halının deseni, kare halıyı desenle. Açık kapıdan pencereye kadar uzanan). Hepsini tekrar et. Baştan buraya kadar.

Tekrar etme. Kendisi, kendisi, kendisi yürüyor. Güneş çekilirken (ne saten çarşaflar ne de yün battaniye), güneş kralının oğlu, geç yatmış, rüyasını görüyor korkuyla diz çöktüğünün. Kendisi, kendisi, kendisi dudak büküyor, vahşi karanlığa aktarılmış, talep ediyor ve can yakıyor. Yakıyor, yıkıyor, soyunu yürütüyor. Aslanlar gibi talep ediyor. Ah, bakın nasıl dönüyor, kendisine, kendisine. Nefretle, kendisi değişmezlik talep ediyor (Platon, Aristoteles, Thucydides, Ksenophon büstlerin soğukluğunda –kırılganlığında diyen mi var?– Ksenophon'da parçalanmayı haykıran bu ses de ne?), sıralı çiçek bahçesi, biçilmiş çimenlik, kalıcı düzenle sıralanmış kalıcı karaağaçlar, altınla ödenen kiralar (altın her şeyin anahtarı ama şimdi anahtar değiştiriyoruz, değişmezlik yerlebir, ipek yırtılıyor daha iyi acıtmak için), görüyor kendi kendini değişmiş, şehvet kovarken güveni. Dizginsizce atılıyor şehvetle, istekle. Su verilmiş kor demir. Kadın orada değil ama aşağıdan gelen elle tutulur bir çığlığa dönüşmüş. Bilenen ve ısıran dişler. Pencerelerde yüzler dehşetle bakıyor, dehşetle vuruyor kapılara yumruklar. Her şey dökülmüş, dökülmeyenler lime lime. Resmen sahibi olduğu oğullar. Dişi aslan heykeli tarhlar arasında doğum yapıyor. Kendisi bakıyor, kendisi korkuyla. Güneş çuval gizliyor mahcup yüzü arzuladığı karanlıkta. Hamle edip akıtıyor selini. Basıyor sel yeraltı mağaralarını.

Öyle değil. Daha değil. Hiç değil.

Halının kare deseni. Halının deseni kare, koyu kırmızı, tilkikızılı. Uzanıyor pencereden kapıya. Yakında, yanmazsa, paralanmazsa, hatta çalınmazsa, ki çok muhtemel, çıplak ayaklar, kirli ayaklar dolaşacak üzerinde. Kendisi, kendisi, kendisi duvarlarda ıslık çalan serin rüzgârda yürüyor. Kapalı pencereden açık kapıya, bir ileri bir geri, bir ileri bir geri. Peruk pudrası seyrek kar gibi yağmış, brokar buruşmuş, ipek çoraplar kaymış, yanaktaki benek silinmiş, çirkin nahoş sivilce ortaya çıkmış, eller arkada bir kavuşup bir ayrılmakta, yüzük, bir kralın hediyesi, parmaktan düşüp kare desenin yumuşaklığında kaybolmuş. Pluto'nun büstü, Persephone büstü, taştan kayığında bekleyen Kharon'un yanından. Yabancı olmayan sesler hapsolmamış yazıya (kendisi, kendisi okudu, okudu işaretleri) ve kâğıt kapaklar arasında yazı, şimdi kirlenmiş camın arkasında, çınladı çınladı çınladı, gürültülü ordular sonsuz değişmezliğin doğru olmadığını bağırdılar. Devinim devinim devinim. Halının eriyen deseni. Yürüdü.

Pencereye, pervaza dönerken baktı (kendisi, kendisi, kendisi baktı) düzenli bahçelere, düzensiz, halk yolu, dünyevi kanunlar, kanunlar sırıtan gökyüzü altında. Ama birden güneş çıktı, sıkılmış birkaç damla limon suyu, değişmezliği doğruladı, geçmiş değişmezlik üzerine kurulmuş bir gelecek, çirişotu, en adi çiçekler, orman gülleri, yabangülü ağaçları. Ayaktakımı gelirse kapılar teslim olacak mı kalabalıkların öfkesine? Kendisi, kendisi, kendisi kaşlarını çattı.

Yıkılmaz düzenin zaferi? Yıkılmaz Versailles? Hiçbir şey hiç kimse yerinde değil. Yer. Yer. Kitleye para için eritilmiş tabaklar? Diğer zafer mümkün mü peki? Yok ama, ayinin hakkıyla icra edilmesi ne zaferi? Rahiplere has sessizlikle. Papaz ciddiyeti. Çok ertelenmiş. Kendisi, kendisi, kendisi ertelemiş. Talep etmemiş. Talep etmemiş. Talep etmemiş. Güneş açmadı, talebi selamlamadı. İncinme, yok. Talep, yok.

Kapıdan çıkıyor. Geniş hol loş. İki pudralı kafa eğiliyor. Geniş merdivenler, yüksek merdivenler. Yine de (vaat edilen şefkatin bağışladığı, hakkın, ayinin büyüsü mü?) kimseler yok, kendisi, kendisi, kendisi kadının kapısında kapısında kapısında duruyor. Güzel büyü doğru anahtar. Evet, kendi anahtarı. Kilit tıkalı değil. Cılız güneşten anlık bir ihsan. Puslu güneş hüzünle gülüyor.

Kadın odada kakao içiyor. Yatakta bekliyor. Cılız güneş öpüyor zarif bedeni. Saten çarşaflar, yün battaniye dışında çıplak. Dört direkli kare yatakta bekliyor. Dikkat, dört terk edilecek sonsuz bölenle. İki kol uzanıyor, hüzünlü bir hoş geldinle. İki göz bakıyor iki göze hüzünlü bir koyvermişlikle. Gümüş arkalı ayna satenin üzerinden kayıyor yere. Pembe uçlu iki meme hüzünle karşılıyor. Kalkarken. Onunki kalkarken. Hüzünlü zaman davet ederken, ölümcül çelikle çerçevelemeyi bu şefkat teklifini, o çırılçıplak. O onun, o öbürünün, ikisi birbirinin, ikisi bir. Dudaklar hüzünle selamlaşıp hüzünle birleşiyor. Duvar aynası görüyor, zamanın akışı kadar kayıtsız. Kadının kendi saçları, ipeksi gür, dökülüyor, ipeksi, gür, mis. Çıplak ten kayıyor çıplak ten üzerinde. Yanıyor, dudaklar. Birleşiyor kasıklar.

Az acı, az öfke, neyi suçlamalı? Doğa, nezaret eden tanrıça. Diner, diner, acı. Acı diner. Zevk hüküm sürer. Gümüş ışık kutsar. Gün uzanır. İkisi de uzanır. Hüzün kazanılmamış değerdedir, kazanılır, değerden düşer. Güneşli gün seçilir. Kuşandığı ipek sabahlık. Kendisi, nedense memnuniyetsiz. Adamın kendisi, gitmiş. Ayin bitmiş, hak alınmış. Kadın taranıyor.

Aşağıda karanlık kütüphanede adam yürüyor. Halının kare deseni. Esirgenmemiş gizemli ayin. Hak lafı yok. Hakkımla hüküm sürerim, yine de, ve hasadı beklerim. Uzanıyor pencerelenmiş karanlıkta. Onu kendime çektim, karanlığım karanlığına sarıldı. Gelme zamanını sezme zamanı. İkisini, artık bir, bekliyor serin rüzgârlar. Kendileri, kendileri, ken-

dileri çıplak tahtalarda yürüyorlar, halısız, kilimsiz, cilalı tahtalar kurt yeniği ve altlarında çiftleşen çiftin tekleştirdiği karanlık değil, düzen zannının talepkâr tellerini titreştiren düzensizlik.

İkinci Bölüm

Kara gün geliyor. *Hangi kara gün geliyor?* Kara gün sana, bana, herkese geliyor. *Yakın mı gelmesi?* Çok yakın. Gölgeler kapanıyor, gölgeler kapanıyor. *Hiçbir şey göremiyorum.*

Yaz ortasında bir ikindi nehirde bir teknedeler. Adam usulca kürek çekiyor, kürekler dalıp çıkıyor, şıp şıp. Derler ya idilvari. Başları üzerinde dallar sevgiyle eğiliyor nehre, öyle bol ki yaprakları kimisi saçılacak yeşil kıyılar arasındaki suya, harcanacak yeşil banknotlar, harcanmak için değil. İspinoz, ardıç, sarıcık daha cömert notalarında.

Yakında gelecek o kara gün. *Hangi kara gün gelecek yakında?* Kara gün gelecek yakında. Alacak içine hepimizi. *Mutluyum.* Mutlu kal. Çocuğumuz büyüyor sıhhatle. Şeftaliler olgunlaşıyor duvarda. Hasatçılar tarlalarda. Yukarıda lekesiz mavi. Bak sıçrayan balıklara. Kadın yazlıklarını giymiş, geniş yaz şapkası çenesinin altından bağlanmış. Kıyıya yaklaşıyorlar, koparsın diye bir dal yağgülü. *Tereyağı sever misin?* Yağgülü ışıldıyor o enfes çenesinde cevap verircesine.

Onlar yağ nedir bilmez. *Hiç yağ görmezler mi?* Yağsız ekmek. Bazen ekmek de pek kıt. Kepek, hatta talaş. *Kıyıdaki şu fakir çocuklar ne sevimli.* Sadece açık tenleri, kocaman gözleri sevimli. Bacakları çöp gibi. *Ama ben mutluyum.* Sanırım gittiği yere kadar mutlu olmalıyız. Birazdan geri dönmem gerekecek. Kendin için mi mutlusun? *Ne demek istiyorsun? Senin için de.* Daha ziyade onu düşünüyorum. İkindileri sık sık gelir oldu. Yeni basılmış romanslar getiriyor sana, çıplak kolunu usulca süpürüyor yeniyle. O *zararsız. Sen de kıskançsın.*

Belki öyle. Belki gereksiz yere.

Kara gün geliyor. *Hangi kara gün geliyor?* Kara gün sana, bana, herkese geliyor. *Yakın mı gelmesi?* Çok yakın. Gölgeler kapanıyor, gölgeler kapanıyor. *Bir şey görüyorum.*

Önceleri hiçbir şey göremeyen sen bir şey görüyorsun. Nasıl hiçbir şeyin durduğu gibi durmadığını. Nasıl bu mükemmel günün bile biteceğini. Yukarıdaki mavinin lekesiz kalmayacağını. Ölü bir balık, bak, karnı yukarıda. *Ne korkunç.* Aşkın öldüğüne inanıyorsun. Ama ölmüyor. Yoğunluktan yana kaybettiğini derinlikten yana kazanıyor. *Yani beni eskisi kadar yoğun sevmiyor musun?* Sen benimsin, küçük krallığımın kraliçesi. Benim çocuğumun annesi. *O kelimeyi çok sık söylüyorsun. Benim kalem, benim atlarım, benim köpeklerim, benim kütüphanem.* Hepsi senindir, özellikle kütüphane. Orada da romanslar var. Geri dönüyorum.

Nehirde akşamüzeri, evet, solmaya yüz tutmuş yaz vakti. Kürek çekiyor, kürekler biraz daha hızlı batıp çıkıyor, şıp şıp. Derler ya biraz ürpertici bir idil. Başlarının üzerinde dallar sarkıyor nehre sevgisizce, zira sevemez onlar, öyle bol ki yaprakları kimisi umursamazca saçılacak umursamaz nehre. Sarıcık, ardıç, ispinoz, karatavuk başka tellerden çalmakta. Yakınladık artık. *Yakınladık. Yakınladık. Yaklaşıyoruz.* Cevap veriyor akis. *Şu yüzen de ne?*

Bir ceset. Hayır, bir kafa. Kesilmiş. (Okuduklarının etkisinde kalmış. Kafanın Orpheus olduğunu düşünüyor. Ağzı açık ama şarkı söylemiyor.) Bakma. Yok, yanılmışım. Kafa filan değil. Bir ayakotu topu yüzen. (Kafaydı.) *Demin kafa dedin. Ne korkunç.* Öyle dediğim için özür dilerim. Nehirlerden aşağı yüzen insan kafaları görmek olacak şey değildir. Burası barbar bir memleket değil. Kitaplardaki cangıllarda, kafatası avcılarıyla yamyamların memleketlerinde olur ancak. *Sen benim etimi yiyorsun.* Haklısın canım. İsa'nın eti yeniyor ama hep yenileniyor. Seninki de. Cinsel arzunun iç

lisanı vahşi iştahla karışıyor. İkinci kanun birinciyi karıştırıyor. Hayat. Filozofları okudum. Romansların da durduğu kütüphanede. Geldik. Kayıkçı ipi uzatıyor. Yapraklı patika. Küçük köpekler neşeyle sıçrıyor.

Mutluyum. Mutlusun. *Çok mutlu.* Kara gün geliyor. *Hangi kara gün geliyor?* Kara gün sana, bana, herkese geliyor. *Yakın mı?* Çok yakın. Gökyüzü ilan ediyor. *Gökyüzü nasıl ilan eder?* Kara, kasvetli, koyu. Mavi gece çöküyor. Mavi gece çöktü. Mavi gece bizimle. Rüzgâr nasıl da aceleyle iç çekiyor. Dinle. *Dinliyorum.* Mumlar titreşiyor, gölgeleri savuruyor. *Yiyelim.* Yiyemeyenler var. *Yiyelim.* Yiyelim madem.

Üçüncü Bölüm

Çok hızlı çalıyorlar çalgılarını. Çok hüzünlü çalıyorlar bu minüeti. Hüzün müziğe işlemiş. Hızlı çalıyorlar çünkü aşındı boş zamanımız. Son balo hüzünlü balo. Dans edenler, misafirlerimiz, iradeleri dışındaki bir telaşla dans ediyorlar. Mumlar aşındırmış balo salonunun gölgelerini. Ama yeterince gölge var.

Kadın gülüyor ve hızla yaşa boğuyor gülüşünü. Adam gülüyor ve hüzünle taşıyor gülüşünü. Hüzün müziğin hediyesi mi? Boş vakitleri aşındığından mı hızlı çalıyorlar? Son öpüş hüzünlü öpüş. Dans edenler, misafirlerimiz, beceriksiz bir canlılıkla dans ediyorlar. Mumlar aşındırmış geleceğin gölgelerini. Ama yeterince gölge var.

Bir nevi neşe var bunda. Düşen çürük dişin keyfi. Yenen acı meyvenin keyfi. Acısız keyif, keyifsiz acı. Ama benim dişlerim sağlam. Yanından dans ederek geçtiğim aynada yüzüm acı değil. *Acı* doğru kelime değil. Acıdan fazlası bekliyor bizi.

Gailesiz bir neşe var bunda. Kıymetini bil keşfedilen hakikatin. Kıymetini bil zihnin hayatın köklerini keşfetme-

sinin. Filozoflar acı üzerinde süzülür, keyfi küçümser. Dünya sağlam değildir. Tanrı yüzünü o acı aynada, doğada görür. *Acı* doğru kelime değil. Acıdan fazlası bekliyor bizi.

Acı bir kadansla duraklar müzik.

Onları görüyor gölgeler arasında oturmuş. *Stretti stretti*, Venedik'teki o şarkı gibi. *Çok mutluyum* gondolda. Adam kolunu onun beline dolamış ama pek ürkek, pek ürkek. Benden mi korkusu? Korkacak bir şey yok. Düşünecek daha büyük korkular var.

Öpücükleri dudakların kelebek teması. Elveda, yok, değil. Ağabey kardeş gibi de değil. Bir vaat işareti mi? Geçmiş ihtirasın işareti mi? Beni hiçbir geleneksel tepkiye sürüklemiyor halleri.

Öpücükleri ölmüş kelebeklerin inek gübresindeki tozu. Elveda tene. İncele son gizemi. Değil akla uygun bir önerme. Kararsızlıktan artakalan sadakat mi? Beni hiçbir geleneksel tepkiye sürüklemiyor halleri.

Kabul ediyoruz çok hızlı çalıyorlar. Bu dansı çok hüzünlü koyuyorlar. Hüzün ruhudur müziğin. Gailesizliğimiz aşındığı için hızlı çalıyorlar. Son öpüş hüzünlü öpüş. Dans edenler, misafirlerimiz, gerçekleşmemiş bir korkuyla dans ediyorlar. Mumlar aşındırmış geleceğin gölgelerini. Ama yeterince gölge var.

Hiç neşe yok bunda. Çürük dişleriz, ancak dişçi paklar bizi. Yenilmemiş, yok, tadılıp da tükürülmüş çürük meyveleriz. Zaman kötü. Yüzlerimizi o acı aynada, rejimde görüyoruz. Acı doğru kelime değil. Acıdan fazlası bekliyor bizi.

Ama acı bir kadansla bitiyor dans.

Dördüncü Bölüm

Tamam, geliyor kağnılar. Kağnı lafında bir yuvarlanma, bir gümbürtü, bir sarsılma. Oysa sadece bir çiftlik arabası kağnı.

Bir avaz kalabalıklar, kalabalıklar bağırır avaz avaz, bağırır avaz avaz kalabalıklar. Yine de disiplinli. Evet, disiplinli. Tokların disiplini günlük ziyafette hizmet etmeye engel değil. Aç değiller artık ama yiyecekler. Değiller aç ama yiyecekler yine. Açlıkla kızgınlık yabancı değiller artık. Disiplinli. Bir halkın öfkesi askerlerinin çeliği. Bağır bağır bağırıyorlar ama düzenli bağırtıları. Ne olacaksa olacak, buyur et olacağı.

Hanımım emniyette. Sevimliliği fethetti, ardı ardına çalan gümüş çanlar gibi sevimliliği. Salıverilmesi üzerine ışıdı güneş. Ardındaki kirli camda kırıldı ışık, takıldı saçları tayfın ağına. Biçare bir anne, hoyrat güruh bastığında sarayı ezilmiş biricik oğlu. Cennetten çıkma masum öfke ezmiş cennetsi masumiyeti. Hiç aman dilenmedi, ne benim için, ne de kendisi için. Kayıtsız.

Yine de gerçekleşti bu salıverilme şefkatsizce. Parlak kahverengi saçların uçuşacak özgür rüzgârda. Sürükle kahverengisini, parlaklığını. Git, hanımım. Kahkahayla. Çürük diş ama çekmeyecek dişçi. Biz çekeceğiz dişlerinizi. Sonra bir baktım yok.

Tamam, homurdanıyor kağnılar. Kuşlar yemleniyor döne yuvarlana tökezleye. Yine de bir kağnı boş, yeni başlangıç. Gürültülü kalabalık yalan söylüyor, yalanlar gürültülü kalabalık için, yüksek sesle yalan söylüyor kalabalık. Yine de disiplinli. Hayır, biz disiplinliyiz. Yakında öleceklerin disiplini, günlük ziyafetin sapkınca sunulması. Doyur açı. Su ver susamışa. Çoğunluk hâlâ ziyafet istemekte. Yabancı ve güçlü, artık yabancı değil çileci disiplin. Halkın öfkesi askerlerinin çeliği. Bağır bağır bağırıyorlar, düzensiz bağırtıları. Ne olacaksa olacak, buyur et olacağı.

Hanımım emniyette. Sevimliliği sevk etti birbiri ardına çalmaya çanları ahenkle. Salıverilmesi üzerinde oğlu ışıldadı. Önündeki kirli camda kırıldı ışık, saçları kapıldı tayfın gelgitine. Biçare bir anne, oğlu oğlumuz diriltildi gözü pek kalabalık konuştuğunda. Cen-

netten çıkma masum öfke diriltti tanınmış masumiyeti. Kısmen dilendi aman, ama benim için değil, kayıtsız. Tayfta çaldı çanlar. Bir senesi için. Çünkü Bir senesi şimdi. Sokakta koşturan ayaklar onaylıyor Bir senesini.

Kağnılar kırılgan bir ahenkle duruyor. Zaman düzensiz, mekân karışık. Budala diller sözdizimini bölmedeler. Akılsızlık cazip geliyor akla ve akıl ifşa ediliyor akılsızlık diye.

Ama ya ihanet. Okuduklarım karmakarışık aklımda. Tasım ustalığımın hükmü yok. Tek hakikat: İnanmak istediğimize inanırız. Öyleyse irade önce gelir, gerisi sadece maskedir. Ya halkın iradesi? Tek tek bireylerin iradesinin toplamı değildir. Körlüğünden güç alan kozmik bir maddedir. Faydası yok bunu söylemenin. Filozoflar yan bakar, emniyettedirler zira, zarafetle, hitabetle ve tasım sağlamlığıyla gizledikleri için aç iradeyi, muzafferdirler. Onlar için hiçbir anlamı yok bunların. İrade elde edecektir istediğini.

Edecektir, kağnıların gelmesiyle. Kağnı lafında bir yuvarlanma, bir gümbürtü, bir sarsılma. Çiftlik arabasında kanadı kırılıp bağlanmış kazlar. Avaz avaz bağırıyor görünen kalabalıklar, avaz avaz, tükürüyorlar da, ıslak ıslak ve avaz avaz bağırıyor kalabalıklar. Gök kubbedeki disiplin teolojik bir sistemde değil, bütün bunlara kayıtsız kuşlarda, disiplinleri anlamadıkları ezeli bir yeme ve yumurtlama döngüsünde. Açlar, yiyecekler. Disiplinle. Bir halkın askerlerinin çeliğiyle zapt edilen öfkesi. Bağır bağır bağırıyorlar ama düzensiz bağırış teslim oluyor düzene. Ne olacaksa olacak ama ardından sadece karanlık hâkim olacak.

Demek hanımım emniyette değil. Sevimliliğiyle aman dilendi, sevimliliğinin sesi birbiri ardına çalan gümüş çanlar. Salıverilmesi üzerine güneş ışımadı. Ardındaki kirli camda hayatı paramparça oldu, saçları tel oldu o şeytansı mızraba. Biçare bir anne? Daha ziyade bir oğul. Aman dilendi ama benim için değil. Yaklaşmakta olan kara günlere hazırlana-

cak zaman bulmuştu. Ricasındaki panik doğrusu affedilmedi. Tek anahtarla açılan iki hücre. Şimdi de bu.

Kurtulmak daha iyi. Pişmanlık mı? Evet tabii, ama insan karşı koymamalı halkın iradesine, zamanı yeterse her şeyi yiyebilecek o aç kozmik maddeye. Her şeyi tüketen her şey. Halkın çeliği altında cesur bir yüz ifadesi takınmak. Öyle olsun.



ANTHONY
Saçmalık.

BURGESS
Evet, büyük bölümü. Alttan alta Mozart'tan araklanmış müziksel bir yapı var, ama bir sanat diğerinin yerini tutmuyor. Müzik sadece fiillerden ibaret. Tabii ara sıra sıfatlar da oluyor *Sihirli Flüt* uvertürünün başlangıcında olduğu gibi. Ses var ama fonem yok. Bu saçmalık benim savuşturma programımın bir parçasıydı.

ANTHONY
Savuşturmacılık yaptığını kabul ediyorsun yani.

BURGESS
Elbette. Saçma sapan konuşan kutsal müzisyenlerle dolu imkânsız bir cennet sahnesi kurdum ama aralarında Mozart yok. Arada biraz lafı geçiyor, biz ilahiyatçı olmayanların Tanrı'dan bahsettiği kadar. Ama ölümünden iki yüz yıl sonra ne kadar ilahi bir müzisyen olduğu dışında, söyleyecek pek bir şey yok. Tanrısal müzik bestelemişti. Bu saçma tabii. Büyük bir müzisyen olduğuna şüphemiz yok. Başarısının büyüklüğünü tartışmak istersen eserlere inmek lazım. Ben eserleri analiz etmeye hazırım –en azından bir kısmını (biraz fazla yazmış)– ama analiz müzikologların işi, bizim buradaki kaygımız sıradan insanın hayranlığını açıklamak. Bu da ancak savuşturmakla yapılabilir. Adamın kendisinden bahsedebiliriz ama adamın besteciyle alakası nedir? Yazmaya çalıştığım o

küçük, aptal *opera buffa* librettosunda canlandırdığım kukla Mozart da diğer bütün parodiler kadar iş görür. Yani adamın kendisinden bahsetmek istiyorsan. Ama bence müzik yetmeli.

ANTHONY

Müziği yazan bir adamdı, bedenini terk etmiş bir ruh değil. Kâğıdı bittiğinde yağmurda dışarı fırlayıp yenisini almaya giderdi. Sonra cebinde parası olmadığını görürdü. Mürekkebi döker, divitinin ucu iyi kesilmemiş olurdu. Başı ağrır, hazımsızlık çekerdi. Karısıyla yatar, belki sevişmenin ritmi aklına yeni temalar getirirdi.

BURGESS

Bütün bunlar konumuzla alakasız. Elimizde müzik var ve bu müzik, müsaadenle, muhteşem. Müziğin kaynaklandığı ıstıraplı ya da coşku dolu hayatın bayağılıklarına neden girelim?

ANTHONY

Shakespeare'in kayıp oyunu *Aşkın Boşa Gitmeyen Emeği*'ni bulmaktansa, kuru temizleme listesini bulmayı tercih ederiz.

BURGESS

Bütün bunları daha önce de duyduk, ben yine de münasebetsizlik olduğunu söyleyeceğim. Gerçi kelimelerle bu kadar oynayan bir adama karşı o kadar da münasebetsizlik sayılmaz. Çünkü kelimeler gerçek şeylerle ilgilidir, hem bir bakıma şairin kelimeleriyle, avuçları arasında tuttuğu şeylere dokunuruz. Shakespeare'in hem süs köpeklerinden hem de şekerden nefret ettiği kesin, en çok da şeker yiyen süs köpeklerinden nefret edermiş. Edmundlar ve Richardlar oyunlarında pek

takdir edilecek tipler değildir ama bu isimleri taşıyan iki erkek kardeşi vardı. Fakat sonuçta öyle bir estetik nesne kalıyor ki elimizde, şayet insani terimlerle ele alınabilirse, o terimlerin olabildiğince genel olmaması durumunda çuvallıyor. Ama müziğin insani terimlerle ele alınabileceğinden şüpheliyim.

ANTHONY

İnsanlar tarafından yaratılıyor.

BURGESS

Göndergesi yoktur. Yani bilinen, tanımlanabilir bir insani deneyime göndermede bulunmaz. Herhangi bir şeye dairdir. Söz ekledin mi, doğru, iş değişir. Ama o zaman müzik sadece basit bir hizmetçi konumuna indirgenir. Mozart'ın operalarını tartıştığımızda da Ponte'nin sözlerini ne kadar uygun bir biçimde renklendirdiğinden bahsederiz.

ANTHONY

Peki ne tartışıyoruz?

BURGESS

Tartışmaktan ziyade tavırlarımızı netleştiriyoruz. Mesela hepimiz Mozart'ın küçük bir dâhi olmasından öyle ya da böyle etkileniriz. Çocuk dehalar bizi hep hayran bırakmıştır. Wordsworth'çü kesilip, küçük dâhinin daha yeni salıverildiği ebedi dünyadan dosdoğru çıkıp gelen cennete has müzikten, ışıltılı bulutlardan dem vurmaya başlarız. Oysa Mozart'ın ergenlik öncesi kompozisyonları o kadar takdire şayan değildir. Küçücük bir çocuk için çok akıllıcadır, evet, ama bunlarda kendinden daha iyi olan büyüklerini taklit etme konusunda erken gelişmiş bir yetenekten fazlası görülmez. Ergenliğin son-

larına kadar ilginç bir şeye rastlayamayız. Mozart da Mendelssohn da on sekiz yaşında ölselerdi hangisinin daha iyi besteci sayılacağı bellidir. Mendelssohn *Bir Yaz Gecesi Rüyası* uvertürünü on yedisinde bestelemişti. Bundan iyisini asla yapamadı ve bunu kendisi de biliyordu. Müziğin, hayatın çok başlarında yazılabilmesi ve neredeyse bebeklik denebilecek bir yaşta başarıyla icra edilebilmesi onun hakikaten insani bir şey olup olmadığı üzerinde düşünmeye zorlar bizi. Demek istediğim, çocuk tam anlamıyla insandır diyemeyiz. Edebiyatın malzemesi olan tecrübelere sahip değildir. Altı yaşındaki şaircikleri ciddiye almayız ama kimilerimiz minik bir melek-iblisin kendi bayağı küçük sonatını tıngırdatışını dinlemeye bayılırız. Müzik tehlikelidir.

ANTHONY

Bu tehlikeyi kimsenin inkâr edeceğini zannetmiyorum. Tek bir sesle duygulanmanın, bir trompetin doğuşkanları duyulduğunda sinir titreşimleri hissetmenin tehlikesi... Tek bir Do majör akoru duysan, "Ne güzel" diyebilirsin. Samuel Butler'ın Bayan Skinner'ı ne demişti: "Bana Beethoven'ın basit bir akorunu çalın. Mutluluk budur." Yatıştıran, coşturan seslerde tehlike vardır. Aziz Augustinus bu tehlikeyi görmüştü, Sigmund Freud da. İde çok yakın, demişti Freud, bu ne demekse.

BURGESS

Yani akıldışına çok yakın. Akıl yürütebildiğimiz için insan deniyor bize. Çocuk Mozart'a duyulan bu hayranlık akıldışıdır. Yine de olgun Mozart'ı beğeniyorsak bu, aklın terimleriyle mümkündür, en azından Akıl Çağı dediğimiz bir devrin terimleriyle. Makul bir müziktir onunki, aklın kanunlarına uyar.

ANTHONY

Müzikten bu terimlerle bahsedemezsin. Müzik temelde duygusal bir deneyimdir. İnsanı hissettirir, düşündürmez.

BURGESS

Doğru, insanı duygulandırmazsa bir hiçtir. Yine de en sahici haliyle zekâya hitap etmelidir.

ANTHONY

Zekâ fikirlerle meşgul olur. Müzikte fikir yoktur.

BURGESS

Fikir nedir ki? Hislere getirilmiş bir sınırlama. Bir biçimleme, bir biçimselleştirme, bir biçim. Müzikteki zihinsel unsur, biçimidir. Biçime dayanmadan bir rapsodi yazdığında saf ya da saf olmayan hislerden başka bir şey yansıtamazsın. Rapsodiler genelde ulusaldır – Macar, İspanyol hatta Gal. Milliyetçiliğin kabarmasında doğrudan ya da dolaylı hiçbir zihinsel sınırlama yoktur.

ANTHONY

Rapsodinin bile biçimi vardır. Başı, ortası, sonu vardır.

BURGESS

Yetmez. Müziğin altın çağı, biçimi çok daha ilerilere götürmüştür. Füg, passacaglia. Zamanla sonat biçimi. Bestecinin belirlenmiş bir şablona tümüyle boyun eğmesi. O şablon, müziğin hizmet ettiği toplumun sessel eşdeğeriydi. Akıl Çağı, Şehir Çağıydı. Toplum şehirliydi. Doğa dışarıdaydı, mümkünse denetleniyor, değilse görmezden geliniyordu. Rapsodik doğa. Mozart'ın müziği aklın en büyük yaratımına –şehre– olan inancı ifade eder. Sadece büyük biçimlere –senfoni ve konçerto– boyun eğmekle kalmamış, insan yapımı ağacın dallarıyla

sürgünlerine de boyun eğmiştir. Kadanslar, nakaratlar, minik formüller, akor dizileri. Asla kalıpları kırmamıştır. Mekânsal olarak şehirleşmede, mimaride, heykellerde, çeşmelerde, meydanlarda ifadesini bulan toplumun, müzikte de geçici olarak ifadesini marş ve dansta bulduğunu o da biliyordu. Marş düz bir çizgi çizer, saldırgan ya da koruyucudur. Dans daireseldir. Daire çiftleşmenin, yenilenmenin hareketidir. Erkeklerle kadınlar dairesel bir şablonla hareket eder, müziğin teşvikiyle sonsuz bir tekrarı simgelerler. Mozart bütün bunları biliyordu.

ANTHONY

Çağdaşları da öyle ama çoğunu unuttuk. O nasıl baki kaldı?

BURGESS

Daha yetenekli, daha üretken, müthiş bir cazibesi var.

ANTHONY

Ne demek istiyorsun?

BURGESS

Biçimlere kendi şahsi yaklaşımını getiriyor, kendini ifade etmek uğruna onları bozmasına ramak kalıyor sanki ama tam zamanında geri çekiliyor. Romantik içgüdüsü var ama bunu sadece denetlemekle kalmıyor, eziyor.

ANTHONY

Romantik. Barok. Rokoko. Bu terimlerin bir anlamı var mı sanki?

BURGESS

Müzikte uzman tarihçilerin zannettiği kadar önemli değiller belki. Barok temelde mimari, heykel, resimdir.

Dâhiyane bir abartı, bakanı gözünden vurur. Yüce Tanrı'nın, dolayısıyla Kilisesinin göz kamaştırıcı ihtişamı. Reforma karşı propagandacı bir tepkiydi. Protestanlığı temizlenmiş bir Hıristiyanlık olarak kabul edersek Karşı-Reformun buna cevabı temizlenmeye ihtiyacı olmadığı, daha fazla renge ve abartıya ihtiyacı olduğudur. Tanrı herkesin soğuktan titrediği basit bir toplantı salonuna yakışmazdı; Tanrı öyle akıl almaz bir varlıktı ki akıl almaz sanatla sembolize edilmeliydi. Ama bu durum kaçınılmaz olarak akıl almaz becerileriyle şöhretlenen akıl almaz sanatçılar üretti. Büyük çapta dünyevileşme. Roma'daki Piazza Navona'nın o imkânsız kaslı heykellerine bak. Bernini abartmada öyle ustaydı ki barok sürekli absürdleşme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Peki müzik nasıl barok olabilir? Handel'in bir düz flüt sonatını dinliyorum ve bol bol ketleme, bol bol klasik serinkanlılık duyuyorum ama benden bu müziğe barok demem bekleniyor. Kuşkusuz gösterişçi abartı unsuru, basılı müzik olarak günümüze kadar gelmeyen eserlerde vardı. Gayet sade bir fonda doğaçlama süslemeler. Barok teriminin Johann Sebastian Bach'la birlikte bir anlam ifade etmeye başladığını görüyorum. *Füg Sanatı*'nın zihinsel aşırılığı. Beş partili bir füg bestelemek Bernini heykeli oymak gibidir. Çalgılar yapmamaları gereken şeyi yaparlar – insan sesini taklit eder, asli insanı onurlandırırlar. Ama zekâ tümüyle beyinsel bir şey değildir. Stravinsky, Bach'ın telli sazlarının reçinesinin kokusunu duyabildiğini, obualarının kamışının tadını alabildiğini söylemişti. Mozart kesinlikle barok değildir ama istedi mi barok tarzı taklit edebilirdi tıpkı "Uyumsuzluk" kuartetinde yirminci yüzyıla uzandığı gibi. Büyük barok temsilcisinin oğulları Carl Phillip Emmanuel ve John Cristian, Oedipus kompleksiyle babalarına karşı çıktılar. Füğü ortadan kaldırdılar, en azından büyük ölçüde.

Sonat biçiminin icadı. Genç Mozart, John Cristian Bach'ın çeşmesinden nasiplendi.

ANTHONY
Rokoko.

BURGESS
Öyle diyorlar. Rokoko, baroktan sonra gelen ve onun aşırılıklarından hoşlanmayan mimari bir süsleme biçimiydi. Zarif geçmeler içinde küçük kıvrımlar, fazla yüksek olmayan rölyefler, beyaz ve altın sarısı. On sekizinci yüzyıl başı Fransa. Fransızlar ahşap severdi. Almanlarla Avusturyalılar alçı. En büyük rokoko ressamı Watteau'dur, değil mi? Fantezi var ama barokun insanın gözüne yumruk atan, bedenini yere çalan rüyalarıyla kâbusları yok. Hafiflik, zarafet. Watteau'nun resimlerine baktın mı Mozart'ı dinler gibi olursun.

ANTHONY
Mozart'a haksızlık.

BURGESS
Haydn'a ne kadar haksızlıksa ona da o kadar haksızlık. Ya da Beethoven'ın ilk dönemine... Büyük icracılar uyduruk sınıflamalarla sınırlanamaz. Beethoven'ı bu kolaycı kategorilerden birine sokmak zordur.

ANTHONY
Romantik.

BURGESS
Romantik olmaya hazırdı. Sığ âdetlerini muazzam küçük esprilerle yerden yere vurduğu şehre olduğu kadar dünyaya da bakmaya hazırdı. Byron şehirden nefret edip,

kendini dağlara vurur – romantizm budur, özellikle de kendini heybetli, özgür, yalnız, çarpıcı dağlarla özdeşleştirdiğinde... Beethoven, *Pastoral Senfoni*'de bir derenin kenarına oturup kuş cıvıltılarını dinler. Ama romantik değildir, sadece kısa bir tatil için şehirden çıkmıştır. Benlik taşıp konusunu kucaklamaz. O naif küçük kuş cıvıltıları bile rokoko bir şablonla sınırlıdır, şehirlilerin zevkine uygun şekilde kafeslenmiştir. Son kuartetlerinde yerleşik biçimleri yıkmaya hazırdır. Uzun zamandır sağır olmasına ilaveten toplumun kısıtlamalarına da gözlerini kapamıştır. Ama büyük kamusal eserlerinde verili biçimleri yıkmaktansa esnetmeyi tercih eder. *Eroica*'nın birinci bölümünü düşün. Fazlasıyla uzundur ve kodası artık hayvanın küçük sevimli kuyruğu olmaktan çıkmıştır – Do diyez ve Re bemolün hem aynı nota olduğu hem de olmadığı gerçeği üzerine temellendirilmiş neredeyse yeni ve alengirli bir müziksel savdır. Mozart yaşasa bu senfoniyi dinleyebilirdi ve orta yaşlılığa yeni adım atmış olurdu. *Eroica* ne zamandı? 1803 mü? Mozart bildik sonat biçimini ayırt ederdi ve kısa kesme âdetinin ancak kahrolası müzisyen dalkavukların işi fazla uzatmasından haz etmeyen bir çağa uyduğunu görürdü. Beethoven kişiliğini farklı bir biçimde –istersen romantik de– öne sürer ve şöyle der: Ben ciddiyim, kulağınızı açıp dinlerseniz iyi edersiniz.

ANTHONY

Kısıtlamalar ne kadar azsa sanatçı da o kadar büyüktür. Mozart'ı kıymetten düşüren altında ezildiği kısıtlamalardır. Kuşkusuz Beethoven daha iyiydi.

BURGESS

Daha Napolyonvari, bence. Ama onu yaralayan da müziksel olmayanın araya girmesiydi. *Eroica*'yı en iyi

senfonisi olarak görmüştü. Ama Mozart'ın senfonileri gibi saf müzik değildir *Eroica*. Onu dinlerken ister istemez gözümüzün önüne Bonapart'ın ya da başka bir muazzam fatihin çelenginin imgesi gelmez mi? Kâh cenaze marşını dinleriz, kâh Prometheus'a dönüşür. Senfonik şiirin yolunu Beethoven açmıştır. Strauss'un *Till Eulenspiegel* ya da *Don Kişot*'unu müziğin hangi bölümünün hikâyenin hangi bölümüne denk geldiğini anlatan bir program broşürünü takip etmeden dinleyemeyiz. Kısıtlamaya gelince, bestecinin kendi dışındaki teamüller yüzünden mecbur kaldığı şeylerle kendi özgür iradesiyle seçtiği şeyleri ayırt edebilir miyiz? Schönberg korkunç kısıtlamaları, diziselliğin kısıtlamalarını kabullenmiştir. Sanatçı özgürlük talepeder ama fazlasını kabul edemeyeceğini de bilir. Özgürlük anarşi anlamına gelebilir. Anarşik sanat imkânsızlıktır. Mozart kafese zorla sokulmamıştı; gönüllü olarak girdi. Kafesi biraz salladı tabii ama dışarı çıkmaya çalışmadı.

ANTHONY

Çağdaşlarının çoğundan üstün olmasının nedeni ara sıra parmaklıkları sarsması mıydı yani?

BURGESS

Öyle de diyebilirsin. Bellekte kalmaktan, geleceği tam kalbinden vurmaktan da söz edilebilir. Eserlerinden temalar hatırlayabilirsin. Geleneksel kadanslara rağmen kendine has bir dokunuşu vardır. Herkesin önünde el pençe divan duran, geçinmek için sonatlar ve operalar attıran konformistler gelecek nesillere hatırlamaya değer bir şey bırakmamışlardır. Tabii, şansı yaver gidenleri saymazsak. Boccherini'nin o kahrolası küçük sevimli minüet dışında eserini hatırlayan var mıdır?

ANTHONY

Başka bir deyişle Mozart'ta melodi melekesi vardı. En az Haydn kadar. Beethoven'dan fazla. Bence işin gizemli tarafı da bu. Bernard Shaw, isteyen her ahmağın bir tema geliştirebileceğini söylemişti. Hatta müstakbel senfoni yazarlarının gelişme bölümlerini hazır alabilecekleri bir büro kurulmasını bile önermişti. Önemli olan ilk başta melodiyi yaratmak.

BURGESS

Temayla melodiyi karıştırma. Tema doğası gereği geliştirilmesi gereken bir şeydir. Melodiyse kendi içinde bütünlüklü ve mükemmeldir. Beethoven tema alanında melodiden daha başarılıydı. *Beşinci Senfoni*'nin açılışını ele alalım, kaderin kapıyı çalması ya da sarıca kuşun ötüşü ya da salak salak her ne zannediliyorsa... Ta ta ta TA. Daha büyük bir şablonun bölümleri olan parça parça melodiler şeklinde gelişir. Bir temanın tek bir başlangıcı olabilir ama olası sonları birkaç tanedir. Ya da hiç sonu yoktur. Bir temayı ıslıkla çalmaya başlasan çok geçmeden bırakırsın. Melodinin nihai bir kadansı vardır. Senfoni gibi büyük bir yapının içine koymaya kalkarsan, Constant Lambert'in söylediği gibi tekrar tekrar, her seferinde biraz daha yüksek sesle çalmaktan başka bir şey yapamazsın. Mozart'ta tema melekesi Beethoven kadar gelişmemişti ama melodi melekesi daha fazlaydı. Beethoven'ın *Fidelio* Operası'ndan herhangi bir melodi hatırlayabilir misin? Mozart'ın operalarında düzinelerce, mükemmel kurulmuş melodik yapılar vardır. İnsanı derinden etkiler çoğu, hem de çok ölçülü, çok medeni oldukları için.

ANTHONY

Melodik yapıdan bahsediyorsun. Melodiler isteyerek, uğraşarak çatılabilirmiş demeye geliyor bu. Oysa melodiler dizginsizce gelirler. Büyük bir gizemleri vardır.

BURGESS

Melodi çatmak Beethoven'ın tarzıydı. Defterlerine bir bak. Melodilerini yaratmak için kıvranırdı. Laf aramızda bu konuda bir kabızlığı vardı. İçlerinden melodiye en yatkın olanı Schubert, onları adeta havadan kapar ya da şiir dediğimiz rafine lisandan bulurdu. Mozart melodileri meyve gibi toplardı. Gizemli olduğunu inkâr etmeyeceğim. Hayatımın çoğunu neden bir melodinin diğerinden daha iyi olduğunu düşünmekle geçirdim. Teknik analiz işe yaramıyor. Hem melodik hiyerarşi kabul görmüş, geleneksel olarak züppe kategorileri devre dışı bırakıyor. Demek istediğim Jerome Kern ve müziksel açıdan cahil olan Irving Berlin, Wagner'den daha iyi melodiler üretmişlerdi. "Bana İnanmadılar" bestelendikten yetmiş yıl sonra hâlâ insanı duygulandırıyorsa çelenkleri hak ediyor demektir. Mozart en büyük melodi üstadıyla bile rekabet edebilir. Ama bu aralar melodileri korkunç bir nostaljiyle dinliyoruz. Melodi çağı geçti gitti, belki de hiç geri dönmemek üzere. Ciddi besteciler Aldous Huxley'in atomik düzey –melodialtı da denebilir– dediği seviyede eser veriyor. Popüler bestecilere gelince, tabii rock müzik üretenler için bu tabir kullanılabilirse, en üstte konuşur gibi söylenen bayağı bir güfteye eşlik eden çarpıtılmış bir kalp atışı bangırdatmaktan ibaret yaptıkları. Ciddi düzeyde melodinin ölümünün dizisellikle geldiği söylenebilir. Ton dizisi tabir edilen bir temanın vücuda getirilmesi, kromatik dizideki on iki notanın bilinçli bir biçimde gayet sınırlayıcı çeşitlemeler şablonuna uyacak şekilde düzenlenmesi demekse, içgüdünün özgür tomurcuğu ezilmiş demektir. Belki nostaljimizin de bunda suçu vardır. Schönberg diatonik dizinini, –Wagner'in onu kromatik çeşnilerle bezemesine rağmen–, ta 1865'te, *Tristan ve Isolde* bestelendiği zamanlarda, faydalılığını kaybettiğini söylemişti. Kromatik diziye boyun eğmek

zorundaydı. Bazı açılardan haklı olduğunu hissediyoruz ama muhtemelen onun dile getirmeyi istemediği sebeplerle. . .

ANTHONY

Müziksel olmayan sebeplerle mi?

BURGESS

Atonal dizisel eserin temel yapısı ne kadar güçlü olursa olsun, kulak ve beyin bunun toplumsal çöküşün müziği olduğu izlenimine kapılıyor. Biz de, toplumun bütünlüğünü simgeliyormuş gibi görünen Mozart'ın müziğine döndüğümüz için kendimizi suçlu hissediyoruz. Diatonik dizi, kesinlikler çağının o basit, güvenilir *do re mi*'si bize suçluluk hissi veriyor. Schönberg'in koyutunu zihinlerimizle kabul ettiğimiz ama kalplerimiz ve hislerimizle reddettiğimiz için suçluluk hissediyoruz. Mozart'ı dinlerken kendimizi rahat hissediyoruz ve birden devrim öncesi Avrupa altyapısına sahip olmadığımızı fark ediyoruz. Rol yapıyoruz.

ANTHONY

Müziksel olmayan kaygıları Mozart'ın saf müziğinden dem vuran şık konuşmanın dışında tutamıyorsun gördüğün gibi. Mozart'ı yetiştiren dönemi anlamadan kendisini de anlayamayacağımızı kabul edersin sanırım, bu da döneme gayet iyi oturduğu halde onun içinde kendini belli eden müstesna bir ürünü anlamak demektir. Adamın kendisi hakkında da bir şeyler bilmemiz gerekir.

BURGESS

Mozart'ı çalışan bir müzisyen olarak ele alırsak neden o şekilde beste yaptığını daha iyi anlayacağımız sonucuna vardım. İkimiz de konuşmaktan usandık –

ANTHONY

Ben *senin* konuşmanı dinlemekten usandım.

BURGESS

Buna cevap vermiyorum. Gel bir film seyredelim.



1. İÇ ÇEKİM GECE

VİYANA'DA BİR KAHVEHANE

LEOPOLD *Mozart ve oğlu* WOFERL *mum ışığında kahve içiyorlar. Samimi bir müessese, müşteriler müzikle uğraşan insanlar, garson kadınlar iri göğüslü.*

LEOPOLD

Doğuştan müzisyen olan biri doğuştan matematikçi de olmalıdır. Bu iki kabiliyet, kuşkusuz Pisagor'un bir aralar bir yerlerde açıkladığı bir sebeple, içgüdüsel bir sayısallıktan kaynaklanır, zaten notalar da katı matematik kurallara uyan titreşimlerdir.

WOFERL

Ama matematiğin parayla ne alakası var?

LEOPOLD

Saymak dışında pek bir alakası yok. Yine de o kalın kafana iyice sok, on Viyana guldeni, daha doğrusu florini, on iki Salzburg guldeni değerindedir. Verdiğin konserler için sana para teklif edildiğinde ne kadar aldığını iyi bilmen lazım. Bir thaler, Amerikalılar dolar diyor, iki guldendir.

WOFERL

Onu biliyorum.

LEOPOLD

Onu biliyorsun. Ama speziesthaler, yani adi thaler'le reichsthaler'i karıştırma. Bir reichsthaler sadece bir buçuk gulden değerindedir. Üç reichsthaler bir dukadır ve dört buçuk guldene gelir. Paris'ten hatırlayacağın gibi bir Louis d'or, yani pistole yedi buçuk gulden değerindedir. Bunları bilmen lazım.

WOFERL

Ya Venedik'e gidersem?

LEOPOLD

Beş guldene karşılık bir Venedik zekkinosu gelir. Ama Venedik'e gitmeyeceksin. Londra'ya da, orada bir gulden iki İngiliz şilini eder.

WOFERL

Para karışık. Müzik basit.

LEOPOLD

Evet, müzik asilzade, kral ya da imparator sarayı denen av etinin basit sosudur. Bu vazifeyi yerine getirenler de sarayın basit hizmetkârlarıdır. Saraydan ayrılmaya kalkarsan dolandırılırsın. Düzenli bir maaş, ne kadar mütevazı olsa da seyyar müzisyen hayatının felaketlerine tercih edilmelidir. Bunu bir kenara yaz.

WOFERL

O unutulmaz, günde beş saat almıştım hatırlarsın –

LEOPOLD

Unutulmaz bir şey mutlaka hatırlanır.

WOFERL

Birisi bana bir tane daha vermeye kalkmasın diye hepsini yanımda taşıyorum. Hepsi farklı zamanları gösteriyor yoksa beş saat taşımanın ne anlamı olurdu?



2. AYNI MEKÂN

KAHVEHANENİN SOKAK KAPISI

DITTERSDORF *sert bir rüzgârla boğuşarak zorlukla içeri girer. Bir garson şapkasıyla paltosunu alır.* LEOPOLD *Mozart'ı görür ve masasına gider. Kamera ona döner. Bu sefer Birinci Sahneyi farklı bir açıdan görürüz.* LEOPOLD *ve oğlu ayağa kalkarlar.*

LEOPOLD

Baron von Dittersdorf. Bizi onurlandırdınız. Oğlumu tanıyorsunuzdur.

DITTERSDORF

Tabii, tabii. Sizin yanınızda sadece Karl Ditters olmayı tercih ederim. Evet, kahve, koyu olsun. Bu gece fena ayaz var, beyler. Bu unvan bana bin yüz guldene mal oldu. Müzisyenlerin bu acımasız dünyada kendilerini yüceltmeleri lazım. Şimdi de Breslau'daki Piskopos Sarayı'nda müzisyenlik yapamayacak kadar asil görülüyorum. Haşmetmeaplarının av köpeklerine bakıyorum. Konser salonundan ziyade av sahasında nam saldım.

WOFERL

Sizi asalete kavuşturacak maddi kaynakları temin edebildiğiniz için tebrik ederim, efendim.

DITTERSDORF

Burada bir dokundurma var galiba. Müzik dünyasında sivri dilli olmak hiç işinize yaramaz, bayım. Yeteneklerinizde. Eskiden keman virtüözüydüm, bunu biliyor muydunuz? Büyük Gluck'un yönetiminde İtalya turnesine çıkmıştım.

WOFERL

O kadar da büyük sayılmaz.

DITTERSDORF

Sonra solo kemancı olarak sivrilme fırsatı yakaladım. Burada Viyana'da Saray Operası orkestrasında hizmet verdim. İşte bu yüzden kısa süreliğine geri döndüm, eski tanışıklıkları yenilemek için. Zavallılar. Kont Schaffgotsch'un hizmetine girdiğime memnun olmuştum. Emniyet. Bir nebze de olsa rahatlık.

LEOPOLD

Duydun mu Woferl?

DITTERSDORF

Dudaklarında acı bir tebessüm görüyorum. Kahvenize biraz şeker katın, bayım.

WOFERL

İpek zincirler. Belki pek ipek de sayılmaz.

DITTERSDORF

Bir nebze özgürlüğüm vardı. Saygı gördüm. Bolonya'da çaldım ve şehrin keşişleri bana yirmi kilo meyve şekerlemesi hediye etti.

WOFERL

Sizin şekerlemelerle benim saatlerden dördünü değiştirir

misiniz? Ah, bu büyük Muzio Clementi. Klavyede harika. Yarın ne kadar harika olduğunu göreceğiz.

Kamera, enerjik bir biçimde açılıp kapanan ellerine yönelir.



3. İÇ ÇEKİM

VİYANA

İMPARATORLUK SARAYINDA KONSER SALONU

İlk başta klavye üzerinde çalımla gezinirken gördüğümüz parmaklar CLEMENTI'*ye aittir. Kendi bestelediği çalımlı bir parça çalmaktadır. Üzerinde çalımlı bir kıyafet vardır. Kamera dinleyicilere döner, aralarında* İMPARATOR *II. Joseph*, GRANDÜK *Paul (sonradan Rus Çarı olacaktı) ve* GRANDÜŞES *Maria Feodorovna vardır. Topluluk da* CLEMENTI'*nın icrası gibi gösterişlidir.* WOFERL *adıyla anmayı sürdüreceğimiz Mozart, yüksek saray hizmetkârları yanında, onlardan ayrı durmaktadır, giysileri ucuz ama derli topludur, küçümseyen, rahatsız bir hali vardır.* CLEMENTI *parçasını bitirir ve büyük alkış alır.* İMPARATOR *elinde bir nota kâğıdıyla ayağa kalkar.*

İMPARATOR

Harika, *maestro*. Şimdi son sınav. Buraya yazdığım birkaç ölçü üzerinde yapacağınız doğaçlamayı dinlemekten memnuniyet duyacağız. Tokata ve füg olabilir belki – füg dört partili olsun.

CLEMENTI

Ekselansları, benim için keyiftir. Ama Herr Mozart ve

ben burada dostane bir rekabet içinde olduğumuza göre sırayı da paylaşmamız uygun düşer. Zatıâlinizin izniyle, şimdi ben alnımın terini silerken, onun kabiliyeti biraz sınansın.

WOFERL *asık suratla ileri çıkar. İmparatorun temasını okuduğunda kaşları iyice çatılır.*

İMPARATOR

Gördüğüm kadarıyla küçük ilhamım sizin yüksek standartlarınıza uymadı.

Dalkavukça gülüşmeler.

WOFERL

Basit bir hata. İkinci ölçüdeki sekizlik, noktalı olmalıydı.

İMPARATOR

Çok gerekli görüyorsanız benim için bir nokta koyuverin.

WOFERL

Müzik kuralları bunu gerekli görüyor. Majesteleri bile kanunun üzerinde değildir.

Saray ahalisi bu küstahlık karşısında suratlarını asar. Oturup hem teknik üstünlük hem de duygusuyla çalar. Füg çok karmaşıktır ama derin, yoğun hisleri de ifade eder. Bu arada CLEMENTI, GRANDÜŞES'*le fısıldaşmaktadır.*

CLEMENTI

Londra erbabı mı? Mükemmel ama ince eleyip sık dokuyorlar. Kaliteyi şıp diye anlıyorlar, özellikle Yahudiler. Ama en büyük zaferimi Versailles'da kazandım. Majesteleri Kraliçe çok canayakındı – cömertti de.

GRANDÜŞES

Ah, sevgili Marie Antoinette. Ne zevkli, ne zariftir. Tebaası da ona bayılır.

CLEMENTI *boynunu keten bir mendille siler.*

GRANDÜK (İMPARATOR'a)

*Qu'est-ce que vous pensez?**

İMPARATOR

*Fabelhaft. Aber*** –

Karmaşıklıklardan hoşlanmadığını, saf melodi eksikliğini belirten bir hareket yapar.

GRANDÜK

*Da da, ya ponimaiu.****

WOFERL *doğaçlamasını bitirir. Kibar ama fazla coşkulu olmayan bir alkış alır.* WOFERL *ayağa kalkıp selam verir.* İMPARATOR *sıcakkanlı bir tavırla ona yaklaşır.*

İMPARATOR

Yerli Cermen yeteneğimiz, kabul edersiniz pek maharetli. Doğal olarak İtalyan dehasına şapka çıkartıyoruz –

CLEMENTI *(tevazuyla)*

Majesteleri İmparator çok nazikler.

WOFERL

Kendisi, ulusal dehadan bahsediyordu, sinyor. Belli bir seyyar müzisyenden değil.

---

* Ne düşünüyorsunuz.

** Fevkalede. Ancak–

*** Evet evet, anlıyorum.

İMPARATOR

Ulusal deha, evet. Sanatların anasına şükran borçluyuz. Eminim Mozart, sevgili Clementi'mizin benim mütevazı temamı nasıl işleyeceğini can kulağıyla dinleyecektir.

WOFERL *(mırıldanarak)*

Kahrolası bir teknisyen alt tarafı.

İMPARATOR

Duyamadım? Evet, onun basit bir makineye ruh katmasını sabırsızlıkla bekliyoruz. Makine demişken –

Yüksek sesle tiktaklayan, kocaman bir saat çıkarır.

Ödülün, Mozart. Sevgili Clementi'miz bile etkilendi.

WOFERL *hediyeyi hoşnutsuzlukla alır. Cebinden kırmızı bir kurdeleyle bağlanarak, tıkırdayan bir demet haline getirilmiş beş saati çıkarır.*

WOFERL

Ne şanslıyım değil mi? Artık her iş günü için bir saatim var. Pazar günleri elbette fani dünyayı bırakıp, sonsuzluğa intikal ediyorum. Teşekkür ederim Majesteleri İmparator.

Alaycı bir tavırla selam vererek dışarı çıkar. Saray ahalisi bu densizliği tasvip etmediklerini gösteren baş hareketleri yaparlar. CLEMENTI *gösterişle selam verip klavyeye oturur. Daha o çalmaya başlamadan herkes alkış tutar.*



4. İÇ ÇEKİM

SALZBURG

LEOPOLD MOZART'IN EVİ

LEOPOLD *kızgın, oğlu heyecanlıdır.*

WOFERL

İşte fırsat – bence büyük fırsat. Londra'dan O'Reilly altı ay teklif ediyor –Aralık'tan Haziran'a. Üç yüz pound sterlin, Salzburg parasıyla–

LEOPOLD

Üç bin gulden.

WOFERL

İki opera, diyor. Sadece basit bir icracı değil besteci olarak bulunacağım orada. Çocuklara bak, senden tek istediğim bu.

LEOPOLD

Demek ben sizin haylaz veletlerinize bakma endişesiyle iğne ipliğe dönerken Constanze'yle sen biftek yiyip semireceksiniz. Hayır. Viyana'da isim yapmak için Haşmetmeaplarının yanından ayrıldın. Şimdi de Viyana'dan memnun değilsin.

WOFERL

Viyana'yı seviyorum ama parayı daha fazla seviyorum.

Seyahat etmek istiyorum. Ancak böyle servet yapabilirim. Lütfen çocuklara bak. Sadece altı aylığına.

LEOPOLD

O altı ay sonunda ben ölürsem ya da sen ölürsen iki gözü yaşlı yetim sokaklarda kalır. Hayır. İlle de gidecek-sen çocuklarını yanında götür.

WOFERL

Constanze, bu yolculuğun çocukların sağlığına iyi gelmeyeceğini düşünüyor. Biliyorsun çok narinler.

LEOPOLD

Senin ilgisizliğinden.

WOFERL

Daha neler. En azından onları şehir şehir gezdirip teşhir etmiyorum. Benim sevgili küçük dâhim; ama altınları sen cebe indirdin, şeker alayım diye de bana cömert bir kreutzer verdin hep. Bencilsin, baba.

LEOPOLD

Viyana'ya dön! Kimse benimle böyle konuşamaz.

WOFERL

Sen, sen –

Hislerini ifade edecek kelime bulamayınca açık duran fortepiyanonun tuşlarına üç dört kere gürültüyle basar. Sonra dışarı çıkar.

5. DIŞ ÇEKİM

POTSDAM

KRALİYET SARAYI BAHÇESİ

Bahçe kapısından sarayın giriş kapısına kadar uzanan bitmek bilmez yolda dört doru atın çektiği araba ilerlemektedir. Bahçe çok bakımlıdır. Yaz ortasıdır, kuş cıvıltıları duyulur.



6. İÇ ÇEKİM

ARABANIN İÇİ

MOZART, DITTERSDORF'*la yan yana oturmaktadır. Artık Woferl adını kullanmıyoruz.*

DITTERSDORF

Majesteleri çok berbat viyolonsel çalar ama onu gözlerini semaya kaldırarak dinlemelisin. İkiyüzlülük, yüzsüzlük. Bunlar işe yarar yegâne erdemler.

MOZART

İkisini toplarsan tek bir kötülük eder – riya.

DITTERSDORF

Tercihin senden yana kullanılmasını istiyor musun, istemiyor musun?

MOZART

Para istiyorum. Paraya ihtiyacım var.

DITTERSDORF

Prusya sarayında sürekli açık duran bir kasa yok. Zenginliğin yolu dolambaçlı. Beni izle, ne yapıyorsam onu yap.

MOZART

Yani senin tarzında müzik mi yapayım?

DITTERSDORF

Şey, evet. Basitleştir. Biz Almanlar, İtalya'ya âşık kulaklara çok karmaşık geliyoruz. Önceden beste göndermiş miydin?

MOZART

Neden göndereyim? İmparatorluk kurye servisi kaybetsin diye mi?

DITTERSDORF

Altı yeni senfonimi saraya ulaştırmak için özel bir ulak tuttum. Muhtemelen şimdi provaları yapılıyordur. Bu arada Duport, Reichardt ve Naumann'a karşı özellikle saygılı davran. Nüfuzlu müzisyenlerdir.

MOZART

Besteci mi bunlar?

DITTERSDORF

Kendilerini öyle sayarlar. Majesteleri onları çok beğeniyor.

MOZART

İsimlerini hiç duymadım.

DITTERSDORF

Sen hiç duymadın. Ben biraz duydum. Mesele bu değil. Ah, geldik galiba.



7. DIŞ ÇEKİM

SARAY

MOZART *ve* DITTERSDORF *arabadan çıkarlar. Ağzında bir şeyler çiğneyen, kel, asabi bir* HİZMETKÂR *homurdanarak bavullarını alır.*

HİZMETKÂR
Köşeyi dönünce, müzisyen hazretleri.

MOZART
Ana girişten değil mi?

HİZMETKÂR
Hayır, orası soylular için.

MOZART *omzunu silker*, DITTERSDORF *bu yerleşik durumu kabullenircesine ellerini iki yana açar*, HİZMETKÂR'*ın peşinden giderler.*



8. İÇ ÇEKİM

SARAYDA BİR MÜZİK ODASI

KRAL *viyolonsel çalmaktadır, icrası o kadar da kötü değildir. Çaldığı müzik* BOCCHERINI'*nin meşhur La majör*

minüetidir. BOCCHERINI *de oradadır ve bir rehineci gibi ellerini ovuşturmaktadır.* MOZART *ve* DITTERSDORF *ifadesiz yüzlerle dinlemektedirler. Orange* PRENSES'*i içeri girer, ilk başta biraz gürültü yapar, sonra müziğe saygısızlık etmemek için sessizleşir.* KRAL *çalmayı bırakır. Hafif alkış.*

KRAL

Sevgili hemşirem, sevgili, sevgili hemşirem. Beyler, müzisyen dostlarım, işte kraliyet ailesinin diğer müzisyeni geldi, Majesteleri Orange Prensesi.

PRENSES

Yapmayın. Ben bu işte pek acemiyim, (BOCCHERINI'*ye*) Besteci Mozart siz misiniz?

BOCCHERINI

Hayır, hanımefendi. Şuradaki bey.

PRENSES

Zayıfmış. Başındaki de kendi saçları. Korkmayın, beyefendi, o moda geri dönebilir. Ben onu şişman ve neşeli biri olarak düşünmüştüm. Operanız çok neşeliydi. *Die Entführung*. Berlin'de büyük başarı kazandı. Güzel kızlar, komik Türkler... Eğlenceli bir şey.

MOZART

Başarı çok soyut bir şey, hanımefendi.

PRENSES

Ne demek istiyorsunuz?

MOZART

Ben somut şeyleri tercih ederim. Parayı.

Topluluğun yüzlerinden bu kelimeyi bayağı kabul ettikleri anlaşılır.

KRAL

Bu kadar paragöz olma, oğlum. Altın ve gümüş paraların şıkırtısı müzikle boy ölçüşemez. Fena çalmadım değil mi?

DITTERSDORF

Harikaydı.

BOCCHERINI

Naçiz notalarım bu kraliyet dokunuşuyla ölümsüzleşti, Majesteleri.

KRAL

İltifat etmeyin lütfen. En azından fazla değil.

MOZART *hariç herkes dalkavukluk eder.*

Kont von Dittersdorf, sanırım sizin teklif ettiğiniz kâr amaçlı gösteri yapılabilecek. Opera binası ve saray müzisyenleri hizmetinizde, ücretsiz tabii. *Eyüp*, öyle mi? Kutsal Kitap'tan alınmış güzel bir konu. Umarım çıbanların kazınması filan yoktur. Gerçekçiliği abartmamak lazım.

DITTERSDORF

Tanrı sizi korusun, Majesteleri. Bu arada eser bir oratoryo. Oyun tarzı şeyler yok.

MOZART

Kemanların kazınması çıbanların kazınmasını temsil eder artık.

Bu pek iyi karşılanmaz.



9. İÇ ÇEKİM GECE

OPERA BİNASI

KRAL, *kız kardeşi ve kraliyet erbabı localarında alkış tutmaktadır. Kamera, alkışlayan seçkin dinleyicilerin üzerinde dolaşır. Sonra besteciler,* REICHARDT *ve* NAUMANN'*la birlikte icracıların selam verdikleri sahneye yönelir.*



10. İÇ ÇEKİM GECE

OPERA BİNASI SAHNE ARKASI

DITTERSDORF *ve iki besteci tarihin pek kaale almadığı bir başarıyı kutlamak için bir şişe şampanya açarlar.*

REICHARDT
Eee, *Protesilao*'yu nasıl buldun?

DITTERSDORF
Harika. Başlığı yeter.

NAUMANN
Hangimizin hangi perdeyi beste lediğini anlayabildin mi?

DITTERSDORF
İki perde de harikaydı. Deha yönünden birbirine denk

iki adamın bir araya gelip, kuşkusuz asırlarca sahnelenecek olan böyle harika bir eseri ortaya çıkarması çok şaşırtıcı.

NAUMANN
Çok naziksin.

DITTERSDORF
Nezaketimden ziyade seçiciliğimle tanınırım. Benim gibi amansız bir eleştirmeni, bu bal gibi tatlı başyapıtla yumuşattınız.

REICHARDT
Baştan sona bal da sayılmazdı. Bazı dramatik zorluklar da vardı.

DITTERSDORF
Elbette vardı ama inanılmayacak ölçüde güzel çözülmüşlerdi.

NAUMANN
Bu zorlukların en çok hangi perdede farkına vardınız?

DITTERSDORF
İkisinde de.

NAUMANN
Biri diğerinden daha fazla değil miydi?

DITTERSDORF
Perdeler birbirinin aynası gibiydi.

REICHARDT
Biraz durağan nitelikli olduğunu ima ediyor gibisiniz. Halbuki bir hareket vardı – doruk noktasına, felakete, akıbete doğru.

DITTERSDORF

Ben işçiliğin mükemmelliğini, melodilerin sahiciliğini kastediyordum. Elbette hareket vardı. Ben de çok duygulandım. İşte büyük Duport geliyor. Mozart'ı tanırsınız herhalde.

DUPORT *ve* MOZART *gelirler*, MOZART'*a gönülsüzce şampanya ikram edilir.*

DUPORT

*Chers maitres, chers amis. Mes felicitations. Je n'ai jamais dans toute ma vie entendu une musique tellement ravissante.**

MOZART

Hadi canım, biraz sağduyu. İyi düzenlenmiş, iyi icra edildi. Ama mübalağaya da gerek yok.

DITTERSDORF

Bazen böyle ters tarafından kalkıyor, beyler. Hazımsızlıktan herhalde. Prusya sarayının zengin mutfağını midesi kaldırmıyor. Şakaydı, Mozart, şaka.

DUPORT

*J'opine que notre jeune confere a des réservations.***

MOZART

Bak, Duport, Almanca konuşulan memleketlerde o kadar çok para kazandın ki onların dilini konuşma lütfunda bulunabilirsin. Az Alman ekmeği yemedin. Şimdi de ağzından birkaç Almanca kelime dökülsün.

---

* Sevgili meslektaşlar, sevgili dostlar. Kutlarım. Hayatım boyunca bu kadar büyüleyici bir müzik dinlemedim.

** Anlıyorum ki genç meslektaşımızın bazı çekinceleri var.

DUPORT

*Qu'est-ce qu'il dit, ce bonhomme?**

MOZART

Ce bonhomme dit saray müzisyenleri biraz özeleştiri yapsalar iyi olacak. Başka türlü müzik nasıl gelişir? Dürüst olun. Bu gece duyduğumuz ve gördüğümüz alt tarafı ustacaydı. *Kapelle*'nin müziklerini hatırlıyorum da çok daha iyi bir müzisyen olmalıydınız Herr Reichardt, utanmalısınız. Müzik fazlasıyla zor bir disiplin. Yaptıklarımızın hiçbiri yeterince iyi değil.

NAUMANN

Kendi adınıza konuşun, bayım.

MOZART

Ben en azından kendimden duyduğum memnuniyetle şişinmiyorum. Daha ne kadar yol kat etmem gerektiğini biliyorum.

NAUMANN

Sizin ne kadar yol kat etmeniz gerektiğini biz de biliyoruz – edep ve hürmet alanlarında. Kompozisyonlarınız büyük dünyada o kadar az biliniyor ki Parnassus yolunda ne kadar ilerlediğinizi değerlendirmemiz imkânsız. Dinleyin – birisi bir şey çalıyor. Ne güzel bir hava.

Orkestra çukurundan klavsen sesi gelir.

MOZART

Bana ait. Kraliçe için yazdım. Sanırım çalan da Kraliçedir.

DITTERSDORF

Gidip saygılarımızı sunalım.

---

* Ne diyor bu adam?

MOZART

Hazır gitmişken söyleyin de biraz kesenin ağzını açsın. Bu arada bulaşıkçı kızlar bile ondan iyi çalar, söyleyin.

Gider.



11. İÇ ÇEKİM

OPERA BİNASI ORKESTRA ÇUKURU

Prusya KRALİÇESİ *son derece basit bir parçayı, pek çok hatalı nota basarak acemice çalmaktadır. Dinleyicileri hayranlıkla ayılıp bayılmaktadır. Bitirir.*

KRALİÇE

Bitti. Daha mükemmelleştiremedim.

TOPLULUK

O nasıl söz. Mükemmellik bu değilse nedir? Harika. Majestelerinin çalması müzik için bir onurdur.

MOZART'*ın sesi duyulur.*

MOZART *(uzaktan)*

Büyüyün!

Hepsi şaşkınlıkla dönerler.

12. İÇ ÇEKİM GECE

OPERA BİNASI ORTA KORİDOR

MOZART *yüksek sesle söylenerek koridordan yürümektedir.*

MOZART

Müziğin bir süsten, bir oyuncaktan, boş hayatlarınızı süsleyen sesli bir duvar kâğıdından daha fazla bir şey olduğu bilmem hiç aklınıza geldi mi krallar, kraliçeler, asilzadeler? İlahınıza ulaşmak için dua etmek, tespih çekmek yetmez. Bu ancak müzikle olur – duanın dilinden daha yükseğe erişen o dil, insan ruhunu ilahi varlığa bağlayan o narin altın zincir... Sizin için bir kulak şekerlemesi, yutup unuttuğunuz bir sufle, ardından geğirdiğiniz bir kadeh şarap. Ama müzik, Tanrı'nın daha fazla yüceltilmesi için dini bütünlerin elleriyle yapılmış bir katedraldir. Bunu inkâr ettiğiniz için zındıksınız. Zındık olduğunuz için lanetlenmişsiniz. Lanetlenenler nereye gider bilirsiniz. Bu geceki parodi karşısında müzik melekleri utançla yüzlerini gizlediler. Aman uşak efendiler, beni dışarı atmak için beyaz eldivenlerinizi kirletmeyin. Zaten gidiyorum.

Çıkar.

13. İÇ ÇEKİM GECE

ORKESTRA ÇUKURU

KRALİÇE, *giden* MOZART'*ın arkasından bakar, orkestra üyelerinin çoğu afallamıştır. Ama* KRALİÇE *etkilenmiştir.*

KRALİÇE

Demek öyle. Şimdi anlıyorum. Bu akıl çağında rahip-

leri kaybedip müzisyenleri kazanıyoruz. Belki de onları manastırlara yerleştirip, ihtiyacımız olduğunda saraya getirtmeliyiz. Tanrı'nın yüceltilmesi için müzik. Para pazarlıkları da olmaz. Ne dersin canım?

KRAL

Küstah mahluk. O aşırı duyarlı kulağından tutulup kapının önüne oturtulacak. Gerçi – biz müzisyenlerin kıymeti hiç bilinmiyor. O konuda haklı. Ama bu durumu ifade etmek için biraz ağır sözler kullandı. Bunları göreceksin ama işitmeyeceksin – ne demek istediğimi anlamışsınızdır.

KRALİÇE

Çok hoş besteler yapıyor. Tekrar deneyeyim mi?

TOPLULUK

Ah, lütfen, hanımefendi. Harika. Kraliçelere layık bir yorum.

14. DIŞ ÇEKİM

SARAY BAHÇESİ

Dört doru atın çektiği araba saraydan uzaklaşmaktadır. Yaz bütün güzelliğiyle devam etmekte, kuşlar coşkuyla cıvıldaşmaktadır.



15. İÇ ÇEKİM

ARABA

MOZART *ve* DITTERSDORF *önceki gibi yan yana oturmaktadır.* DITTERSDORF *altınları saymaktadır. Deri kesesi dolu dolu şıngırdar.*

DITTERSDORF

Notaların kopyalanması için bin üç yüz gulden harcadım. Yine de iki bin beş yüz gulden kâr ettim. Şikâyetim yok. Benim *Eyüp*'ü beğenmediğine üzüldüm.

MOZART

Yeterince acı çekmiyor gibiydi.

DITTERSDORF

Anlaşılan sen onun namına acı çektin. Cebin boş ayrılıyorsun. Ne zaman ders alacaksın?

MOZART

Bir müzisyen dalkavuk bir hizmetkâr olmamalıdır. Yaltaklanmaları gördükçe hakikaten midem bulandı. Bir bağımsızlığımız olmalı.

DITTERSDORF

Bunun mümkün olmadığını sen de benim kadar iyi biliyorsun.

MOZART *geleceğe karamsarlıkla bakar.*



16. MONTAJ

MOZART *piyano konçertoları çalmaktadır.* Si bemol majör No. 6*'nın (K. 238) sonuna gelir. Kamera onun coşkulu alkışlar karşısında selam verişini gösterdikten sonra alkışlayan izleyicilere yönelir. Salon doludur. Sahne kesilir, bu sefer* Do majör No. 8*'i (K. 246) çalmaktadır. Dinleyiciler hoşnutturlar ama sayıları azdır.* Do minör No. 24*'ü (K. 491) çalmaktadır. Salon neredeyse boştur.*

17. İÇ ÇEKİM GECE

VİYANA

MOZARTLARIN YATAK ODASI

MOZART *yataktadır,* CONSTANZE *mumun aydınlattığı odada kucağında bebeğiyle, onu susturmaya çalışarak bir aşağı bir yukarı yürümektedir.*

MOZART
Dişi mi ağrıyor?

CONSTANZE
Diş çıkarıyor.

MOZART
Biraz afyon yuttur.

CONSTANZE
Yutturdum zaten. Birazdan başı düşer.

MOZART
Benim konser fiyatlarımın düşmesi gibi.

CONSTANZE
Yenilik. Sonra yeniliği kalmıyor. Hem opera sezonu başladı.

MOZART

Ne kadar paramız kaldı?

CONSTANZE

Bakkal borcuna yetmez. Kasap diklendi. Domuz buduna benzeyen yumruğunu gösterdi bana. Biraz daha öğrenci alman lazım.

MOZART

Ders verince beste yapamıyorum. Hem parayı avans olarak alınca ders verme isteğim köreliyor. Oğlanı beşiğine koy –

CONSTANZE

Kız.

MOZART

Yatağa gel. Ben bir şeyler düşünürüm.

18. İÇ ÇEKİM

BURGTHEATER

YEMEK SALONU

Fransız opera kumpanyası gürültüyle yemeklerini bitirip şaraplarını içer. Bazıları kusarmış gibi sesler çıkararak şarabı tükürür. Kumpanyadakilerden biri İMPARATOR'*un Kraliyet Bahçeleri'ne çıkan koridordan geçtiğini görür. Elinde kadehiyle ayağa kalkar.*



19. İÇ ÇEKİM

BURGTHEATER

KORİDOR

FRANSIZ, İMPARATOR'*a yaklaşıp kabaca hitap eder.*

FRANSIZ

Majesteleri biz bu muameleye alışık değiliz. Bu şarap iğrenç. Tedarikçiyi değiştirmenizi ve statümüze yaraşır kalitede bir şarap getirilmesini sağlamanızı talep ediyoruz, bildiğiniz gibi bu şarap bizim –

İMPARATOR

Irkınıza, milletinize uygun değil. Bir de ben bakayım tadına. Hımm. Sizi bilmem ama bana hiç fena gelmedi. Fransa'ya dönmenizi tavsiye ederim, eminim her şey gibi şarabın da en iyisini orada bulursunuz. Baş Mabeyinci!

İmparatorun arkasında beklemekte olan Baş MABEYİNCİ *aceleyle ileri çıkar.*

MABEYİNCİ

Buyrun Majesteleri?

İMPARATOR

Kendilerine *corps dramatique* diyen bu adamları hemen def edin. Paralarını verip Paris'e geri gönderin. Fransız küstahlığından usandık. Fransız operasından bıktık.

MABEYİNCİ

Yerli varyeteye geri mi dönüyoruz efendim?

İMPARATOR

Milliyetçiliği mükemmelliğin önüne koyduk hep. Alman *Singspiel* Viyana banliyölerindeki garibanları eğlendirsin. Biz burada Burgtheater'da İtalyan operası

dinleyeceğiz. En iyisi. Ama o inlemeli, ağlamalı, öldürmeli *seria* hikâyesi olmasın.

MABEYİNCİ
Sadece *opera buffa* mı istiyorsunuz?

İMPARATOR
Eğlenmeye ihtiyacımız var aydınlanmaya değil.

İmparator maiyetiyle birlikte hareket eder. FRANSIZ, *ağzında birkaç laf geveledikten sonra kadehini imparatorun gittiği yöne fırlatır.*

FRANSIZ
Cannaille!

20. İÇ ÇEKİM GECE

BURGTHEATER

Bir opera sahnelenmektedir. Salonun mumları söndürülmemiştir. Dinleyiciler fazla da ilgili değillerdir. Aralarında konuşup fingirdeşmektedirler. Opera bildik bir bestecinin eseri değildir. Besteci çukurda klavsen çalmaktadır. Sahnedeki soprano bir cabaletta *söylemektedir, tiz notalara çıkamaz. Üzerine çürük meyve ve yumurtalar atılır.* DİNLEYİCİLERDEN BİRİ *ayağa kalkıp bağırır.*

DİNLEYİCİLERDEN BİRİ
Kadını bırakın. *Şuna* fırlatın.

Parmağıyla iyice büzüşmüş olan besteciyi gösterir.

Hırsızın teki. Bunu Sacchini'den çaldı. Belki de Paisiello olabilir.

Opera zorlukla devam eder.



21. İÇ ÇEKİM GECE

BİR VİYANA KAHVEHANESİ

Vincente Martin y SOLER, *Giovanni* PAISIELLO'*yla birlikte kahve içmektedir.*

SOLER

Çok çirkin bir davranış tarzı. Yine de coşku olarak yorumlanabilir. Yani bu *genre*'a karşı. Bir kayıtsızlık olmadığı kesin.

PAISIELLO

Bu daimi yenilik beklentisi insanı bunaltıyor. Operalar gazete gibi. Kaç tane yazdım biliyor musun?

SOLER

Yirmi desem çok olacak.

PAISIELLO

Yüzü aşkın. *Aficionados* denilen şeyin kursağı doymak bilmiyor. Sen, ben, Salieri, Cimarosa, Guglielmi, Sarti. Bir de İtalyanmış gibi davranan şu Mozart var.

SOLER

Touché.

PAISIELLO

Ama sen Latinsin. İtalyan sayılırsın. Bu Viyanalılar farkı anlamaz.

SOLER

Senin *Barbiere di Siviglia* bizim uluslararası yönümüzü örnekliyor. İspanya'da geçiyor, Fransız oyunu, İtalyan operası.

PAISIELLO

Senin *Una cosa rara* İtalya'nın ta kendisi. Zavallı Mozart'ın *Nozze di Figaro*'sunu silip süpürdü. Ne küstahlık. Figaro benim malım.

SOLER

Adam çalgıcı. Tahta üflemeliler insan sesini bastırıyor. Yetenekli olduğu belli ama operaya göre değil. Kalıcı olur mu?

PAISIELLO

Hangimiz kalıcı olacağız ki? Hem ne fark eder? Gel *La Grotta di Trofonio*'ya geç kalacağız. Salieri bizi affetmez sonra.

22. İÇ ÇEKİM GECE

BURGTHEATER

SALIERI'*nın yavan eseri sahnelenmektedir. Kamera orta karar bir ilgiyle seyreden izleyicilerin üzerinde dolaşır. Üzgün üzgün arkada duran* MOZART'*a ulaşır. İç sesi hatırlardan silinmiş müzik üzerinden konuşur.*

MOZART *(İç ses)*

Ne önemi var? Anlaşılmışsın, anlaşılmamışsın. Hiçbirimiz geleceği göremeyeceğiz. Daha doğmamışlar için çalışmanın bir kârı yok. Ben öldüğümde müziğim de ölürse buna dertlenecek durumda olmayacağım nasılsa. Yaşadığım çağa, büyük riskler alarak yaşadığım çağa

mı hizmet ediyorum, yoksa Tanrı'ya mı? Tanrı'nın varlığından emin değilim, koro eserlerinde onu övsem de. Tanrı kendini dünyada müzik damlalarıyla mı gösterir? Bilmiyorum. Mükemmellik istenmediğinde bile mükemmeli aramak... Dikenli taç. Reddedilemez. Tanrı olsa da olmasa da zındıklıktan uzak durmalıyım. Ben sağlığı kötü, cebi boş, küçücük bir adamım. Her kreutzer'in hesabını yapıyorum. Dişimi çektirecek para bile bulamıyorum. Sağ elimin parmakları sürekli nota yazmaktan şekilsizleşti. Yine de gerçek müziği duyamadım, bir görünüp bir kayboluyor, bir rüya çocuğu gibi doğmayı istiyor. Tanrım bazılarımıza yardım et. Yardıma ihtiyacı olmayanlar da var.

Sahneye bakar, opera bitmek üzeredir.

23. İÇ ÇEKİM GECE

BURGTHEATER

SAHNE

Müzik bütün çalgılarla sona erer. Eksen ve çeken. Seyirciler alkışlar. SALIERI *klavsenin başından kalkıp selam verir. Güler. Çiçekler atılır.*



ANTHONY

Sığ. Bayağı.

BURGESS

Gerçeği popüler bir biçimde dramatize etmeye kalktığında hep böyle olur. Mozart adına konuşan yoz bir gelecek nesil. Temel gerçekler yeterince sahici ama. Senarist Dr. Steptoe'ya, Winton Dean'e başvurmuş. Zaman sapla samanı ayırıyor demek istiyor. Büyük bir dâhinin çağdaşları, aralarında nasıl birinin bulunduğunun farkına varmazlar. Biz, ileriki nesiller de âlim olmadıkça, tanınmamış dâhinin mücadele etmek zorunda olduğu müthiş rekabeti anlayamayız. Paisiello'yu şimdi kim dinliyor? Ya da Martin y Soler'i? Kendi devirlerinde Mozart'tan çok daha ünlüydüler. Mozart'ın orkestrasyonunu çok yoğun buluyorlardı. İnsan sesini bastırdığını söylüyorlardı. *Le Nozze di Figaro* melodisiz olduğu kadar utanç verici ölçüde bayağıydı. *Don Giovanni* modası geçmiş bir kukla oyunuydu.

ANTHONY

Yine de librettolarda bir canlılık vardı. İyi bir libretto operanın zırhıdır. Vasat müzikleri bile ayakta tutar.

BURGESS

Orası tartışılır. Bütün zamanların en büyük tiyatro yazarının, haklı olarak Shakespeare olduğu düşünülür. Bu durumda mantıken, Shakespeare'in oyunları üzerine kurulmuş opera librettolarının en iyi librettolar olması

gerekir. Ama bu mantık tutmaz. Shakespeare'den yola çıkan sadece iki önemli opera var, ikisi de Boito ve Verdi imzası taşıyor. Opera binalarında kısa süreliğine boy göstermiş bütün o *Hamlet*'leri düşün. Thomas'ın, Hignard'ın, Heward'ın, Kagen'in, Machavariani'nin, Searle'nin, Szokolay'ın, Bentiou'nun, Chervinski'nin, Reuter'in *Hamlet*'leri. Caruso, Andreozzi, Mercadante, Buzzolla, Zanardini, Moroni, Faccio, Zafred'in *Amleto*'ları. *Antonius ve Kleopatra*'dan daha vaatkâr ne olabilir? Peki Kafka, Yuferov, Malipiero, Bondeville, hatta Samuel Barber'ın operalarını kim biliyor? E.F. von Sayn-Wittgenstein-Berleborg'un *Antonius ve Kleopatra*'sını söylemeye bile gerek yok. Böyle ismi olan bir bestecinin hatırlanmasına imkân yok.

ANTHONY

O gülünç filmde Paisiello'ya söyletilen muhtemelen doğrudur. Operanın altın çağında, operaların büyük bütçeler, uyumlu orkestralar ve sahne gerisinde çalışan sanatkârlar olmaksızın sahneye konabildiği zamanlarda, bu tür, bir nevi yüksek gazetecilik gibiydi. Önüne gelen libretto yazardı. Shakespeare bile çok basite indirgenmişti. Boito neredeyse eşsizdi. Lorenzo da Ponte yüzyılda bir gelen türde biriydi. Verdi de Mozart da şanslıydılar.

BURGESS

Tanrılardan biri yüzlerine gülmüş olacak, ama alayla. Sonsuzluğun bu iki yetenekli evladının zamana yenik düşüp düşmediği zamanla ortaya çıkacaktı. Ama opera üzerine çok şey söyledik. Mozart'ın opera dışında yaptığı şeylerin mükemmelliğini de kelimelere dökebilseydik. Ölümünün ikinci yüz yılı dolmak üzere. Neredeyse her şeyi duyduk, methiyeler de şarap tadına bakar gibi oldu. Biçimdeki mükemmelliğin dışında göze çarpan iki özel-

lik var. Bayağılık olmayışı. Duygusallık olmayışı. Bu iki musibetin de henüz ortaya çıkmadığı bir çağda yaşamasından doğan bir şans mıydı bu? Tanrı biliyor ya şimdi bunlara iyice battık.

ANTHONY

"Duygusal" kelimesi Akıl Çağı'nda icat edildi. Sterne'in *Duygusal Bir Yolculuk*'u, duyguların terbiye edilmesi, falan filan. Ama "duygusal" sadece "duygu"nun sıfat haliydi. Hissetmek de düşünmek kadar insanidir. "Duygusallık" nesnesinden koparılmış, *in vacuo* zevkine varılmış duygudur. Ölüp karlara düşmüş bir serçeye ağlarız ve ağlamaktan kıvanç duyarız. Bir depremin ya da kıtlığın kurbanlarına üzülürüz ama bizimle alakası olmadığı için içten içe seviniriz. Bizim elimizde kapağını açmayı reddettiğimiz bir şişe su varken yanımızda susuzluktan ölen birine ağlamak kötülüklerin en büyüğüdür. Onun susuzluğunu gidermek kendimizi keyifli bir histen mahrum etmek olur. Bir hissi eylemle tasfiye etmeye mecbur olmadan onun keyfini çıkarmak – duygusallık budur. Müzik insanın içinde eylemden bağımsız hisler uyandırdığına göre müziğin çoğu duygusal olmak zorundadır. Bazı istisnalar vardır – mesela Handel.

BURGESS

Bence duygusallık depodaki araçlarla uyandırılan bir şeydir. İnsanın gözünü yaşartan bazı müzikal araçlar vardır. Eserlerini yoz bir çağda vermiş olan Elgar'ın eksen üzerine duraklatışı. Mendelssohn'un *Keman Konçertosu*'nun ağır bölümündeki vibrato. Belki *Tristan*'daki *Liebestod*, şarkıcının yaklaşmakta olan ölüm ve cinsellikle tatmin edilemeyen aşkın keyfini çıkardığı bölüm. Mozart hislerin bir boşlukta ya da abartılı bir biçimde işlev görmesine asla izin vermemiştir. Eritici akorlar ya

da kadanslar üzerinde fazla oyalanmaz. Katı biçimin ironisi.

ANTHONY

Duygusallık, bayağılığın bir veçhesi midir?

BURGESS

Duygusallığın insanın dengesini bozduğu ve bayağı olmanın bir insana basit bir nesneler bohçası gibi davranmak olduğu düşünülürse, akraba oldukları söylenebilir. Bayağı olanlar genelde duygusaldır ve duygusal olanlar mutlaka bayağıdır. İnsan varlığını sadece dışkılayan bir makineye ya da ihtiras uyandıran bir nesneye ya da tüketim mallarına karşı bedensiz bir iştaha dönüştürmek – bayağılık budur. Günümüz reklamcılığının özüdür bu.

ANTHONY

Bir kadının göğüslerini takdir etmek neden olağandır da memelerinin bomba gibi olduğunu söylemek bayağıdır? Kelimelerin ikisi de aynı şeye işaret ediyor.

BURGESS

Bayağılığın dereceleri vardır. İki örnekte de parça bütünden ayrılmıştır. Karmaşık bir insan organizmasını sadece cinsel uyarım unsurlarının sahibi olarak görmekte bir alçaltma vardır. Değerli bireysellik kaybolmuştur. Ancak "göğüs"ün çağrışımları asil ve şiirsel olabilir. "Meme" ise "emzirme" dolayımıyla adileştirilmiş bir Oidipus saplantısını çağrıştırır. Yasak olana cilvelenir.

ANTHONY

Başka bir deyişle bayağıdır. Daireler çizerek konuşuyorsun. Neden sadece bayağının, düşük, görgüsüz, eğitimsiz

anlamını kullanmıyorsun? Herhalde bayağının zıttı aristokrat olacak. Mozart'ın müziği aristokrat mıdır?

BURGESS

Gördüğüm kadarıyla onun asla bayağılaşmadığına kesin gözüyle bakıyorsun. Haklısın. Müzikte bayağılık yüksek sanatın bir şekilde resmetmesi gereken insan karmaşıklığını inkâr eder. Daha düşük zevklere hitap etmek için, hazırdaki araçları kullanır. Trombonlar patlayan ya da akıp giden sesler çıkarabilir. Bernard Shaw, trombonların *Don Giovanni*'de korkulu bir neşe hissi verdiklerini söyler. Melodiler hazırdaki dizilerin ve hazırdaki kadansların birleşimidir. Bayağı müzikte satılığa çıkarılmışlık kokusu vardır. Trompetlerin gürültülü, basit bir ezgisiyle bir savaş coşkusu uyanır. Sızlanmalı keman ezgileri bayağı bir duygusallık taşır. Erik Satie'nin *Parade*'ındaki gibi işin içine ironiyi katarsan, bayağı ile araya mesafe konduğu için kabul edilebilir bir hal alır. "Bülbül" ile "sümbül" kafiyesi yapmak bayağıdır. Çok basittir, hazırdan yemektir. Evet, o durmadan çalınan *Rondo à la Turque*'te bile bayağı değildir Mozart. Evet, muhtemelen müziği, en iyi aristokrat olarak tanımlanabilir. Aristokrat, tanımı gereği bayağılık yapamayandır.

ANTHONY

Mozart'ın prensler, imparatorlar, piskoposlar önündeki köleliğe isyan eden ilk büyük besteci olduğu düşünüldüğünde bu büyük bir ironi aslında. Orta sınıftan bir adam bir nevi ticari bağımsızlık peşine düşüyor. Biraz erken tabii. Hüsrana uğrayan önder. "Ben artık bu domuzlar için çalmıyorum" lafını duymak için Beethoven'ı beklemek lazım.

BURGESS

Doğal olarak kafamda idealleştirilmiş bir aristokrasi imgesi vardı. İngiliz diplomatı Henry Swinburne'ün,

Maria Theresa, Joseph ve II. Leopold dönemlerinde saray kâtipliği yapan Prens Wenzel Anton Kaunitz'in sofra adabı hakkında yazdıklarını okumuştum, anlaşılan pek maharetli bir adammış. "Yemekten sonra Prens bizi diş temizliğini seyretmeye maruz bıraktı; tanık olduğum en mide bulandırıcı işlemlerden biriydi ve çeşit çeşit sesler eşliğinde inanılmayacak ölçüde uzun sürdü. Bu amaçla cebinde yüzlerce alet edevat taşıyor." İngiltere'de şimdi bile bazı iğrenç aristokratlar var. Evelyn Waugh'un o tuhaf züppeliğine de sapmayacağım, hani sadece unvan sahibi olanların ciddiye alınması gerektiğini, geri kalanların kaybedenlerin mızıltısı kadar hükmü olduğunu söyler ya. Sanırım ben gerçek beyefendileri kastediyorum. Bütün kadınlar hanımefendidir bence, bu yüzden tamamlayıcı kategoriyi ihmal edebiliriz. Beklenmedik bayağılıkların olduğu publar dışında her yerde, küçük su dökmeye giden herkes beyefendidir. Bu terime bıyıkaltından gülünüyor artık, bu kavram netliğini kaybetti. "Şunu sakın unutma oğlum, bir beyefendi her şeyden önce efendi olmalıdır." Bir beyefendi incedir, terbiyelidir ve düşünceli tavırları vardır. Mozart özel hayatında ne olursa olsun, müziğinde beyefendiydi. Gerçi efsanelere ve popüler temsillere rağmen, özel hayatında da yeterince beyefendilik niteliğine sahip olduğunu tahmin ediyorum.

ANTHONY

Bu çok çılgın, savunulamaz bir kavram. Sanatı böyle dar sosyal terimlerle mi değerlendireceğiz? Shakespeare'in *Kral Lear*'ını okuyunca öfkeli bir aslanla karşılaşırız. Beethoven ve Wagner'in özü kesinlikle beyefendi olmayışlarıdır. Beyefendi amatörlerin vazgeçilebilir buğusuna sahip olmayan hiçbir şey beyefendi müziği değildir. Hanımvari müzik de vardır ve bunun bir bölümü beyefendiler tarafından yazılmıştır. Ama gerçek müzik sadece insancadır.

BURGESS

Yani sosyal kısıtlamalara aldırmaz. Canını dişine takar. Bu bayağıdır, duygusaldır. Müzisyenler müzisyeni Johann Sebastian Bach, beyefendilerin hasıdır.

ANTHONY

Matematikten fazla söz ederek halkı sıkma tehlikesine düşen bir *bourgeois gentilhomme**. İş tatlı İsa'ya geldi mi tam bir duygusalcı, o hisli soprano, obua d'amore.

BURGESS

Biz Mozart'a dönelim. Hem beyefendiliğin de sadece dış görünüşten ibaret olmadığını unutmayalım. Bir içsel özellikler karışımıdır, hayata karşı sevgiyi ve adaleti birleştiren dengeli bir tavırdır. Adalet tartar ama mahkûm etmez. Zarafet, yüzen bir su yılanı ya da dörtnala giden bir atınki kadar doğaldır. Denetimin çeliği sayesinde duygu iyice barizdir.

ANTHONY

Sevgi ve adalet. Adam kulağa Tanrı gibi geliyor.

BURGESS

A propos. Hadi cennete geri dönelim.

---

* Burjuva beyefendisi.



MENDELSSOHN
Şalom, beyler. Yeni mi geldiniz?

ESH
Biraz önce. Tel Aviv'den Grazioso Dörtlüsü'yüz biz. Ben birinci keman, Chaim Esh. İkinci keman, Efraim Katz. Viyola, Hyam Cohen. Çello, Berel Kitaj. Tabii biz sizin kim olduğunuzu biliyoruz. Si bemol majör dörtlünün provasını yapıyorduk –K. 458, "Av" diye biliniyor– tam o sırada bir Scud füzesi Berel'in apartmanına düştü. Irak diktatörü Saddam Hüseyin'in marifeti. Bedenlerimizle birlikte çalgılarımız da parçalandı. Yazık oldu. Bedenler ucuz ama çalgılar değil. Mozart'ın ölümünün iki yüzüncü yıldönümü anısına düzenlenen kutlamalarda bütün dörtlülerini sunmaya hazırlanıyorduk. Körfez Savaşı kötü zamana denk geldi. Uygunsuz. Oradaki vahşet Batı kültürünün damıttıklarına saldırıyor.

COHEN
İki yüzüncü yılın kötü zamana denk geldiği de söylenebilir.

KITAJ
İki yüzüncü yıllar sakin bir umursamazlıkla ilan edilir. Ama ne demek istediğini anladım. Tel Aviv'de prova yapmak için Kudüs yolculuğunu iptal etmiştik. Ama Kudüs'e gitsek bu sefer de yolda kaza yapardık herhalde. Samiriye'de bir randevu. Ölüm ne burada ne orada. Müzik hep baki kalıyor.

KATZ

İcracılar olmasa bile mi?

ESH

Müzik Tanrı'nın zihninde.

KATZ

Ben bundan hiç emin değilim. Mozart'ın dörtlüleri çok insaniydi. Dilin üzerinde bir dille dört kişinin sürdürdüğü medeni bir konuşma. İnsanlık herkesin eşit söz hakkı olması demektir. Diğerleri eşlik babından mırıldanırken, birinci kemanın tefekküre dalması ya da fikirler öne sürmesi değil.

MENDELSSOHN

Medeniyetler yaratan yaratıcılığın onları yok ettiğini de söylerler. Kemanları yapan ustalıkla silahları üreten ustalık aynıdır. Neyse, burada müzik bizler gibi Tanrı'nın zihninde bir fikir. Ama reçineli yayın çıtırtısını, akordun nefis dalgalanmalarını özlüyoruz. Yine de ukde diye bir şeyin olmadığı bir yere geldiniz.

ESH

Saddam Hüseyin'in bizi en azından ağır bölümün yirminci ölçüsünün orta yerinde vurmaması gerekirdi. Her şeyin bir yolu yordamı var. Ama o bu işten ne anlar?

MENDELSSOHN

Yani barış içinde bir arada yaşama umudu yok muydu hiç?

KATZ

Radikal İslam'ın Mozart'a saygı göstermesini bekleyebilir misin? Bu Körfez Savaşı, coğrafi anlamının ötesinde,

iki kültürü ayıran derin körfeze de işaret ediyor. Bu uçurum asla kapanmayacak.

MENDELSSOHN

İyi de Mozart'ın biz Yahudiler için nasıl bir anlamı olabilir?

ESH

Kusura bakmayın ama siz Yahudi doğmuş, sonradan Hıristiyan olmuştunuz. Ya da babanız. Tabiri mazur görün, dönmesiniz.

MENDELSSOHN

Naziler o durumu tersine çevirdi. Zaten Hıristiyanlık, Yahudiliğe isyandan doğmuş bir şeydir ve kabul edilmese bile hoşgörüyle yaklaşılması gerekir. Biz hepimiz Hıristiyan kültürünün sanatını putlaştıran müzisyenleriz. Muhtemelen hepiniz Hıristiyan metinleri söyleyen korolara eşlik eden orkestralarda çalmışsınızdır.

KATZ

Yahudi-Hıristiyan kültürü hoşgörüye açıktır. En azından açık olmalıdır. Düşmanca tavırlar içindeki radikal İslam, kendisini Batı'dan ayıran uçuruma en hafifinden memnun oluyor. Orada hoşgörü görmeyi asla beklemiyoruz. Avrupa hoşgörüsüne gelince, bu biraz nazik bir konu. Bazen Mozart çalarken huzursuzluk duyuyorum. Parmaklarım uyuşuyor. Babamın başına gelenler yüzünden. O da benim gibi kemancıydı. Mozart çalmaya cüret ettiği için elleri değneklenmişti. Mozart Alman malıydı, dolayısıyla Nazi'ydi. Bazen biz Yahudilerin *toph* ve *nebel*'e, *ugab* ve *halil*'e dönmesi gerektiğini düşünüyorum, her ne demekse bunlar. Helenleştik. İbadet etmek için bile Yunanca isimli bir yere gitmemiz gerekiyor. Öte

yandan armoniyi, kontrpuanı ve Hıristiyan Cremona şehrinin keman imalatçılarını reddetmek Müslümanların barbarlığını kabul etmek olur. Yahudi ülkesinde bile diasporayı kabul ediyoruz.

MENDELSSOHN

Ben yine de ilerici on dokuzuncu yüzyıl fikrine sadığım. Batı müziği evrensel hisleri ifade edebilen yegâne müziktir. Ama şimdi *mathna, mutlaq, sabbaba* ve *wusta*'yı ve diğer radikal İslamcı canavarlıkları ciddiye almaya hazır akademisyenlerimiz var. Böyle bozuk akortlarla bir Mozart asla çıkmazdı.

ESH

Bizim kemanlarımızda yarım tonlardan fazlası var. Fa diyez Sol bemol değil. Müziğin geleceği pekâlâ barbarların örneklerini takip etmekte olabilir. Yarım tonun hassasiyetle bölünmesinde. Ama şimdilik Mozart'ın da hiç şikâyetçi olmadığı tampere sistemle yetinmek zorundayız. Ortadoğu çocukları olabiliriz ama buraya nakledilmiş Batı olduğumuzu kabul etmek zorundayız. İslami olmayan dünyanın ne anlama geldiğini Mozart'ın müziğinden daha iyi ne ifade edebilir?

COHEN

Kuran müziği yasaklıyor.

ESH

Kusura bakma ama yasaklamıyor, sadece bir ibadet türü olarak tavsiye etmiyor. Çalgı müziğini yasak bir zevk ilan eden Peygamberin püriten takipçileriydi. *Çenk*, yani arp ve flüt, yani *ney* ya da *quasaba* yasaklanmıştı. Bunları tesadüfen bizden çalmışlardı, tıpkı tilaveti çalıp müezzine verdikleri gibi. Bir nevi müzikleri var ama armonisi, kontrpuanı ya da bildiğimiz şekliyle orkestra bütünlüğü

olmayan bir müzik. Peygamberin Oğulları'yla, Kitabı Mukaddes'in Çocukları arasında derin bir ayrım var ve bu ayrımı Tanrı'ya haykıran da müzik.

MENDELSSOHN

Burada bir nevi apartheid var. Müslümanların kendi aşırı duyumsal cenneti, hatta kendi Tanrıları var. Siz şimdi daha karmaşık bir cennette bulunuyorsunuz. "Senin ebedi azizler koronla senin müziğini çalacağım." Bunu bir Hıristiyan yazmıştı. Bu kehanet hepimiz için gerçekleşti. Resmi bir karşılama ister misiniz?

KATZ

Mozart'la tanışacak mıyız?

MENDELSSOHN

Sonsuzluk zamana alicenaplıkla biat etmek üzere. Sonsuzluk, şair Blake'in dediği gibi mamullerine âşıktır. Dünyanın, yani Batı'nın ölmüş müzisyenleri Mozart'ı dinlemek için toplanıyor. Temizlenmiş ve arınmış olarak cennetin bu büyük salonunda koltuklarına oturmaya geliyorlar şimdi. Palestrina, Monteverdi, katil Gesualdo, Haydn, Wagner –

ESH

Yahudi düşmanlarıyla görüşmek istemeyiz.

MENDELSSOHN

Elli yaşındaki haliyle Beethoven, paspal, kır saçları piyano telleri gibi birbirine geçmiş, gömleğinde yumurta sarısı lekesi. Dehanın en iyi görünümü ihmal ederek gösterileceğine dair bir teorisi var. Esas önemli olan müzik, gerisi hep boş olgular. Ne onur – arkada bizimle birlikte oturmaya geliyor.

BEETHOVEN
Yeni mi geldiniz?

ESH
Müslümanlar bizi havaya uçurdu.

BEETHOVEN
Demek Türkler yine başladı. Neden klavsen, *Hammerklavier* değil?

MENDELSSOHN
Mozart istedi. Akordu dört dörtlük. Göksel mumlar bile var. Her şey onun dönemindeki gibi. Birazdan görünür. Gelir demedim. Görünür dedim. Bakın. Göründü.

BEETHOVEN
Tanrım, hayır, olamaz. Bu bayağılık, bu duygusallık –

MENDELSSOHN
Bunu beklemiyordum. Kaç yaşında? Beş mi? Dört mü? Tabureye tepeye tırmanır gibi tırmanıyor.

BEETHOVEN
Ach mein Gott – bebek dâhi.

MENDELSSOHN
Şimdi de babası geliyor, sayfaları çevirmek için olsa gerek. Tuhaf. Leopold Mozart'a benzemiyor hiç.

BEETHOVEN
Tanrım.

MENDELSSOHN
Bence de o.

Okura bütünleşmiş bir insan olarak hitap ediyorum, keyfi bir biçimde ikiye ayrılmış biri olarak değil. Durumu dramatize etmeye çalıştım; şimdi de lirik olmayı denemeliyim.

Gençliğimizde çoğumuz Mozart'a biraz hınç duyardık. Bu kadar yetenekli olmasını ve bu yeteneğini bu kadar erken yaşta ortaya koymasını kıskanırdık. Sıradan gençler bebek dâhileri pek umursamaz. Kulağı o kadar hassasmış ki trompet sesi duyunca bayılırmış, perde hissi o kadar kuvvetliymiş ki bir tonun beşlisiyle altılısını ayırt edebilirmiş. Dört yaşında sevimli küçük besteler yaparmış ve klavseni bir melek gibi çalarmış. İmparatoriçe Maria Theresa'dan övgü alınca kucağına atlayıp onu öpmüş. Küçük peruğu, brokarı ve ipek çoraplarıyla öyle sevimliymiş ki. Muhallebi çocuğu.

Gençlik dönemini geçtikten sonra bile Mozart'ı ses evrenime oturtmakta zorlandım. Tek zorlanan da ben değildim. Mozart'ın şöhreti şimdi en üst noktasında ve yakında bu şöhret de tepki yaratacak ama 1930'larda yarı-tanrı filan değildi. Bu peruklu, tarihi şahsiyetin, bizzat onun ırkının (doğum yeri Salzburg, bağımsız bir şehir devletiydi; kendini asla Avusturyalı olarak görmemişti) tehdidi altında olan Batı medeniyetinin sesi mertebesine yükselmesinde, Edward Dent ve Sir Thomas Beecham gibi müzisyenlerin büyük katkısı olmuştu. Bol bol Mozart dinlemek gerekliydi ama bu pek kolay değildi. Elbette piyano parçaları çalınabilirdi ama bir piyano öğrencisi ya da benim gibi bu işi kendisi öğrenmiş bir piyanist için insanın zar zor çaldığı dizisel pasajlarında ya da geleneksel eksen-çeken kadanslarda pek cazip bir şey yoktu. Schönberg'in *Pierrot Lunaire* ve Stravinsky'nin *Le Sacre du Printemps* eserlerini verdiği çağda doğmuş bir çocuk olarak (birinciden beş, ikinciden dört yıl sonra doğmuştum) Mozart'ın donukluğuna katlanmak zordu.

Bir büyük savaş, bir diğerinin de tehdidi, barbarca ahenksizliği, cayırtılı atonaliteyi haklı çıkarıyordu. Kendi çağımın müziğine ihtiyacım vardı – Hindemith, Honneger,

Bartok. Sovyetler Birliği'nde Mossolov *Fabrika* ve *Dinyeper Elektrik Santrali* eserlerini vermişti ve o banal ses yansımalı tangırtılar en azından modern dünyayı anlatıyordu. Senfoni orkestrası, Wagner ve Richard Strauss'un ardından her şeye muktedir bir virtüözlük kompleksine dönüşmüştü. Mozart perdesiz kornoları ve trompetleriyle şanssızdı; teknik ilkelliklerle çevriliydi. En azından öyle görünüyordu.

Modernlik istiyordum ama modernlik nerede başlıyordu? Muhtemelen daha on üç yaşında bir çocukken kulağımı büyüleyen, Debussy'nin *L'Après-Midi d'un Faune*'üyle başlıyordu, kendi yaptığım kristalli radyo alıcısının ayar düğmesiyle oynarken bir iki öksürüğün böldüğü bir sessizlik duymuş, sonra açılışta artık dörtlü aralığı ile birden inen flütün sesiyle mest olmuştum. Bu da Mossolov'un makine müziği kadar çağdaştı: Eksen ve çekenin egemenliğini reddediyor, rengi yüceltiyor, duyumsallığa gömülüyordu. Debussy güzel soslu, tam tekmil bir yemek vaat ediyordu. Mozart kuru ekmekle, su ikram etmişti alt tarafı.

Moderne duyulan iştah, tarihi olanı da dışlamıyordu. Peter Warlock'un Gesualdo üzerine yazdığı *Müzisyen ve Katil* kitabını okumuştum ve henüz hiç duymadığım madrigalleri gözden geçirmeye heves etmiştim. Armonik yürüyüşleri tüyler ürperticiydi. On yedinci yüzyıl, benim çağıma aradaki yüzyıllardan daha yakındı. Henry Purcell, ders kitaplarının eninde sonunda taşlaştıracağı kuralları yıkmıştı. Bach ve Handel söz konusu olduğunda barok müzik kabul edilebilirdi. Ezra Pound daha Vivaldi'yi diriltmemişti. Stravinsky "Bach'a dönüş" çağrısı yapmıştı, *Le Sacre*'ın bestecisi hata yapamazdı. Ama bu, Constant Lambert'in *Music Ho!*'da belirttiği üzere bir savuşturmadan ibaretti. Stravinsky bir "zaman seyyahı"ydı, neo-romantizm hariç her yöne gitmeye hazırdı. Stravinsky için saat tıkırtısı ritimlerinde, duygusuz durgunlukta, dinamik olandan kaçınmakta takdire şayan bir şeyler vardı. Ama asıl barok farklı bir şeydi.

Cazibesi abartısından geliyordu ve Bach'ın kontrpuanı biraz ifrata kaçıyordu. Dinleyiciye aynı anda pek çok ses duyma vazifesini yüklüyordu. Bunun yarattığı etki zihinsel zorlanmaydı ve zihinsel zorlanma tuhaf bir biçimde fiziksel şoka benzer. Hem barok hem de moderne hislerle yaklaşılmazdı. *Tristan ve Isolde*'yle zirveye ulaşan romantik müziğin gücü, yürek kabartma başarısından geliyordu. Gençler hislere güvenmez, hatta kendine acıma biçimine bürünmezse hislenmeyi pek başaramaz. Sör Thomas Beecham, Mozart kadar Delius'u da övmüştü ve *Cennet Bahçelerine Yürüyüş*'teki ölüm-arzusu unsuru yanlış anlaşılan gençler için çok münasipti.

Peki romantik olmadığı halde kulağa hoş gelen, sınırlara saygılı, biçimci Mozart neden reddediliyordu? Çok basit görünüyordu, karmaşıklıktan korkar bir hali vardı. Ne zihinsel ne de fiziksel etki yaratmıştı. Altı partili kontrpuan üzerinde bütün gün yorulup didindikten sonra Bach: "Hadi gidip güzel ezgiler dinleyelim" derdi. Akor eşliğinde basit, hoş melodiyi kastediyordu bunu derken. Sanatın bu türlüsünü küçümsemezdi ama ciddi bir müziksel uğraştan ziyade eğlencelik bir şey olduğunu düşünürdü. Bu, Mozart'a dönüşmeyi bekleyen bir sanattı.

Modernizmin ardında dikilen ama bir bakıma da babası olan kişi Ludwig van Beethoven'dı. Benim saygıdeğer akranlarım Beethoven senfonisini müzikte gelinmiş bir son nokta olarak kabul ederlerdi, günümüz bestecileri bu tür müziğin temelini oluşturan anahtar sistemini terk etmeye zorlandıkları için onun başarısına ulaşamazlardı. Bu anahtar sistemi yıpranmıştı; dans salonlarında ya da müzikallerde kendine yer bulabilirdi ama modernlik, ya Bartok ve Vaughan Willams'ın yaptığı gibi Yunan veya folk kalıplarına geri dönmek, ya da tonaliteyi tümüyle yerle bir etmekti. Atonalite kromatik dizinin hiçbir notasını diğerinden önemli kabul etmiyordu ama Beethoven'a pekâlâ yetmiş

olan diyatonik dizinin hiyerarşik bir temeli vardı: Dizinin 1 numarası eksen, kraldı; 5 numarası, çeken kraliçeydi; 4 numarası, alt çeken valeydi. Yerleşik bir geçmişi yansıtıyordu ama Beethoven bundan tümüyle memnun değildi. Sonatları ve senfonileri drama, fırtına, vurgu doluydu, kişisel bir mücadeleyi ve zaferi açığa vuruyordu. Peygamberi Mozart değil, Joseph Haydn olan Bonn'lu Mesih, modernleşmeye çabalayan dünyaya aitti. Beethoven ilerledi, Mozart olduğu yerde kaldı.

Rokoko terimi Mozart'ın müziğini tanımlamak için kullanılmıştı ve hoşluk, tatlı bir tezyin, sapmaların sonu çağrışımları vardı. *Sol minör 40. Senfonisi*'ni yeterince dikkatli dinlemiyorduk. Hoş sesler duyuyorduk ama bir dilin farkında değildik. Müzik dili diye bir şeyden söz edilebilirse bu ancak metaforik anlamda olabilir ama Mozart sadece nota üzerine nota koyarken, Beethoven ve haleflerinin mesajlar yolladığı gibi bir kanı vardı.

Müzik ancak, şarkıda, operada, oratoryoda ya da diğer vokal türlerde olduğu gibi üzerine dil yüklendiğinde gerçekten anlamlı olabilir ya da dil bir yan unsur olarak kullanıldığında – Strauss'un senfonik şiirlerinde olduğu gibi yazınsal bir program biçiminde. Yine de çalgısal müziğin anlamı olduğunu varsayarız: Dil gibi örgütlüdür, semantik olmasa bile özenle estetik bir amaca hizmet eder ve dil gibi zihinsel etkiler üretir. Temsili olmayışıyla, diğer sanat dallarından, özellikle de edebiyattan ayrılır. Bir bakıma metaforik önermelerle sınırlı olduğundan ancak benzeşme yoluyla semantik bir içerik kazanabilir.

Ezra Pound'un işaret ettiği gibi şiir, şarkıdan fazlaca uzaklaştığında bozulur, müzik de dansı unuttuğunda bozulur. On sekizinci yüzyıl müziğinde dans ruhunun en yüksek seviyeye ulaştığı söylenebilir. Bu ruh on dokuzuncu yüzyılda gittikçe bozulmaya uğramıştır; Wagner'in müzik dramasında konuşma ritmine boyun eğdiği söylenebilir. Ne

ikilemdir ki özellikle bale için yazılmış bir eserde dans ruhu öldürülmüş gibidir; *Le Sacre du Printemps*, dansı, adımını bilmeyen, tarih öncesi sıçramalara indirger. Ama Haydn, Mozart ve Beethoven'da dansla sonat biçiminin bir kaynaşmasını duyarız ve üçüncü bölümdeki geleneksel minüette özel bir dans biçiminin duası vardır. Ama bu dans hareketleri, dansçıların fiziksel katılımını hedeflemez. Dans bir temaşa nesnesine dönüşür ve bu sebeple simgesel bir işlev kazanır.

İster imparatorluk saraylarında, ister köy çayırında, toplu bir faaliyet olarak dans, erkekle kadının birleşmesini ve insan topluluğu denilen o daha büyük birleşmeyi kutlar. Haydn ya da Mozart senfonisi bizden dansı arketipik tempolarla –orta hızlı, ağır, aşırı hızlı, ölçü başına iki, üç ya da dört– içimize sindirmemizi ve bunların topluluk açısından anlamını düşünmemizi ister. Sonat veya yaylılar dörtlüsü veya konçerto ya da senfoni insan düzeninin simgesi halini alır. Mozart'la birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun enikonu değişmez dinginliğinin kutlandığı aşikâr gibidir. Dolayısıyla müzik nesneldir, Mahler ya da Strauss tarzı kişisel içerikten yoksundur ve sosyal düzenin kendinden duyduğu memnuniyeti ıslah eden o ironi vasıtasıyla gerilim ve çözümün birbiri ardına gelmesiyle işler. Taklit ettiği organ kalptir ama cemaatin kalbidir. Nesnel yapıya bir nebze olsun kişisel müdahale yapılabilir –Haydn'da komik, Mozart'ta acıklı– ama kişiye has simgelerin büyük ölçekte kullanılmasına direnilmelidir. Mahler'de banal laterna ezgileri tesadüfi çağrışımlar yüzünden insanın içini sıkabilir ama Mozart senfonisi böyle egoist müdahalelerden kaçınır.

Gençliğimde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bana fazlasıyla uzak görünürdü. Birinci Dünya Savaşı'nda çökmüştü; o çöküşten önce Freud ve Schönberg bireysel psişelerin, daha büyük bir karmaşanın mikro-kozmoslarının titreşimini kaydetmişlerdi. Sanat açısından bakıldığında

İmparatorluğun hâlâ bizimle olduğunu unutmak kolaydı. Başarısız bir Viyanalı mimar Avrupa'yı hükmü altına alacaktı; İmparatorluğun Adriyatik limanında James Joyce dünya edebiyatında devrim yaratıyordu; Rainer Maria Rilke *Duino Ağıtları*'nda şiirsel modernliği onaylamıştı. Tabii müzikte de atonalite ve dizisellik büyük bir devrim habercisiydi. Her şey Viyana'da gerçekleşiyordu. Mozart bir tür imparatorluk değişmezliğini temsil ediyor gibi görünse de dikkatle dinleyenler kromatik bir huzursuzluk sezebilirlerdi ve bu da kabul görmüş çerçeveler dahilinde bir bireyin ruhunun durumuydu, tasvir edilen soyut bir vatandaşlık unsuru değildi. Mozart da, Freud kadar Viyanalıydı.

Bireyselliğini saf sesi terbiye etme usulleriyle ortaya koyan bir sanatı fazlaca şahsileştirme tehlikesine karşı gözümü açık tutmalıyım. Mozart'ın büyüklüğünün bir veçhesi zamanın bestecilerinin ortak malı olan sessel malzemeyi tanzim edişindeki üstünlüktür. Bazen uyur, başı öne düşer, şapkacının kabarık faturasını ödemek için topluma istediğini verir ama daima maharetlidir. Kimileri beceriksizliği büyüklüğe yorarlar: Berlioz ve Wagner gibi müstesna yenilikçi besteciler, yeni tekniklerle güreşseler de her zaman başarılı olmamışlardır. Mozart asla beceriksizlik yapmamıştır, falsosuz ustalığı romantik mizaçlılara itici gelebilir. "Profesyonellik" kirli bir kelime olabilir. Elini neye değdirse çekidüzen vermiştir. Shakespeare gibi o da nadiren yanlış adım atmıştır, tabii atmışsa – belki buna itiraz eden çıkar. Tatlı dilli, ya da iğneli zarafetiyle daima hayret uyandırır.

Kötülenmesine neden olan da bu mükemmelliğidir. Eserlerinin mükemmelliği kişiliğinin sapkınca karalanmasına yol açmıştır. Amadeus demenin uygun düşeceği –bilindiği kadarıyla bu ismi hiç kullanmamıştır– tümüyle uydurma bir Mozart vardır. Aynı ölçüde uydurma bir Salieri'nin çeşitli itkilerle –mükemmelliğini bütün açıklığıyla görüp kıskançlığı alevlendiği için, dehasıyla çocuklara has dışkı merakı ara-

sındaki uyuşmazlığın yarattığı dehşet yüzünden, ustalığının şeytani kaynakları olduğuna dair Hıristiyanca bir inançtan ötürü– öldürmek istediği adam da budur. Bu pek cazip bir dramadır ama biyografik açıdan değersizdir. Kişisel mektuplarında bütün Mozart ailesi dışkıyla ilgili şeylere karşı bir merak gösterir; zararsız, geleneksel bir meraktır bu, bedenin pislik yığınıyla, ruhun yücelerdeki temizliği arasındaki tezat yüzünden keyifli bir şaşkınlık yaşayan Akıl Çağı'nda rastlanmadık bir şey değildir. Bütün kanıtlar Viyana adabının çoğu kuralına uyan bir Mozart portresi çiziyor, Kilisenin Tanrısını ve Farmasonların Büyük Mimarını kabul eden bir Mozart. Kayıtlı gerçekler incelendiğinde Mozart'ın sonunu efsaneleştirme girişimleri de havada kalır – bir Requiem ısmarlayan gizemli yabancı, yoksul mezarlığı, ani bir fırtınada tabutun bırakılıp kaçılması... Meteoroloji kayıtları, ortak mezar kullanılarak cenaze masraflarının kısılması için imparatorun verdiği ferman, yetenekten çok parası olan amatör müzisyenlerin sık rastlanan intihalleri mitolojiyi sıradanlığa dönüştürüyor. Bir sanatçının hayatını saygısızca didik didik etme sapkınlığı eskiye dayanıyor. Sanatçıların sanatını olduğu gibi kabul edenler pek az.

Sanat kariyerime kendi kendini yetiştirmiş bir besteci olarak başladım ama kabiliyet eksikliğinden ve söylemek istediğim şeyleri müzikle söyleyemediğimi fark ettiğim için neredeyse orta yaşta, ifade imkânları daha çok olan bir zanaatı icra etmeye başladım. Yine de müzik geçmişimi geride bırakmadım; kendime koyduğum standartları büyük yazarlardan ziyade büyük bestecilere borçluyum. Bir sanatçının kendini sanatına ne kadar vakfettiği, verdiği eserlerin çokluğuyla ölçülür bence. Kısa hayatında çok fazla müzik üreten Mozart, ustalığın ancak sürekli uygulama yaparak kazanılacağını biliyordu. Edebi muadilleri –Fransa'da Balzac, İngiltere'de Wells ve Bennett– "aşırı üretim" tabir edilen şey yüzünden eleştirilmişlerdir sık sık. Kabızlığı

erdem olarak görmek Bloomsbury ekâbirlerinin alametifarikasıydı. Hanımefendiler ve beyefendiler tüccar hayatının zaruretlerinin üzerinde olmalıydı. Ama sanat kendi kendini ve tüketicisini, aldığı ücretten fazlasını vererek soylulaştıran bir ticarettir. Pazara hizmet edildiği gibi Tanrı'ya da hizmet edilir. Mozart para için beste yapmıştı, E. M. Forster'ın buna ihtiyacı yoktu: Forster'ın az eser vermesi onun gibi bir rantiye için uygundu, Mozart'ın bereketiyse ciddi bir zanaatkâr ve ekmeğini işinden kazanan biri için doğruydu. Nihayetinde sanatçılar sadece mükemmellikle değil bolluk ve çeşitlilikle de değerlendirilmeli. Ama müzisyen yazardan daha şanslıdır: Eli yüzü düzgün bir minüet çıkarmak her zaman için mümkündür ama başarılı bir hikâye ya da şiir yazmak biraz daha zordur.

Edebiyat, müziğe uyarlanacak metin biçiminde, daima besteciye yardım etmeye hazır olmalıdır; müziğin edebiyata yardımcı olup olamayacağı ayrı bir konu. Bu kifayetsiz iki yüzüncü yıl sitayişinin başlarında okur, yapısı Mozart'ın *Sol minör 40. Senfonisi*'nden alınma bir tür kurgu bulacaktır. Muğlak bir eril ve muğlak bir dişil öz mevcuttur, ilk başta ayrıdırlar, çünkü yüz kızartıcı bir biçimde düz anlamıyla kullanılmış tonalite ilkesi ayırmıştır onları, sonra ortak bir tonalitenin odasında evliliklerini cinsel anlamda tamama erdirmelerine izin verilir. Halıdaki desen, Mozart'ın birinci bölümdeki esas, yani eril temanın ısrarlı sekizlik eşliğidir. Hâkim melankoli minör tondadır. Minüet aşırı hızlı ve aşırı hüzünlüdür, ancak acayip, imkânsız bir baloda çalınabilir. Son bölümde uzun zamandır beklenen, malum çözüm vardır. Kurgunun senfonileştirilmesinin mümkün olmadığı gösterilmiştir ama bazı şeylerin yapılamayacağını göstermek için bazen onları yapmak gerekir. Mozart, bol bol müzik-türü örnekleriyle dolu zorlu teknik analiz dışında, kelimelerle övülemez. Onu ancak topluca dinleyerek, sonra da kelime-öncesi takdir, hayranlık, coşku sesleri çıkararak övebi-

liriz. Ama hangi ortamda olursa olsun sanatçı için Mozart, zanaatına adanmışlıkta, model alınması gereken bir örnek teşkil eder. Zanaat olmadan sanat da olmaz.

Benim de halen yetersiz bir biçimde yaptığım gibi müzik zanaatını tatbik edenler kıskançlıklarını kolay kolay bastıramazlar. Bu, bireyin dehasını kıskanmaktan ziyade Mozart'ı mümkün kılan kültürel koşulların çoktan geride kalmasından duyulan burukluktur. Sokak müziğiyle salon ve opera binası müziği arasındaki ayrım o zamanlar şimdiki kadar kesin değildi. Bach, *Goldberg Çeşitlemeleri*'ni kendi çağının popüler ezgilerine dayanan hoşa giden bir parça ile bitirebilmişti. Aynı şekilde Mozart'ın operalarından melodiler ıslıkla çalınırdı, hem de sadece akşam yemeği için giyinen aristokratlar tarafından değil. Yakın zamana kadar bir müzik cemaati hissinin izleri kalmıştır. Bir Mozart sonatı "On Sekizinci Yüzyıl Oturma Odası"nda da olduğu gibi biraz tenezzülle popülerleştirilebilirdi; Frank Sinatra ilk filminde *La ci Darem la Mano*'yu söyleyebilirdi. Basit ezgili melodi adeta bir sabitti. Stravinsky para kazanmak için *L'Oiseau de Feu*'den bir temayı pop baladı yapmaya çalışmıştı. Ama esas popüler parçalar klasik ya da romantik geçmişten geliyordu: Schönberg, Webern ya da Bartok'un müziği ortalama kulağa asla hitap edemezdi. Ciddi ve eğlendirici arasındaki uçurum şimdi tam anlamıyla sabitleşti.

Diyelim ki bir obua konçertosu siparişi alan ciddi bir besteci tonal müziği tam anlamıyla kullanmakta kararsız kalacaktır; Pierre Boulez'i aşmaya çalışıyormuş görüntüsü vermediği takdirde alaycı eleştirilerle karşılaşmaktan çekinecektir. Kullanılabilecek çeşitli müziksel ifade modları vardır, belki biraz fazla ama hepsinin de geçmişle bağları çok zayıftır. Atonalite, politonalite, polimodalizm, postmodalite, Afrikacılık, Hintçilik, minimalizm, Cageizm – liste uzadıkça uzuyor. Hiçbir besteci Monteverdi'yle Mozart'ı bağlayan mirastan beslenemiyor. Alban Berg, *Keman Konçertosu*'nda, Bach'ın *Es ist Genuh* koralını, ancak artık dörtlü

aralığını kullandığı açılış ölçüleri, tesadüfen kendi on iki ton dizisine uyduğu için alıntılayabilmişti. Belki de sadece, büyük tonal Viyanalıların sonuncusu olan nörotik Mahler ölmüş ve yaşayan bir toplum arasında köprü kurmuştu. Mozart, Stravinsky'nin yapmacık *The Rake's Progress* operasındaki gibi hicvedilebilir ya da parodisi yapılabilir ama onu ev kıyafetiyle hayal edemeyiz, oysa Beethoven'ı lekeli süveteri ve torbalanmış pantolonuyla gözümüzün önüne getirebiliriz.

Tarihi perspektifin gözlük camlarını parlatırken Mozart'a yaklaştığımızın farkında olmalıyız. Nostalji gereklidir ama durağandır. Bize sunduğu vizyon, umutsuzca özlemini çektiğimiz çoktan-ölmüş bir istikrar vizyonu olmamalıdır. Günbegün karşımıza savaşla, açlıkla, çevre kirliliğiyle, yağmur ormanlarının yok olmasıyla, kamu ve aile ahlakının çöküşüyle çıkan bir dünyada geçici bir huzur beklentisiyle Mozart'ın bir yaylılar dörtlüsünü teybe koyabiliriz. Ama Mozart'ın işlevi yatıştırmak değildir; o dolaptan alınıp içilecek bir müsekkin değildir. Bir daha ele geçmeyecek bir geçmişten ziyade olası bir gelecek imgesi sunar.

Edebiyatla uğraşan birisi olarak büyük yazarlar arasında ona benzer birini arıyorum. Shakespeare'in karmaşık insaniliğine sahip olmayabilir ama Alexander Pope gibi bir on sekizinci yüzyıl şairinin özlü söz kestirmeciliğinden fazlasına sahiptir. Onda Dante Alighieri'nin sükûnetinden bir şeyler bulmak abartılı olmaz. Cehennem hatta araftan ziyade, cennetle tanımlanıyorsa bunun sebebi tarihin *İlahi Komedya*'yı tersten yazmış olmasıdır. Bize insani olasılıkları hatırlatır. Ölü *nel mezzo del cammin di nostra vita* olsa da hayatı bütün çeşitliliğiyle sunar ve asil hayallerin gerçekleştirilebilecekleri için var olduğunu ima eder.



MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 24

MOZART:
Müziğin bir süsten, bir oyuncaktan, boş hayatlarınızı süsleyen sesli bir duvar kâğıdından daha fazla bir şey olduğu bilmem hiç aklınıza geldi mi krallar, kraliçeler, asilzadeler? (...)

Wolfgang Amadeus Mozart'ın iki yüzüncü ölüm yıldönümü olan 1991 yılında yayımlanan *Mozart ve Deyyuslar*, ünlü bestecinin kişiliğini ve eserlerini anlamak için yazılmış belki de en eğlenceli kitap; felsefi, teolojik, ironik göndermelerle dolu bir roman. Eleştirmenlere göre "40. Senfoni'yi edebiyata dönüştürmek için Stendhalvari bir çaba" olan kitapta Burgess'ın dehasına bir kez daha şapka çıkaracaksınız.



ANTHONY BURGESS
(1917-1993) İngiliz romancı, besteci, eleştirmen. 1959 yılında Burgess'a ameliyat edilemez bir beyin tümörü tanısı kondu ve bir yıldan az ömür biçildi. İlk karısı Lynne'in geçimini sağlamaya kararlı olan Burgess öfkeyle masaya oturup 12 ay içinde beş buçuk roman yazdıktan sonra teşhisin yanlış olduğu anlaşıldı. Artık tanınan bir yazar olmuştu. 50'den fazla roman ve kitap yazdı. Burgess'ın *Otomatik Portakal* ve *Deptford'daki Ölü Adam* isimli kitapları da yayınlarımız arasındadır.

9 789754 584882
KDV dahil fiyatı
14 TL